

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**STRATEJİK MEKANSAL PLANLAMA VE DÜZENLEYİCİ GELENEKSEL
PLANLAMANIN KATILIM, EYLEM PROJELERİ VE ESNEKLİK
BOYUTLARINDA İNCELENMESİ - BURSA İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serpil ŞİMŞEK DENİZ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

MAYIS 2014

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**STRATEJİK MEKANSAL PLANLAMA VE DÜZENLEYİCİ GELENEKSEL
PLANLAMANIN KATILIM, EYLEM PROJELERİ VE ESNEKLİK
BOYUTLARINDA İNCELENMESİ - BURSA İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Serpil ŞİMŞEK DENİZ
502111816**

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hale ÇIRACI

MAYIS 2014

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502111816 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Serpil ŞİMŞEK DENİZ**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**STRATEJİK MEKANSAL PLANLAMA VE DÜZENLEYİCİ GELENEKSEL PLANLAMANIN KATILIM, EYLEM PROJELERİ VE ESNEKLİK BOYUTLARINDA İNCELENMESİ - BURSA İLİ ÖRNEĞİ**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Hale ÇIRACI**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç.Dr. Funda Yirmibeşoğlu**
İstanbul Teknik Üniversitesi

.....
Prof.Dr. Güzin Konuk
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Teslim Tarihi : **5 Mayıs 2014**
Savunma Tarihi : **29 Mayıs 2014**

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her adımında bana zaman ayıran, hem mesleki bakış açımın hem de yaptığımız çalışmanın olgunlaşması ve gelişmesi için beni verimli bir şekilde yönlendiren saygıdeğer danışmanım Hale Çıracı'ya,

Hayatımın her anında yanımda olan, beni her zaman yaptığım çalışmalarda cesaretlendiren ve teşvik eden, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen sevgili eşim Mehmet Deniz'e,

Hayatım boyunca yaptığım her işte beni destekleyen ve benden dualarını eksik etmeyen canım Aileme

Sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Mayıs 2014

Serpil ŞİMŞEK DENİZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	ix
SUMMARY	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı	4
1.2 Çalışmanın Hipotezi	4
1.3 Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı.....	4
2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EKONOMİK VE SOSYAL DEĞİŞİMLER VE MEKAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	7
2.1 Küreselleşme Kavramı	7
2.2 Küreselleşmenin Mekana Etkisi	9
2.3 Küresel Kent.....	13
2.4 Katılım Olgusu	17
2.5 Esnek Planlamanın Ortaya Çıkışı.....	20
2.6 Stratejik Mekansal Planlama	23
2.7 Stratejik Mekansal Planlama ve Geleneksel Planlamanın Avantajları ve Dezavantajları	30
3. TÜRKİYE’DE PLANLAMA SÜRECİ, PLANLAMADA YASAL VE KURUMSAL YAPILAR	37
3.1 Türkiye’de Düzenleyici (Geleneksel) Mekansal Planlama	37
3.2 Türkiye’de Stratejik Mekansal Planlama	41
3.3 Türkiye’de Geleneksel ve Stratejik Mekansal Planlama Uygulamalarındaki Sorunlar ve Belirsizlikler	47
4. 2030 YILI 1/100.000 ÖLÇEKLİ BURSA İL ÇEVRE DÜZENİ PLANI SÜRECİ VE UZMAN GÖRÜŞLERİ.....	57
4.1 2030 Yılı 1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı Sürecinin Değerlendirilmesinde Uzman Görüşleri	62
5. SONUÇ.....	79
KAYNAKLAR	85
ÖZGEÇMİŞ	91

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
Ibid	: Bahsi geçen eserde
İMP	: İstanbul Metropoliten Planlama
İBB	: İstatistiki Bölge Birimleri
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
NUTS	: Düzey
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1: Küresel kentlerin genel özellikleri	16
Çizelge 2.2: Geleneksel planlama ile stratejik mekansal planlamanın farklılıkları...	25
Çizelge 2.3: Stratejik mekansal planlama süreci.	28
Çizelge 2.4: Geleneksel planlama ile esnek planlamanın artıları ve eksileri	33
Çizelge 2.5: Avustralya planlama çalışmalarıyla ilgili araştırmaya göre plan türleri arasındaki kaymalar.....	35
Çizelge 3.1: Türkiye’deki plan türleri ve yetkili kuruluşlar	41
Çizelge 3.2: Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planında mekansal planlamada kademelenme ve yetki dağılımı.....	46
Çizelge 3.3: İl düzeyini kapsayan üst ölçek plan yapma görev ve yetkisine sahip kurumlar	51

STRATEJİK MEKANSAL PLANLAMA VE DÜZENLEYİCİ GELENEKSEL PLANLAMANIN KATILIM, EYLEM PROJELERİ VE ESNEKLİK BOYUTLARINDA İNCELENMESİ - BURSA İLİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Son yıllarda içinde bilgi ve haberleşmede yeni teknolojilerin gelişimi ve eş zamanlı olarak küresel düzeyde yaklaşımların farklılaşması nedeniyle ulusların teknik ve sosyal yapılarında ciddi değişimler meydana gelmiştir. Üretim sürecindeki gelişmeler, buluşçuluğa odaklanma ve esneklik anlayışı, küresel düzeyde oluşan yönetim ve örgütlenme hareketleri, fark edilebilir bir mekansal gelişmeyi beraberinde getirmekte ve değişimler sosyal ve mekânsal kararları daha stratejik olmaya yönlendirmektedir.

Küreselleşmenin yaşanmasıyla beraber ekonomik ve sosyal yapılarda da önemli değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu değişimler, ulus devletlerin önemini yitirmesi, sınırların ortadan kalkmaya başlaması, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte uluslararası ticaretin artması, tüm ekonomik eylemlerin ulusötesileşmesi, rekabet edebilirliğin öneminin artması, demokrasi anlayışının temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye dönüşmesi ve sivil toplumun öneminin artması, sektörler arası işbirliklerinin artması olarak özetlenebilir. Bu bağlamda ekonomik ve sosyal bir bütün olarak küreselleşme sürecinden en çok etkilenen yapılar olarak metropoliten kentlerden söz edilebilir.

Kent, yaşanan gelişmelerle birlikte değişim gösteren bir yapıdır. Yaşanan değişimlerle birlikte planlamanın çözüm bulması gereken sorunlar da nitelik değiştirmiştir. Kentler daha karmaşık yapılar haline gelmiş, planlama anlayışı da buna bağlı olarak sivil toplum merkezli, tartışma ve karşılıklı uzlaşmaya dayanan, işbirliği yapıcı yaklaşımlar yönünde eğilim göstermeye başlamıştır. Planlama anlayışındaki değişimler stratejik planlama yaklaşımlarının öneminin artmasını beraberinde getirmiştir. Bütün bu süreçlerin sonucunda, tüm dünyada kent mekanındaki değişimlerle birlikte planlama yaklaşımlarının yapısı da değişikliğe uğramıştır.

1990'ların başında kentlerde ilk uygulamaları görülmeye başlanan stratejik planlama yaklaşımı, esnek yapısı, katılımı ön plana çıkarması, kamu-özel sektör arası iş birliklerini desteklemesi, uzun dönemli yaklaşımlar sunması, yönetim anlayışına değişiklik getirmesi gibi özellikleri ile geleneksel planlama yaklaşımından farklılaşmaktadır.

Planlama literatüründe düzenleyici planlama ile stratejik mekânsal planlama arasında düzenleyici “kesinlik” ve stratejik “esneklik” konularıyla birbirinden farklılaşmaktadır. Bu çalışmada literatürde ve uygulamada stratejik mekânsal planlama incelenmekte, arazi kullanım politikalarının ve düzenlemelerinin Türkiye uygulamalarının “kesinlik/esneklik” kavramlarının değerlendirmesini yapılmaktadır. Stratejik mekânsal planlama alınan kararların düzenleyici planlara aktarılmasında esnekliğin nasıl sağlandığı çalışmanın konusu olmuştur.

Ülkemizde Avrupa Birliğine uyum yasaları çerçevesinde çıkartılan kurumsal stratejik plan yasası, mekânsal odaklı stratejik plan kararları üretilmekte yetersiz kalmaktadır. Türkiye’de metropoliten alanlarda stratejik mekânsal planlama süreci ve planlama yaklaşımına ilişkin konular yasal düzenlemelerde açık olarak tanımlanmadığı görülmektedir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalardan, bugün Türkiye’de denenmiş stratejik mekânsal planların dayandığı temel bir stratejik mekânsal planlama modelinin olmadığı bilinmektedir. Bu çalışmanın amacı, Avrupa ile bütünleşme sürecinde, Türkiye’de metropoliten bölge ölçeğinde stratejik mekânsal planlama sürecinin katılım ve esneklik konularının değerlendirilmesi olmuştur.

Türkiye’de özellikle stratejik planlamanın yasal olarak zorunlu hale gelmesi sonrasında konu ile ilgili yapılan çalışma sayısında artış görülmektedir. Ancak “mekansal stratejik planlama” çalışmalarının sayısı oldukça azdır. Bu tez çalışması ile sınırlı sayıdaki araştırmalara katkı sağlanmakta, stratejik mekansal planlamayı hazırlayıcı ve uygulayıcıların görüşleri de dikkate alınarak başarıya ulaşma yolları sorgulanmaktadır.

Tezin önemli sonuçlarından biri, yasal ve yönetsel düzenlemeler ile mekansal planlama arasındaki ilişkinin stratejik mekansal planların başarısı üzerinde doğrudan etkisinin olmasıdır. Tezde ayrıca, kurumsal ve mekansal planlama düzeyleri arasındaki paralelliğin önemi, planlamanın tüm hiyerarşik düzeylerinde uyumun zorunluluğu, faaliyetetaplama- finansman-denetim programlarının gerekliliği ve bu süreçte katılımın kaçınılmazlığı vurgulanmaktadır.

Bursa gibi barındırdığı fonksiyonların planlama sınırları ve il sınırlarını aşan, kentleşme sorunları bulunan, doğal ve kültürel değerleri tehdit altında olan ve başta deprem olmak üzere afet riskine yüksek düzeyde maruz kalan bir metropolün; üst ölçekli planlardan, kentsel tasarım gibi alt ölçekli planlara kadar bir bütün olarak ele alınması, şeffaf, geniş katılımlı, işbirlikçi ve devamlılığı olan bir planlama örgütüne ihtiyacı olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu gibi durumlar göz önüne alındığında Bursa’ya özgü bir stratejik mekânsal planlama anlayışının geliştirilmesi gerekmektedir.

Çalışmada kullanılan yöntem; Strateji, stratejik planlama ve mevzuat üzerine yazının gözden geçirilmesiyle literatür taraması yapılmıştır. Delphy tekniği ile konu ile ilgili deneyimleri olan uzmanların görüşleri alınmıştır.

Bursa Stratejik Mekansal Planı hazırlanması sürecinde toplumsal katılım ve eylem projelerinin formüle edilmesi aşamalarının değerlendirmesi için Bursa Büyükşehir Belediyesi planlama uzmanları ve planlamaya katılan sektör yöneticisi akademisyenlerle görüşmeler yapılarak görüş ve değerlendirmeleri öğrenilmiştir.

Bu çalışmanın giriş bölümünde konunun önemi, çalışmanın amacı ve yöntemi anlatılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; küreselleşme olgusu ile ilgili literatür bilgisi verilmiş, küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve mekan üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Küreselleşmenin kentsel mekana etkisiyle ortaya çıkan küresel kent kavramı incelendikten sonra değişen planlama yaklaşımları iki farklı plan türü olan geleneksel düzenleyici planlama ile stratejik mekansal planlama özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde; Türkiye’de mekansal planlama süreçleri değerlendirilmiştir. Geleneksel düzenleyici planlama ile stratejik mekansal planlamanın ülke

mevzuatındaki yeri, her iki plan türünde yaşanan yönetimsel ve kurumsal açıdan genel olarak sorun ve belirsizliklerden bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde ise; Bursa ili örneğinde stratejik mekansal planlama yaklaşımı ile hazırlanmış olan 2030 yılını hedef alan Çevre Düzeni Planı hazırlık süreci hakkında bilgiler verilmiştir. Planlamaların süreç ve uygulamalarını değerlendirmek için Bursa Stratejik Mekansal Planı'nın hazırlanması ve uygulama sürecinde görev almış olan planlama uzmanları ve akademisyenlerle görüşülmüştür.

Sonuç bölümünde ise; genel bir değerlendirme yapılarak, önerilerde bulunulmuştur. Bursa'nın yerel dinamikleri göz önünde bulundurularak, stratejik mekansal planlamayı sahiplenme düzeyi, yasal mevzuat ile planlama çalışmaları arasındaki ilişkiler üzerinden planın başarılı olmasını etkileyen faktörler tespit edilmiştir. Tespitler üzerinden yasa ve mekan arasındaki ilişkiyi güçlendiren, başarıyı sağlayan veya başarıya ulaşmada engel teşkil eden oluşumların dayandığı nedenler sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Strateji, Stratejik Mekânsal Planlama, Kesinlik, Esneklik.

EXAMINATION OF STRATEGIC SPATIAL PLANNING AND REGULATORY TRADITIONAL PLANNING IN TERMS OF PARTICIPATION, ACTION PROJECT AND FLEXIBILITY – BURSA PROVINCE CASE

SUMMARY

With the experiencing of the globalization process, important changes in economical and social structures are started to be happened too. These changes can be summarised as the nation state's losing of importance, starting the disappearing of the national borders, with the development in the area of science and technology, the increase in the international trade, the transnationalization of all of the economic facilities, the increasing importance of the competitiveness, transformation from the representative democracy to participant democracy and the increase in the corporations between the sectors. In this context, it can be mentioned from the metropolitan cities as they are the most effected structures from the globalization process as an economic and social whole.

It has passed approximately thirty years since the beginning of discussions concerning the increasing effects of globalization in which mass communication and technological developments have been influential. In the course of time the globalization discussion has been speeding up and the ones who are opponent and proponent have settled their positions. The definitions of it have differed in line with the ideological context, while for some academicians, globalization comes to mean imperialism, the suppression of the powerful over the weak. Other perspectives give it a positive meaning and accepted it as a process which contributes to the development of developing countries by means of transferring technology, structure and managements. Even though there are different definitions in literature, globalization is accepted as a process with wide area of influence.

Globalization is a process which involves the conflicts, fragmentations and layers which have capacity to make inevitable changes and transformations to implement its own value systems in all aspects of life. The cities which are the places where there changes and transformations occur become the engines of the economic developments and the units of decision making in parallel to the changes in the economy.

Cities are one of the areas of the influence of globalization. Cities have become the centers of competition which are articulated into the global world and encouraged by their countries to generate this kind of articulation under influences of the process of globalization. In this context, globalization and its effects of cities will be explained.

City is a structure, which contains many changes during time. With the changes experienced, problems of the planning which need to be solved are also changed. Cities become more complex structures and depending on this, planning approach has started to develop towards collaborative approaches that are civil community

centered and debate and collective agreement based. Changes in the planning approach makes strategic planning approaches to increase its importance. After all these processes, in the whole world, with the changes in the city centers, the structure of the planning approach also changed, the importance of participation and flexibility has increased.

In this context, it can be mentioned from the metropolitan cities as they are the most effected structures from the globalization process as an economic and social whole. Within the planning literature, the distinction between regulatory planning and strategic spatial planning has exposed a recurring dichotomy that exists between the idea of ‘conforming’ (regulative certainty) and ‘performing’ (strategic flexibility) plans and planning systems.

Strategic planning, produces solution suggestions, which are different from traditional planning approaches, with its characteristics like flexible structure, bringing out the participation, supporting cooperations between public-private, presenting long-term approaches, bringing changes to administration approach.

In Turkey Institutional Strategic Planning Law approved for European Union laws is not satisfactory to produce the decision of Strategic Spatial Planning. There is not a basic strategical planning model based on spatial strategical planning in Turkey. Besides, there is not an integrated structure provided for the strategical plans prepared by municipality nor the strategical plans prepared by public utilities to coordinate with each other.

The current planning regulations in Turkey have not defined explicitly the legal and administrative procedures and institutional arrangements for strategic spatial planning at the metropolitan region level. Furthermore, previous research concerned with the subject pointed out that there is no basic model for strategic spatial planning. The main objective of the study is to evaluate strategic spatial planning at the metropolitan region level in Turkey.

In this study, strategic spatial planning in the literature and practises is analysed, and land-use policy and regulation in Turkey planning implementation is assessed by using deep interviews with persons who have taken place in preparation and implementation processes of strategic spatial plans and with academic work in terms of “certainty/ flexibility” concept. The subject of study is how to provided flexibility in strategic spatial planning decisions transferred to the regulatory schemes. For this purpose planning professionals and academics have been interviewed who have been tasked in the process of Bursa Strategic Spatial Planning preparation and implementation.

One of the important results of this thesis is that the relationship between legal and administrative arrangements and spatial planning affects the success of the spatial strategic plans. This thesis also emphasize the importance of parallelism between the institutional and spatial planning levels, necessity of the compatibility with all hierarchical scales of plans, the need for activity-timing-financing-supervision programs and urgency of participation.

While Bursa as one of the multicultural city of Turkey, with its potential to offer common history, common agenda and common world to enrich the urban experience of its dwellers, it is also trying to find a place to itself in global arena, but it gives no possibility to experience the differences in its borders. Today, the historical parts of the city are mostly confined to the places which are out of the urban experiences.

It is undeniable fact that Bursa as a metropolitan city, which has exceed to the outside functional planning districts rather than its managerial borders, with urbanization problems, with threatened natural and cultural worthies of it and high level of disaster risk, needs to have clear and lucid, participant and regular planing organization handled as a whole from the top scale of Spatial Strategical Planning to the Urban Desing. When all conditions are considered, it is a fact that The Spatial Strategical Planning Approach needs to improved for Bursa.

The methodology of this study inculedes literature framework about strategical spatial planning evolotion process and its laws and regulation in Turkey. Then, professionals and academics have been interviewed who have been tasked in the process of Bursa Strategic Spatial Planning preparation and implementation via delphy technic.

This study's intruduction section includes the importance of the subject and the aim and the methodology of the study.

In the second section, the effects of the globalisation on city space has been analysed. Traditional regulatory planning and strategic spatial planning are explained, and changes in the planning approaches -with the changes of city space- are explained. Different facets of these planning systems are described.

Third section, the planning system in Turkey is investigated generally in terms of legal and administrative procedures, and planning problems at the regional and metropolitan region levels were discussed.

In the fourth chapter, informations are given about process of Environmental Organization Plan of Bursa province which is targeted to 2030 and based on strategical spatial planning aproach. For assesment of planning process and implemantation of the plan professions and academics opinions are given who participate in process.

Final chapter, general conclusions were drawn and future work objectives in the subject were suggested. By the level of adopting of strategical spatial plan and relation between regulations and plan imlemantation, key success factors of the planning are determined.

Key Words: Strategic, Strategical Spatial Planning, Certainty, Flexibility

1. GİRİŞ

Küreselleşme kavramının gündeme girmesinde teknolojik ve sanayi devrimin yanı sıra, sermayenin dinamiklerinde meydana gelen değişimler de etkili olmuştur. Uluslararası nitelik kazanan sermaye, yer seçimi ve yatırım kararlarını verirken küresel ölçeği göz önünde tutmaya başlamıştır. Küreselleşme sürecine girilmesiyle birlikte ekonomik ve sosyal yapılarda önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler, ulus devletlerin önemini yitirmesi, ulusal sınırların ortadan kalkmaya başlaması, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerle uluslar arası ticaretin artması, tüm ekonomik eylemlerin ulusötesileşmesi, rekabet edebilirliğin öneminin giderek artması, demokrasi anlayışının temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye dönüşmesi ve sivil toplumun ön plana çıkması, sektörler arası işbirliklerinin artması olarak özetlenebilmektedir.

Değişimlerin ve dönüşümlerin yaşandığı mekanlar olarak karşımıza çıkan kentler, ekonomilerindeki değişime paralel olarak, dünyanın karar verme birimleri ve ekonomik kalkınmanın motorları olarak nitelenmektedirler. Yeni rolleriyle küreselleşmenin ideal kent formuna kavuşan kentler küresel kentlere dönüşmekte ve küresel kentler küreselleşmenin etkilerinin gözlenebildiği, küreselleşmeyi içselleştirip/yansıtan alanlar olmaktadır.

Yaşanan değişimlerle birlikte planlamanın çözüm bulması gereken sorunlar da nitelik değiştirmiştir. Kentler daha karmaşık yapılar haline gelmiş, planlama anlayışı da buna bağlı olarak sivil toplum merkezli, tartışma ve karşılıklı uzlaşmaya dayanan, işbirliği yapıcı yaklaşımlar yönünde gelişim göstermeye başlamıştır. Planlama anlayışındaki değişimler stratejik planlama yaklaşımlarının öneminin artmasını beraberinde getirmiştir. Bütün bu süreçlerin sonucunda, tüm dünyada kent mekanındaki değişimlerle birlikte planlama yaklaşımlarının yapısı da değişikliğe uğramıştır.

Arazi kullanım planlaması ile ilgili yapılan birçok tartışma kesinlik/esneklik birlikteliğinin dengelenmesi yönünde olmuş, düzenleyici planlama ile esnek planlamanın avantaj ve dezavantajları sık sık tartışılmıştır. Ancak planlama tarihi boyunca düzenleyici planlamanın sunduğu “kesinlik” değişen koşulları tam olarak yansıtamamış, değişen dünya düzenine ayak uydurabilmek için düzenleyici planlama birçok kez yaklaşım değiştirmiş ve daha esnek olmaya çalışmıştır.

Mekana yansıyan kararların kesin ve katı olması düzenleyici planlamanın ekonomik büyüme, küreselleşme, sürdürülebilirlik yaklaşımlarıyla yarışan kentler için başarısız olduğu görülmeye başlanmıştır. Zamanla görülmüştür ki planlama sisteminin mekana uygulamalarında esnek planlama ile düzenleyici planlama kombinasyonu oluşmuştur (Steele, Ruming, 2012). Küresel ekonomik aktivitelere hizmet eden performansa dayalı esnek planlama sürdürülebilirliği sağlanması amacıyla savunulmuştur (Ericksen et. al, 2004).

1990’ların başında kentlerde ilk uygulamaları görülmeye başlanan stratejik planlama yaklaşımı, esnek yapısı, katılımı ön plana çıkarması, kamu-özel sektör arası iş birliklerini desteklemesi, uzun dönemli yaklaşımlar sunması, yönetim anlayışına değişiklik getirmesi gibi özellikleri ile geleneksel planlama yaklaşımının çözüm getiremediği sorunlara farklı açılardan bakarak çözüm önerileri üretmektedir.

Esnek planlama sistemleri batı ülkelerinin kentsel yerleşmelerinin arazi kullanım modellerini şekillendiren katı düzenleyici planlamaya bir alternatif olarak görülmektedir (Faludi, 2000). Esneklik planlama sisteminin daha hızlı, verimli, hesap verebilen ve şeffaf olması, daha yaratıcı olması önemli özelliklerindendir.

Performansa dayalı, esnek arazi kullanım düzenlemesi öncelikli hedefi arazi kullanımını alanın özelliklerine uyarlamaktır. Bu tarz düzenleme alan kullanımının performans kriterleri ile çalışırken arazi kullanım kriterlerini sınırlamak açısından daha büyük bağ sağlar. Kriterler yerine getirilebildiği sürece performansa dayalı yaklaşım daha iyi arazi kullanım entegrasyonu sağlamaktadır.

Geleneksel öklid bölgelemesi alanı arazi kullanıma bağlı olarak konut alanı, ticari alan, endüstri alanı olarak hiyerarşik ayırmaktadır. Öklid bölgeleme esnek olmaması, dar odaklanma ve körelmiş yaklaşımı nedeniyle yoğun şekilde eleştirilmektedir. Bu tarz karar alma şeklinin daha esnek, daha az düzenleme gerektirme, süreci hızlandırma, paydaşlar arasında iletişimi destekleme gerektirmiştir.

Türkiye için küreselleşme, bölgeselleşme, Avrupa Birliği ile bütünleşme dış dinamiklerinin etkisi altında bölgesel gelişme stratejilerinin yeniden belirlenmesi gerekmektedir (DPT, 2000). Avrupa metropoliten bölgelerinin mekânsal gelişme stratejilerinin belirlenmesinde, global ölçekteki değerlendirmeye bağlı olarak yerel potansiyellerin geliştirilmesi, sürdürülebilir gelişme ilkelerinin göz önüne alınması, planlama sürecine ilgi grupları ve halkın katılımının sağlandığı bir planlama yaklaşımının benimsenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (METREX, 2003).

Avrupa’da mekânsal planlama sistemleri, kurumsal düzenlemeler, yasal ve yönetsel prosedürler bakımından ülkeden ülkeye farklılıklar görülmekle birlikte, son yıllardaki gelişmeler bölgesel gelişme stratejilerinin belirlenmesinde halkın, kamu ve özel ilgi gruplarının planlama sürecine dahil edildiği, işbirliği, etkileşim ve ortak fikir birliğine dayalı bir planlama yaklaşımının geliştirilmesi yönündedir (Healey ve dig., 1997, Albrechts ve dig., 2003).

Metropoliten alanlar gibi kent dinamiklerinin çok değiştiği, ihtiyaçların ve beklentilerin hızla çeşitlendiği alanlarda bu hareketlenmelerin yönlendirilmesi kentin geleceği açısından önemlidir. Planlamanın ikilemi açısından bakıldığında küçük ve durağan kentlerde planlamaya çok da ihtiyaç duyulmaması ve yapılan planların çoğunlukla talepleri karşılayan ve kenti yönetebilen planlar olmasının aksine sürekli değişim gösteren, planlamaya daha fazla ihtiyaç duyulan kentlerin taleplerini karşılamak noktasında planlama yetersiz ve kadük kalabilmektedir. Planlama paradoksu olan küçük yerleşim alanlarında dinamiklerin daha durağan olduğu yerlerde planlama başarılı olurken, asıl planlamaya daha çok ihtiyaç olan, dinamiklerin çok hızlı değiştiği yerlerde planlama çok fazla başarılı olamamaktadır. Bu noktada planlamada esnekliğe ihtiyaçlar vardır. Hızlı değişime ayak uydurma yolunda yapılan stratejik planların uygulanması ve başarılı olabilmesi kentler açısından çok önemlidir.

Yol gösterici esnek stratejik mekansal planlar yapıldıktan sonra bu planların uygulamalarında, 1/25000 gibi planların yapım aşamasında düzenleyici planlara geçilmekte, kent mekanının tanımları yapılıyor, fonksiyonlar belirlenmekte, esnek planlamadan sonra gelen alt ölçekteki 1/5000 gibi planlarda yine düzenleyici planlar söz konusu olmaktadır. Bu gibi düzenleyici planlara geçildiğinde bu aşamada esneklik nasıl sağlandığı çalışmanın konusu olmuştur.

1.1.Tezin Amacı

Günümüzde esnek stratejik mekansal planlama Türkiye’de iki ölçekte yapılmaktadır. Birincisi kalkınma ajansları aracılığıyla yapılan bölgesel stratejik planlar ve ikincisi iller düzeyinde yapılan stratejik mekansal planlardır. Esnek stratejik planların geleneksel düzenleyici planlardan en temel farkı doğrudan toplum katılımı ile yapılıyor olması ve belirlenen strateji ve hedeflerin hayata geçmesi için eylem alanları projelerinin formüle edilmesidir. Bu çalışmada Bursa ili örneğinde il düzeyinde hazırlanan stratejik mekansal plan, plana katılım ve eylem projeleri yönünden incelenecek ve düzenleyici geleneksel plan kapsamında hazırlanan; Bursa kent merkezi 1/25000-1/5000 ölçekli arazi kullanım planlarına esnekliğin nasıl yansıdığı araştırılacaktır.

1.2.Çalışmanın Hipotezi

Kent dinamiklerinin hızla değiştiği kentlerde geleneksel geniş kapsamlı düzenleyici planlama hızla değişen talepleri karşılamada yetersiz kalmaktadır. Kentsel mekanın gelişiminin yönetilmesine yönelik yapılan üst ölçekli stratejik mekansal planlarda sağlanan esneklik ise alt ölçeklerde yapılan düzenleyici planlarla mekana yansıtılamamaktadır.

1.3.Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı

Çalışma kapsamında küreselleşme ve stratejik mekansal planlama, esnek ve düzenleyici planlama kavramlarını inceleyen çok sayıda çalışma incelenmiştir. (kitap, tez, rapor, makale, kongre, sempozyum, seminer, web sitesi, yasa, yönetmelik vb.)

Bursa Stratejik Mekansal Planı hazırlanması sürecinde toplumsal katılım ve eylem projelerinin formüle edilmesi aşamalarının değerlendirmesi için Bursa Büyükşehir Belediyesi planlama uzmanları ve planlamaya katılan sektör yöneticisi akademisyenlerle görüşmeler yapılarak görüş ve değerlendirmeleri öğrenilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde; küreselleşme olgusu ile ilgili literature bilgisi verilmiş, küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve mekan üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Küreselleşmenin kent mekanlarına etkisiyle ortaya çıkan küresel kent kavramı

incelendikten sonra değişen planlama yaklaşımları iki farklı plan türü olan geleneksel düzenleyici planlama ile stratejik mekansal planlama özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Sonraki bölümde; Türkiye’de mekansal planlama süreçleri değerlendirilmiştir. Geleneksel düzenleyici planlama ile stratejik mekansal planlamanın ülke mevzuatındaki yeri, her iki plan türünde yaşanan sorun ve belirsizliklerden bahsedilmiştir.

Son bölümde ise; Bursa ili örneğinde stratejik mekansal planlama yaklaşımı ile hazırlanmış olan Çevre Düzeni Planı süreci hakkında bilgiler verildikten sonra, ilgili uzmanların görüşleri verilmiştir.

2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EKONOMİK VE SOSYAL DEĞİŞİMLER VE MEKAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bu bölümde, dünya genelinde ortaya çıkan değişimler, bu değişimlerle birlikte oluşan küreselleşme olgusu ve küreselleşmenin sosyal ve ekonomik yapılarda yarattığı etkilere değinilmiştir. Kavramsal açıklamalar yapıldıktan sonra zaman içerisindeki değişimlere değinilmiştir. Küreselleşme olgusunun dünya üzerindeki etkilerine bakılırken temel olarak, mekana yansımaları konusu üzerinde durulmuştur.

2.1. Küreselleşme Kavramı

Küreselleşme kavramı birçok alanı etkileyen, ekonomik, sosyal, kültürel birçok konuyla açıklanabilen tartışmalı bir kavramdır. Küreselleşme, tanımlayan kişinin ideolojik yaklaşımı ve ele aldıkları boyutlarına göre tanımlanan, bu yapısıyla birçok tarifiinin olmasına rağmen tek bir tanımı olmayan kavramdır.

20. yüzyılın kavramı olarak küreselleşme; siyasetten ekonomiye, sosyal politikadan kültüre birçok alandaki değişimi ifade etmektedir. İlk olarak 1960'lı yıllarda ortaya çıkan bu kavram, 1980'lerde sıkça kullanılmaya başlanmış, 1990'lı yıllarda ise anahtar sözcük haline gelmiştir (Bozkurt, 2000). Dünyanın tek bir mekan olduğu, “küresel köy” olduğu söylemleri daha çok kullanılmaya başlanmıştır.

20. yüzyılın son dönemlerinde geleneksel siyasi blokların ortadan kalkmasıyla, her alanda liberal politikalar önem kazanmış, bütün dünyayı etkisi altına alan teknolojik ve sınai devrimi ile iletişimdeki atılımlar, ülkeler, devletler ve insanlar arasındaki yakınlaşmaya katkıda bulunmuş, siyasi sınırların önemi görece olarak azalmıştır (Keleş, 2001).

Küreselleşme kavramı, İngilizce “globalization” kavramının karşılığı olarak, dünyanın tek bir mekan olarak algılanması, mekansal sınırların kalkması olarak tanımlanabilir. Küreselleşme bir anlamda, maddi ve manevi değerlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelmektedir (Topal, Akyazı, 1997).

Küreselleşme, ulus-devlet sınırlarını aşan yeni ilişki ve etkileşim yollarının ortaya konması olmuştur.

Akademik çalışmalarda yer alan küreselleşme ile ilgili tanımların bazıları aşağıda açıklanmaktadır;

Marshall Mc Luhan'a göre; "küresel köy" kavramı ile tanımlanan küreselleşme süreci, tüm dünya insanların bir kabile gibi yaşamaları ve uzakta yaşanan çeşitli olayların herkes tarafından bilinmesini ifade etmektedir (Aslanoğlu, 1998). Harvey, küreselleşmenin temelini zaman ve mekan sıkışması olduğunu ve sermaye akımlarına yerlerin özelliklerine göre yön verilirken, üretimin yerel koşullara bağlı kaldığını, tüketimin ise küresel olarak gerçekleştiğini belirtmektedir.¹

Giddens'a göre ise; modern toplumlarda, dünya düzeninin temellerini değiştiren ana siyasal güç küreselleşmedir. Giddens, zaman ve mekan olarak birbirinden uzakta gelişen olayların yerel oluşumları etkilemesi olarak açıklarken, yerel dönüşümün ise küreselleşmenin bir parçası olduğunu belirtmektedir. Giddens'a göre küreselleşme; "Geç modern dönem koşullarının yaşandığı, uzak yerleşimlerin birbiri ile ilişkilendirildiği, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği, dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması" durumudur.² Giddens'a göre modernlik zaten küreselleştirici bir doğaya sahiptir.

Küreselleşme konusunda diğer önemli bir kuramcı olan R. Robertson, kavramı tanımlarken küresel-yerel etkileşimi ve küreselleşme sürecinin doğru olup olmadığını gösterme amacını taşımaktadır. Robertson'a göre küreselleşme; farklı yaşam biçimlerinin karşılaşmasını içine alan bir süreçtir. Robertson, küreselleşmeyi genelde kabul edildiği gibi "aynılaştırıcı güçler" olarak ele almaktadır (Çınar, 1998).

Küreselleşme sürecine karşı gösterilen tepkiler kişiden kişiye değişebilmektedir. Bir kesim küreselleşmeyi olumlu ve kaçınılmaz bir son olarak görebiliyorken, diğer bir kesim ise kaçınılmaz bir son olarak görmekle beraber, özendirilmesi gereken bir süreç olarak düşünmektedir. Bir başka kesim ise, küreselleşmenin zararlı sonuçlarının, faydalarına kıyasla daha ağır bastığı belirtmektedirler.

¹ Ibid., s.139.

² Aslanoglu, op. cit., s. 127.

Sosyalist bloğun dağılmasından sonra, kapitalizmin tek sistem olarak topluma kabul ettirilmeye çalışılması, küreselleşmenin, kapitalizmin ortak bir yaşam biçimi olarak yaygınlık kazanması, uluslararası sermayenin yeryüzündeki egemenliğini güçlendirmesi anlamına geldiğini göstermektedir (Keleş, 2004).

Bununla birlikte küreselleşmeyi aynı zamanda çatışmaları, parçalanmaları ve yeni katmanlaşma biçimlerini üreten (Giddens, 2002), mekanizmaları, yöntemleri ve işleyişine karşı durulabilen böylelikle eleştirenlerin çıkarları ve tercihleri doğrultusunda müdahalelerine konu olan, yok sayılamayacak bir süreç ve modernliğin güncel durumu olduğunu ifade edebiliriz (Uluengin, 2011).

Küreselleşme için yapılan tanımlara bakıldığında; hukuk, devlet sistemi yerel yönetimler, iletişim, insan ilişkileri, yaşam tarzı gibi her alanı etkisi altına almış, birçok açıdan tanımlanabilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.Küreselleşmenin Mekana Etkisi

Küreselleşme ile birlikte ekonomik, kültürel ve sosyal alanda değişikliklere sebep olan çok boyutlu bir süreçtir. Küreselleşmenin etkilerini en çok mekansal, yönetsel, ekonomik, çevresel değerler, sosyal ve kültürel alanlarda görmekteyiz. Küreselleşmenin getirdiği değişimleri belirgin bir şekilde kentler üzerinde görmek mümkündür. Bu değişimleri bir kesim, olumlu ya da olumsuz olarak yorumlarken, diğer kesim ise küreselleşmenin etkisinin kaçınılmaz olduğu görüşündedir.

Bilgi ve sermayenin sınırları aşarak evrensel bir değer taşımaya başlaması ve akışın serbestleşmesiyle gelişen küreselleşme ve neo-liberalizm, ağırlıklı olarak 1980’li yıllarda uygulamaya geçirilmiştir. Önceden belirli merkezlerde yoğunlaşmış olan bilgi ve sermayenin dünya ölçeğinde hareket etmeye başlaması ve temel üretim birimlerinin de bazı mekânlarda yoğunlaşması yerine, dünya genelinde uygun mekânları tercih etmeye başlaması görülmeye başlanmıştır. Böylece gelişmiş ülkelerin büyük kentlerinde yığılma göstermiş olan büyük sermaye, yeni gelişmelerin dışında mikro ölçekten makro ölçeğe, sınırlı alandan küresel alana doğru harekete geçmiş (Marcuse vd., 2000), bu da kentlerin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel özellikleri üzerinde değişimlerin oluşmasını neden olmuş, coğrafi ayrışma ve yere bağlı uzmanlaşma olanaklarının artması mekanı giderek daha da önemli hale getirmiştir (Yaylı, 2012).

Küreselleşme, firmalar üzerindeki rekabet baskısını arttırmakta ve kentler üzerinde de ticaretin uluslararasılaşması, sürecin çok uluslulaşması, finansal entegrasyonun artması, bilginin ve teknolojinin uluslararasılaşması gibi farklı ama birbirleriyle iç içe alanlarda etkisini göstermektedir (Knapp ve Schmitt, 2002).

1990'lı yıllara gelindiğinde etkisini göstermeye başlayan küreselleşme hareketleri, ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılanmalarda büyük değişimlere yol açmıştır. Bu değişimlere sebep olan faktörler olarak sanayi toplumundan bilgi toplumuna, fordist üretimden esnek üretime, modernist düşünceden post modernist düşünceye geçişler olmuştur. Bu değişimler doğal olarak mekana dönük bakış açılarını da değiştirmiş ve kent mekanı üzerinde yapısal, fonksiyonel, toplumsal değişikliklere yol açmıştır.

Günümüzde ise belirli bir ulus devlet içinde yer alan ve ulus devletin bir parçası olan kent tanımlamaları yerine tüm dünya üzerinde etki sahibi olan ve bunun için de dünya üzerindeki bütün kentlerle yarış halinde olan kent tanımı ön plana çıkmaktadır (Karakurt, 2004).

Yeni dünya düzeninde ulus devletler, anlamlarını ve fonksiyonlarını yitirmeye ve yeniden şekillenmeye başlamışlardır. Modern dönemde gelişmenin sürdürülmesini sağlayan ulus devletin artık, bazı ekonomik konularda karar verici olmadığını gösterirken, ulus devletleri kapsayan dünya ekonomisine yönelik mevcut düzenlemelerin geçerliliklerinin de sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, ulus devletin meşruiyeti sorgulanırken, ekonomik açıdan ana birim olarak yerel birimler, kentler ve bölgeler önem kazanmaktadır (Eraydın, 2001).

Küresel süreçler, kentlerin konumları ve üstlendikleri fonksiyonları yanında kentsel mekânda da değişikliğe neden olmaktadır. Küreselleşme sürecinde sadece ulus devlet içindeki kentler farklılaşmamış, kentler içindeki mekânlar da farklılaşmıştır (Massey 1993). Kentlerdeki nüfus ve ekonomik faaliyetlerin artışına bağlı olarak, kentsel mekânda farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip olan kişilerin yaşam alanları birbirlerinden ayrılmaya başlamıştır ve kentte mekânsal ayrışma belirginlik kazanmıştır. Kentlerde tanık olunan mekânsal ayrışma sürecine paralel olarak bu kişilerin sosyal ve kültürel yaşamları da birbirinden ayrılmaya ve kopmaya başlamıştır (Lo – Yeung 1998).

Değişen dünya düzeninde kentler arasındaki rekabet artmıştır. Kentlere yeni roller vermiş, ekonomik, politik ve kültürel anlamda birbirleriyle yarışmaları gereğini

ortaya çıkmıştır. Farklılıklarını artırarak sermayeyi çekebilen kentler, bu yarışmayı devam ettirebilen kentler olup ön plana çıkıp yükselirken, yarışmayı devam ettiremeyen kentler ise hızlı bir düşüşe geçmişlerdir. Küreselleşme ile birlikte kentlerdeki farklılaşma, parçalanma meydana gelmeye başlamıştır. Ülkeler arası rekabet de kentler üzerinden yapılmaya başlanmış ve bu süreç kendini beslemeye devam etmiştir.

Yoğun bir rekabet ortamında yükselmeye çalışan kentlerden bazıları önemlerini kaybetmeye başlamış; özellikle sanayi alanında dönüşüm yapamayan, ulaşım ve iletişim altyapısını güçlendiremeyen kentler geri planda kalmışlardır. Ülkelerin gelişmişlikleri de küreselleşme sürecine adapte olabilmeleri, ekonomik ve teknolojik gelişimlere bağlı olmalarına dolayısıyla kentlerin gelişmişliklerine bağımlı olmalarına neden olmuştur. Bu yarışma ortamının doğal sonucu olarak da sermaye ihtiyacı olan altyapı, ulaşım, sosyo-ekonomik taleplerini en iyi karşılayabileceği mekanları tercih etmeye başlamıştır.

Yarışma ortamında kentler kentsel yeniden gelişmeyi öne çıkarırken, mekândaki eşitsiz gelişim koşulları ve sınıfsal ayrışmalar keskinleşirken, ileri kapitalist dünyadaki kentlere; esas olarak finans, tüketim ve eğlence merkezleri niteliğiyle birbirleriyle yarışmaktan başka bir olanak bırakmamacasına kentler sanayisizleşmeye ve yeniden yapılanmaya başlamıştır (Harvey, 1999).

Küreselleşme, kentler arası rekabeti hızlandırırken, kentlere yeni ekonomik, politik ve kültürel roller yüklemiş, yüklenen bu roller kent içi mekân organizasyonunda önemli değişikliklere sebep olmuş, emek pazarının yapısı, kentsel faaliyetlerin biçimi ve dağılımı hızla değişmiştir (Brugmann, 2009; Işık, 1995).

Kentsel politik süreçlerin, ulusal politik süreçten farklılaşmaya başlamıştır. Kentler, küresel sistemde yerlerini belirgin hale getirmek amacıyla, kendilerine ait her tür tarihi, turistik, vb. potansiyelleri pazarlama yoluna gitmişlerdir. Kentler arasındaki hiyerarşide konumsal ve ekonomik açılardan ön sıralarda bulunan kentler dünya ölçeğinde gerçekleşen bir kontrol sürecinde işlev görmektedir. Sektörel yapılar, istihdam yapıları, nüfusları, mekansal dağılımları bu küresel işlev çerçevesinde değişmektedir.

Yönetim, denetim ve karar merkezlerinin etki alanı genişlemiş; bu bağlamda üretim etkinlikleriyle dünya pazarları arasında aracılık eden bir dizi kent, küresel iletişim,

ticaret ve üretim ağıları içinde birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Dünya kapitalizminde uluslararası ölçekte yeni bir işbölümü gündeme gelmiştir (Keleş, 2005).

Küreselleşme sürecinde kentte yaşanan değişimleri; kentin fiziksel mekanı, kent yönetim sistemi ve kent yaşantısı başlıkları altında değerlendirmek mümkündür (Kiper, 2007). Kişilerin teknolojik gelişmelerle birlikte mekânsal engelleri rahat aşar hale gelmiş olmaları kentleri, gerek ülke içinden gerekse ülke dışından yoğun bir insan akını ile karşı karşıya bırakmış, alınan göçlerle birlikte kentsel mekân yeniden bir yapılanma sürecine girmiştir (Mendieta, 2001).

Kent yönetimi açısından ise; 1980'li yıllarda, neo-liberal politikaların etkisiyle devletin ekonomiye müdahalesi sorgulanmaya başlanmıştır. Böylece devletin küçültülmesi gereği ileri sürülerek, egemenliğin bölgesel ve yerel yönetimlerle paylaşılması yoluna gidilmiştir. Devletin sermaye karşısında tek erk olma durumu zayıflamıştır. Ulus-devlet egemenliğine dayalı anlayış değişmiş, yerini uluslararası finans kurumlarının politikaları ve yaptırımları almıştır. Küreselleşen dünyada kentler toplumların ekonomik kalkınmalarında temel birimler haline gelmiştir (Topal, Akyazı, 1997).

Küreselleşmenin kent yönetimine etkisi ise ulus devlet anlayışının değişerek yerelleşme eğilimlerinin ve politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında kendini göstermektedir (Short vd., 2000). Devletin küçültülmesi, özel sektörün önem kazanması, kamu hizmeti anlayışının değişmesi, yerel yönetimlerin ön plana çıkması gibi gelişmeler küreselleşmenin kent yönetimindeki yansımalarını oluşturmaktadır (Kiper, 2007).

Devletin küçültülmesi ile kamusal alanın da küçültülmesi ve kamu hizmeti anlayışının değişerek, kamu hizmetlerinin özel sektöre devredilmesi gündeme gelmiştir. Böylece devletin hizmet sağlamada karşılaşılan bürokratik süreç ve hantal yapının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Hizmetin yerine getirilmesi sürecinde özel sektöre havale edilmesi ve işletme yönetiminde kullanılan yönetim teknikleri ve performans değerlendirme yöntemlerinin yerel yönetimlerde de kullanılması yönünde bir değişim yaşanmaktadır (Ökmen, 2003).

Küreselleşme süreçlerinin yoğun olarak yaşandığı yeni dünya düzeninde ulus devletler modern dönemlere ait tanımlarını ve görevlerini yitirmeye başlamışlardır. Önceki dönemde gelişmeyi sağlayan ulus devletin artık bazı ekonomik konularda

karar verici olmadığını gösterirken, ulus devletleri kapsayan dünya ekonomisine mevcut düzenlemelerin geçerliliğinin de sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, ulus devletin meşruiyeti sorgulanırken, ekonomik açıdan ana birim olan yerel birimler, kentler ve bölgeler önem kazanmaktadır (Eraydın, 2003). Küreselleşme ile birlikte yerel yönetim anlayışı giderek değişikliğe uğramış, yerel kamu hizmeti alanından uzaklaşmaya başlamış, kentsel gelişme yetkilerini özel sektöre ve yabancı sermayeye aktarmıştır.

Kentin yapısında yaşanan dönüşümler küreselleşme süreciyle beraber devam etmiş, kentlerin önemi artarken ve rekabet merkezleri haline gelirken, kent ekonomileri, ülke ekonomilerin kalkınma temeli olarak görülmeye başlanmıştır. Kısacası kentler artık yalnızca günümüz insanına daha büyük bir oranda iş ve yerleşim olanakları sunan bir yer değil, dünyanın en uzak yerlerini kendine çeken, türlü bölgeleri, insanları ve etkinlikleri bir düzene göre biçimlendiren, insan hayatının tüm biçimlerini içeren, insanla hemhal olan (Alver, 2007) ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi olan merkezler olmuşlardır (Wirth, 2002).

2.3.Küresel Kent

1980’li yıllarda kentlerde meydana gelen değişimler, kentbilimciler tarafından dünya ekonomisindeki değişimler çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle 1970’lerden itibaren, kentler arasında rekabetin arttığı bir dönemde, kentlerin yeni uluslararası işbölümünde tüketim merkezi, denetim merkezi, yönetim merkezi gibi bir dizi işlevler üstlenmek için diğer kentlerle rekabete girmeleri, beraberinde bu rekabet içinde birer küresel kent olma yönünde etkinliklere yönelmelerine neden olmuştur (Çınar, 1998).

Kentbilim terimleri sözlüğü “dünya kenti/ küresel kent” kavramını; “ekonomik, ekinsel ve yönetkil etkisi bakımından, etkileme ve etkilenme alan, ülke sınırlarını aşan; özellikle küresel ölçekte örgütlenmiş anamalin yönetimi, denetimi ve dağıtımı işlevlerini yerine getirmede uluslararası ölçünlere ulaşmış kurumları içinde bulunduran; sıra düzensel yerleşim dizgeleri içinde üstün konumda bulunan büyük kent, Küresel kent”, olarak tanımlamaktadır.³ Kentler hareket halindeki yatırımcıları (çok uluslu şirketleri ve uluslararası finans sermayesini), tüketicileri (turistleri) ve

³ Keleş, Kentbilim Terimleri Sözlüğü, s.44.

izlenceleri (spor, kongre ve medya etkinliklerini) birbirleriyle yarışırmasına çekme çabasındadırlar (Doğan, 2002).

Söz konusu kentler dünya ölçeğinde gücün ve kontrolün merkezi mekanlar olarak da tanımlanmaktadır. Sassen, küresel kentlerin, küresel ekonomik ilişkilere bağlı olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Sassen, 1996). Dünya kentleri çok uluslu sermayelerin tercih ettiği düşünce, karar ve örgütlenme merkezleri, ekonomik ve politik gücün konumlandığı yerlerdir. Dünya kentleri etkisi altında olduğu uluslararası sermayenin gerektirdiği uluslararası hizmetleri üretmektedir.

Castells'a göre; finansal pazarların ve kuruluşların yeniden yapılanmaları, sermayenin akışkanlığı ve bu süreçte bilgilenme ve karar vermede rol oynayan organizasyonların oluşumu, sosyo-ekonomik yönden kentlerin yapısını etkilemiştir. Küresel kentler olgusu, bu oluşuma bağlı olarak yeniden yapılanan kentleri tanımlayan bir ifade olarak ortaya çıkmaktadır (Şenlier, 2004).

Friedman'a göre kentlerde yaşanan yapısal değişiklikler, kentlerin dünya ekonomisine eklenme biçimine ve işgücünün mekandaki farklılaşmasına göre belirlenmektedir. Bu bağlamda, küresel olarak kentlerin birbirine göre kademelenmeleri söz konusudur. Hiyerarşinin üstlerinde yer alan kentler için küresel kent ya da dünya kenti kavramları kullanılmaktadır. New York, Los Angeles, Londra, Tokyo, Hong Kong, Singapur ve benzeri kentler, dünya finans piyasalarında ilgi odağı olarak, ulus aşırı şirketlere reklam, danışmanlık ve hukuk gibi küresel hizmetlerin sunulduğu, ya da bunları ucuz emek sunumu ile destekleyen üretim sektörünün yoğunlaştığı alanlar olarak ortaya çıkmaktadır.⁴

Hizmet sektörünün ön planda çıkması ve İmalat sektörünün büyük oranlarda küçüldüğü, enformel sektörde istihdamların arttığı, uzmanlaşmış iş gücü olan bu kentlerde tüketim kültürü de hızla artmış ve üretim mekânları olan kentlerin tüketim mekânlarına dönüşmesine yol açmıştır.

Sassen'e göre dünya kentleri, dünya ekonomisi açısından güçlü komuta merkezlerinin olduğu, hizmet ve finans şirketlerinin yer seçiminde tercih ettiği, yeni buluşların üretildiği ve üretilenlere pazar sunan kentlerdir (Sassen, 1996). Dünya kentlerinde sanayinin desantralizasyonu ile birlikte, hizmet sektörleri ön plana

⁴ Ibid syf. 128

ıkarak, imalat sanayi hızla yapılanmaktadır. Eski endüstriyel yapıya sahip kentler önemini kaybetmektedir.

Kent ekonomilerinde meydana gelen dönüşümlere bağılı olarak finansal hizmetlerin yanı sıra, yüksek uzmanlık isteyen hizmetlerin artışı, aynı zamanda yüksek derecede teknik bilgi ve yöneticilik özellikleri isteyen işlerin talebinin artışına neden olmuş; bunun yanında da düşük ücretli niteliksiz işler türemiştir (Çınar, 1998). Hizmet sektörüne yönelme ile birlikte emek piyasasında da farklılaşmaları ortaya koymuştur. Sanayisizleşim süreci, işsizliğı ortaya çıkarmış, “home-office”, “part time” gibi yeni iş imkanları meydana gelmiştir. Ayrıca, yeni ekonomik değişimler ve örgütsel yapıların da küreselleşmesi ile birlikte, merkez büro yönetimi, hava taşımacılığı, ulaşım, banka, kredi kurumları, sigorta ve menkul kıymet, yatırım ofisleri, eğitim, mühendislik ve muhasebeciliğı kapsayan hizmetler ön plana çıkmaya başlamaktadır.

Özetle dünya kentleri, sermayenin ve üretimin kontrol edildiğı, dünyanın finans merkezi olarak, bünyesinde birçok ulusüstü şirketler, dünya ekonomisinde etkili borsalar, haberleşme, emlak, muhasebe, reklam, gayrimenkul, hukuk pazarlama ve sigorta şirketlerini barındıran, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki ilerlemeleriyle dikkat çeken kentlerdir. Yani, sermayenin ve üretimin kontrol edildiğı merkezlerdir.

Küresel kentlerde hızlı değişim, yeni iş alanlarının oluşturulması, kentsel hizmetlerin yüksek kalitede olması gibi sebeplerden dolayı bu kentlere olan talep de artmış ve yoğun göç alan yerler olmaya başlamışlardır. Yaşanan göçlerle birlikte nüfusun artması, kentsel yaşamın maliyetlerini arttırmakta, sermayenin bu kentlerde aşırı merkezileşmesi ve yoğunlaşması kentsel topraklara olan talebi arttırarak, kentsel alanların aşırı değerlenmesine yol açmıştır (Ercan, 1996). Tüm bunlara bağılı olarak yeni kentsel alanlar oluşturma isteğı çerçevesinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleriyle tarihi ve kültürel değerler ekonomik çıkarlar doğrultusunda göz ardı edilmeye başlanmıştır. Yaşam mekanlarına çok katlı plazalar, gökdelenler, lüks konut siteleri, çağdaş yapı teknolojilerinin kullanıldığı binalar, alışveriş merkezleri, eğlence merkezleri hakim olmakta (Clark, 1996) böylece benzer kent dokuları ve kültürler oluşmuştur. Kentlere olan göçlerle birlikte kentlerin giderek kalabalıklaşması ulaşım ve alt yapı sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Yaşanan gelişmeleri değerlendirdiğimizde küresel kentlerin özellikleri;

Çizelge 2.1: Küresel kentlerin genel özellikleri

Ekonomik Özellikler	• Hizmet sektörü ön plandadır. • İmalat sektörü büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır. • Enformel sektörde istihdam artmaktadır. • Uzmanlaşmış iş gücü potansiyeli yüksektir. • Kentler arasındaki rekabet yaşanmaktadır. • Tüketim kültürü yaygındır. • Kentler üretim merkezi olmaktan çıkarak tüketim merkezlerine dönüşmektedir. • Emek piyasasında ikili yapı hakimdir.
Sosyal /Kültürel Özellikler	• Emek yapısında ikili yapının hakim olması, sosyal kutuplaşmaları artırmaktadır. • Zayıf sosyal ve kültürel ilişkiler artmakta, yabancılaşma yaşanmaktadır, • Tek tipleşme yaygınlaşmaktadır. • Öz kültürden uzaklaşmaktadır. • Kentsel mekanda kutuplaşmalar artmakta, bölünmeler ve gelir dağılımında adaletsizlikler görülmektedir. • Suç ve şiddet artmaktadır. • İç ve dış göç çekmekte, uluslar arası ve bölgeler arası göçmenlere rastlanmaktadır, • Kentsel topraklarının fiyatları ve buna bağlı olarak da kentsel yaşam maliyetleri artmaktadır.
Mekansal Özellikler	• Çok katlı plazalar, gökdelenler, lüks konut siteleri inşa edilmektedir. • Çağdaş yapı teknolojileri yaygın olarak kullanılmaktadır. • Aynılan kentler, benzer yapılar görülmektedir. • Gelir dağılımındaki dengesizlik fiziksel mekanlara da yansımaktadır (gecekondu-lüks konut). • Kentsel yeniden yapılanma ile yeni kentsel rantlar oluşturulmaktadır. • Kentsel ulaşımı kolaylaştırmak için çok katlı kavşaklar, yollar yapılmaktadır. • Araştırma merkezleri, teknoloji enstitüleri ve güzel sanatlar akademileri yer almaktadır
Yönetmel/ Siyasal Özellikler	• Devletin ekonomide etkisi azalmakta, kamu hizmetleri özel sektöre gördürülmektedir. • Küresel ve yerel birimler önem kazanmakta, kentsel yönetim önem kazanmaktadır. • Kentler arası rekabet görülmektedir.
Çevresel Özellikler	• Çevre ve korumaya ilişkin kurallar, sermaye tercihleri doğrultusunda yapılmaktadır. • Tarihi ve kültürel değerler, ekonomik çıkarlar doğrultusunda göz ardı edilmektedir.

Kaynak: Batmaz, 2010

Çizelgede de görülmektedir ki küresel kentlerin ekonomik özellikleri kenti ön plana çıkarmaya yönelik değişimler yaşamış, sosyo- kültürel farklılıklar azalmış ve tek tipleşme başlamış, mekansal özellikler ise kentin gelişmesi yönündeki ihtiyaçları karşılamaya dönük değişimler yaşamıştır. Yönetimsel yapı devletin ağır bürokratik süreçlerinden sıyrılıp daha hızlı ve kolay gelişmeyi sağlama yönünde olmuştur. Çevresel özellikler ise maalesef küçülen devletin söz sahibi olmamasından dolayı sermayenin çıkarları doğrultusunda değişimler yaşamaya başlamıştır.

Küresel kentlerde kentler arası rekabete yönelik olarak fiziki mekan tasarımlarının yapıldığı ve bu amaçla yeni kurumların oluşturulduğu görülmekte, ayrıca yönetim merkezleri olarak tercih edilen bu kentlerde tıbbi araştırma merkezleri, tanınmış üniversiteler, bilimsel araştırma merkezleri, yeni teknolojiler üreten enstitüler ve güzel sanatlar akademileri de yer almaktadır (Clark, 1996; Short, 2004).

2.4.Katılım Olgusu

Küreselleşme süreci ile birlikte farklılaşan ve büyüyen kentsel sistemlerin daha etkin bir yönetime kavuşmaları, halkın taleplerine duyarlı olmaları, katılımlı bir yönetimi benimsemeleri, yönetim-yurttaş ilişkilerini sağlamaları, yapılan hizmetlerin ve alınacak kararlarda halkın, sivil toplum kurumları gibi oluşumların denetimini öngörmeleri önemli olmuştur. Böylece birlikte yönetim anlayışını benimseyerek kentsel sorunlarda herkesin sorumlu olduğu ve katkısının gerektiği düşüncesiyle bir yönetim oluşturulması gereği ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kentsel çevrenin korunması, geliştirilip değerlendirilmesinin yalnızca devlet tarafından, devletin yereldeki birimleri aracılığıyla gerçekleştirilemeyeceği ortaya çıkmış, kentlilik bilinci oluşmaya başlamıştır. Kentlilik bilincinin oluşması; kentlinin ilgili platformlarda yer alması, çalışması, sorunları çözüm bulma süreçlerini takip etmesiyle ilgilidir.

Daha önce yerel girişimlerle uygulanmaya başlanan katılımcı yaklaşım ve katılım araçları zamanla kentsel planlama gündeminde tartışılmaya başlanmıştır. Stratejik planlama yaklaşımı, katılımcı koruma politikaları, bununla birlikte çok aktörlü karar alma süreçleri, sivil güçlenme gibi çabalar yaygınlaşmaya başlamıştır. Toplumu dışlamayan bir kent planlamasının yeniden kurumsallaşmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede giderek demokratikleşme bağlamında değer kazanan ve

vurgulanan ‘sürdürülebilirlik’, ‘çok boyutluluk’, ‘olanaklara eşit erişim’, ‘katılım’ ve ‘ortaklık’ gibi kavramların toplumsal dönüşüm ilkelerini saptamada ve plan stratejilerinin belirlenmesinde kaçınılmazlığı kabul edilmiştir (HABİTAT II, 1996).

Özellikle birbirinden farklı ve kompleks sorunların çözümüyle karşı karşıya olan büyük şehir yönetimleri, kent halkının görüşlerini, beklentilerini, tavır alışlarını saptayarak bunlardan; kamu yararı ve kent halkının ihtiyaçlarına uygun olanların belediye hizmet politikalarına ve uygulamalarına yansması önemlidir. Demokratik yönetimin bir gereği olarak uzlaşmayı, özgür tartışmayı, gönüllü kuruluşlarla ve halkla işbirliği yapmayı ve görüş alış-verişinde bulunmayı ön plana çıkararak katılımcılıktan en iyi bir şekilde yararlanmayı hedefleyen yerel temsilci aynı zamanda temsilcilikten öte "asıl"ı da sağlamış olmakta ve güven kazanmaktadır (Tortop, 1995).

Katılım olgusu, bütün demokratik yönetimler için ortak bir amaç olmasına rağmen, üzerinde ittifak edilen kesin bir tanımı yoktur (Uysal, 1984) ve "lehinde ve aleyhinde çok şey söylenen önemli, fakat tartışmalı bir kavram" olmuştur. Katılımlı yönetim ideolojisini pratiğe dönüştürdüğü için "somut", kendi içinde değişik şekiller aldığı için de "soyut" bir nitelik taşıyan yönetime katılma, dünya katılma pratiğini inceleyen yazarlarca, birlikte-belirleme (co-determination), ortak-yönetim (cogestion), çoklu yönetim (demokratik-participation managment), çok aktörlü yönetim (yönetişim=governance) gibi değişik adlarla anılmaktadır (Fişek,1977).

Katılım olgusu, özellikle çevrenin düzenlenmesi ve korunmasında, kent yönetimlerinin etkin bir yapıya kavuşturulmasında, toplumsal tabakalar arasında yakınlaşma ve diyalogu sağlamada, ortak sorumluluk ve kentlilik bilincinin geliştirilmesinde, siyasal bilincin yerleştirilmesinde giderek önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, vatandaşların, ve yerel toplulukların ilgi, önemseme ve bilgilenmesi yanında aktif olarak siyasal süreci etkilemeye çalışması, doğrudan katılım kanallarını zorlaması, hem kendilerini hem de topluluk çıkarlarını ilgilendiren konularda daha fazla kendini göstermektedir (HABİTAT II, 1996).

Katılım; "Sosyal Bilimler Sözlüğü"nde ise, sistem ve toplum değerlerini bir elde birleştiren ve kişisel olarak politik sisteme etki etmeye imkan veren bir mekanizma olarak tanımlanmıştır (Demir, Acar, 1992).

Planlama literatüründe bu konudaki en etkin yazarlardan biri olan Sherry Arnstein'in 1970'lerde yazdığı 'Halk Katılımı Merdiveni' makalesinde, katılımın kavramsal incelemesini bir merdivene benzetmiştir. Arnstein katılım derecelendirmesini kişilere verilen karar verme yetkisine göre oluşturmuştur. Örneğin, merdivenin en alt basamağı katılımın hiç olmadığı durumları gösterir. Bu tip durumlarda halkın hiç bir söz söyleme yetkisi yoktur. Katılım merdiveninin yukarısına doğru çıkarken, son karar verme yetkisini elinde tutarak otoritenin halka alınan kararları bildirdiği ve halktan fikir aldığı görülür. Merdivenin en yukarısında, karar verme yetkisinin halka aktarılması söz konusudur ve bu aşamada alınan kararlar üzerinde bireyin doğrudan deneyimi söz konusudur (Ataöv, Osmay, 2007).

Katılım, herkesin doğrudan ya da dolaylı olarak karar verme süreçlerinde söz sahibi olabilmesini anlatmaktadır. Hukukun üstünlüğü, hukukun adil ve eşit biçimde uygulanmasını, yiyicilik ve hukuk dışı çıkar sağlayıcı faaliyetlerin engellenmesini; açıklık, bilginin serbestçe kullanımını, süreçler, kurumlar ve bilginin ilgililerin ulaşımına açık olmasını, aktörlerin yeterli biçimde bilgilendirilmesini anlatmaktadır. Sorumluluk, kurumların ve süreçlerin tüm aktörlere hizmet edecek nitelikte olmasını; uzlaşıcı ortam, aktörlerin temsil ettikleri çıkarlar arasındaki farklılıkların giderildiği ortam özelliğini; yerindenlik, kararların ve hizmetlerin halka en yakın katmanlarca alınmasını; adalet, tüm bireylerin iyiliğini sağlayabilme ve sürdürme yeteneğini; stratejik vizyon, liderlerde ve halkta iyi yönetim ve insani gelişim konusunda tarihi, kültürel ve sosyal tabana dayanan uzun dönemli, geniş açılı anlayışın varlığını anlatmaktadır (UNDP, 1997a).

Katılım ilkesinin beklenen yararları sağlayabilmesi, ülkede demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla yerleşmiş olmasına bağlıdır. Temel hak ve özgürlüklerin tam olarak kullanılamadığı yerlerde, yurtdaş girişimlerinden ve oluşturulan katılımcı dizgelerden olumlu sonuçlar alınamaz (Keleş, Ertan, 2002).

Yerelin katılım konusunda değişik uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamalar; yerel kamuoyu yoklamaları, halkoylamaları, yerel kamusal araştırmalar, kamusal toplantılar, yerel yönetim ve danışma organlarına katılma, yerel sivil toplum örgütlerine katılım, kent planlamasına katılım, çevre sorunlarıyla ilgili olarak yargıya başvurma ve kent kurullarına katılım gibi yöntemleri içermektedir. her ülkenin kendi koşullarına göre başvurduğu katılım araçlarıdır (Keleş, Ertan, 2002).

Bir kentsel proje fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel açılardan olduğu kadar; yasal, kurumsal, finansal ve projenin yürütülüşündeki ortaklıklara kadar çok çeşitli açılardan planlanmalı ve programları hazırlanmalıdır (Noon vd., 2000). Ortaklıklar; kimi zaman kamu sektörünün farklı düzeylerinden temsilcilerin birlikte çalışması gerektirmektedir. Bunun yanında, kamu sektörü, özel sektör ve yerel halk ortaklığı yapabilir. Karşılıklı etkileşim ve uyum içerisinde çalışabilmektir. Batı Avrupa’da kentsel dönüşüm politikalarının üst ölçek stratejilerle bütünleştirilmesi gereksiniminin doğurduğu “alana özgü yönetim planlaması” (Atkinson, 2004, 16) çok sektörlü (kamu, özel, yerel halk) ortaklıkların kurulması temeline dayanır. Kamu, özel ve sivil kuruluşların yanında, kamu harcamalarında güvenilirlik sağlanması için kar amacı gütmeyen kuruluşlar da vardır. Bu kuruluşlar özellikle gelişmiş Batı ülkelerinde kamu sektörü için önemli ortaklar olarak kabul edilmiştir (Hague, 2004).

2.5.Esnek Planlamanın Ortaya Çıkışı

Planlama yazınında “akılcı kapsamlı planlama” olarak adlandırılan kuram ve uygulaması 18. yüzyılın ikinci yarısında batı ülkelerinde sanayileşmenin yol açtığı, başta sağlıkla ilgili olmak üzere kentlerde ortaya çıkan ciddi sorunların çözümünde bir araç olarak geliştirilmiştir.

Kapsamlı plan II. Dünya Savaşı sonrası hız kazanan kentsel gelişme ve nüfus artışı sonucu 1950’lerde kentlerin sorunlarına yönelik çözümler üretmede kullanılmıştır. 20. yüzyılın ortalarında planlama devletin bir işlevi olarak görülmüş ve kurumsallaşmıştır. Bu dönemlerde planlama; ekolojik, ekonomik kontrol aracı, daha iyi mühendislik teknikleri ve radikal politikaların ifadesi olarak görülmüştür. Planlama özünde elitist bir eylem olarak varlığını sürdürmüş, planlar uzmanlar tarafından toplum liderlerinin uygulaması için fiziksel tasarım ya da kentin yeniden geliştirilmesi için karar alma araçları mantığıyla oluşturulmuştur. 1960’larda planlama sosyal ve çevresel sorunlara çözüm getirmesi amacıyla uygulanmıştır. Planlamanın ilgi alanları, çevresel değerlerin korunması ve büyüme yönetimi gibi konular olmuştur. 1970’lerde planlama anlayışlarında sosyal bilimin etkisi görülmeye başlanmıştır. Katılımcı planlama ve savunucu planlama yaklaşımları bu dönemlerde ortaya çıkmıştır.

Kapsamlı planlama yaklaşımı; düzenleyici bölgeleme ile çevrenin yapılaşmasına şekil vermekte; toplumları ilçelere, bölgelerine ayırarak bölgelerde ne yapıp ne yapılmayacağını tanımlamaktadır (Stair et al., 2008). Zoning/bölgeleme içeriğinin katı yapısı; arazi kullanım kontrollerinin tasarımı, parametrelerin ve uyumun yöntemlerinin güçlü ekonomik, sosyal ve çevresel düzen ve değişimi anahatlarıyla yönlendirmek için bir araçtı (Kelly, 1993).

Bununla birlikte kapsamlı planlama anlayışının bir ürünü olan nazım plan yaklaşımlarının kentlerde yaşanan büyüme ve değişim dinamiklerine çözüm getirmekte yetersiz olduğu düşünülmüş ve yapısal planlama yaklaşımı geliştirilmiştir (Erkut, 2006).

Zamanla kapsamlı planlamayla ilgili iki önemli konu ortaya çıkmıştır. Birincisi, arazi kullanım planlama sistemleri karma kullanım gelişmesine engel olmuş, sosyal ve ekonomik araçları hariç tutmuştur. İkincisi, katılığın sınırlarının farkındalığının artması ve esnekliğe eğilimin olmasını gerektirmiştir (Cullingworth, 1993).

Kurabiye kalıbı tarzıyla imar düzenlemelerine uygunsuz herhangi bir istisnanın nadir olacağını, bununla düzenleyici ihtiyaçların karşılanamadığı, geri kaldığı görülmüştür (Ruming, Steele, 2012). Bu şekilde planlamanın büyük ölçüde bir teknik, profesyonel bir egzersiz olacağı kabul edilmiştir (Elliot, 2008).

1960'ların elitist ve teknisist planlama anlayışı yerini sivil toplum merkezli, tartışma ve karşılıklı uzlaşmaya dayanan, işbirliği yapıcı planlama anlayışlarına bırakmıştır. (Ergin, 2005) Bu planlama anlayışları bağlamında stratejik planlama anlayışı önem kazanmaktadır. Stratejik plan hem mevcut kaynakların en etkin kullanımını sağlamaya çalışmakta hem de ortaya çıkan fırsatların değerlendirilmesine ve yeniliklerin uygulanmasına imkan sağlayan bir esneklik getirmektedir (Tekeli, 2004).

1970'lerin sonu 1980'li yılların başlangıcı tüm dünyada üretim biçiminde değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu değişimlerin en önemlilerinden biri 1970'lerde ekonomide yaşanan krizle birlikte, gelişmiş ülkelerin üretimde yeni teknolojilerle yeniden yapılanma sürecine girmiş olmalarıdır. Değişimin ikinci önemli boyutu ise iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, giderek artan iletişim olanakları ile sermaye ve mal akımlarının küresel boyuta taşınması olarak özetlenebilir. 70'lerden sonra yeni bir sermaye birikim süreci, üretim biçimi ve buna

bağlı olarak gelişen düzenleme sistemleri ortaya çıkmıştır. Yeni üretim ve birikim biçiminin temel özelliği esneklik olarak açıklanabilir (Eraydın, 2004)

Bahsedilen üretim ve birikim biçimindeki değişiklikler yerleşme de değişimlere yol açmıştır. Yerleşme dinamiklerindeki değişiklikler ise daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi yeni kentsel oluşumların ortaya çıkmasını, küresel kent kavramının gelişmesini beraberinde getirmiştir. Yerleşme yapısındaki değişme dolayısıyla planlamanın çözmek durumunda kaldığı sorunlar farklılaşmıştır. Çok merkezli ve merkezin hakimiyetinin azaldığı yapılarda günlük işe gidiş geliş trafiği çözümleri tek merkezli bir metropoliten alana göre belli ölçüde daha kolay geliştirilebilmektedir (Tekeli, 2004). Bununla birlikte, son 20 yıllık süreç içerisinde kamu yönetimi bağlamında da değişiklikler yaşanmıştır. Yaşanan değişimlerden biri kamu hizmeti kavramının değişmesi diğeri ise kamu yararı kavramının içeriğinin değişmesidir. Bu kavramların yerini ise rekabet kavramı almıştır. Üretim, tüketim ve hizmetlerin sunumunda rekabet en önemli unsur haline gelmiştir (Altaban ve Duygulu, 2004).

1980'lerden sonra küreselleşmenin etkisiyle ulusal sınırların yok olmaya başlaması, sermayenin uluslararasılaşması, özel sektörün öneminin artmasıyla devletin rolünün azalması, temsili demokrasinin yerini çoğulcu ve katılımcı demokrasinin alması, yerelin ön plana çıkması ve bireyselliğe, insan haklarına verilen öncelikler vb. gibi değişimler planlama anlayışının da önemli dönüşümler geçirmesine sebep olmuştur.

Küreselleşme ile birlikte ekonomik büyüme ve sürdürülebilirlik etrafındaki rekabete yönelik reformlar stratejik politika vizyonlarını göstermede başarısız olan katı, esnek olmayan planlamadan esnek planlama sistemlerine geçişlere yol açmıştır (Cullingworth & Nadin, 2006). Esnek planlamada; önemli noktalar olan hız, verimlilik, hesap verilebilirlik ve şeffaflık ile vurgulanarak ifade edilmesi gerekmektedir.

Stratejik planlama, toplumun ortaklaşa bir planlama süreci ile tanımlanan ortak değerleri üzerine dayalı bir geleceğin planlanmaya eklemlenmesini sağlamıştır. Bununla birlikte eylem planlaması, genel plan uygulamalarından topluma en yakın ya da toplum için önemli olanların bir seçimi gibidir. Büyük ölçüde, veri analizine ve uzmanların politika formülasyonuna dayalı tepeden inme yaklaşımlara karşıt olarak, bir vizyon planlaması ortaklık sürecini vurgulamaktadır.

Kapsamlı planlamada amaç, öncelikle kentin bölgesi içindeki yerini tanımlayan, sosyal ve ekonomik yapısını anlamaya çalışan 'araştırma' ve 'analiz'e dayanan bir 'nazım plan' üretmektir. Nazım plan kentin üst-biçimini denetleyecek ve bu nazım plana birebir uyan tüm kentin uygulama planları hazırlanacaktır. Plancıların bu şekilde ürettiği ve hazırlama sürecinde planlama bürokrasinin önemli bir ağırlığı olan planın toplumun tümünün çıkarlarını gözeterek “kamu yararı” doğrultusunda hazırlandığı savunmuştur (Ersoy, 2010).

İki plan türü arasında önemli ayrımlar vardır. Strateji planları genellikle üst ölçekli planlamada öne çıkmaktadır. Vizyon uzun-erimlidir. Ancak bu vizyona referansla sürekli proje önerisi geliştirilebilir; yani zaman sınırı projenin içeriğine göre değişmektedir. Ancak uzun erimli hedef, sürdürülebilirlik ilkesinden ödün vermeden, çevresel ve yerel değerleri koruyarak planlama alanında yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik temel kararların geliştirilmesidir (Faludi,2000; Friedman,2004; Albrechts,2004). İlerleyen bölümlerde bu iki planlama türü hakkında detaylandırılmış bilgiler verilecektir.

Arazi kullanım planlaması ile ilgili tartışmalar esneklik ve kesinliğin beraber dengesinin ikilemi çevresinde döner. Planlama literatürü dahilinde “kapsamlı” (planlamada düzenleyici kesinlik) ve “performans” (isteğe bağlı planlamada stratejik esneklik) sistemleri arasında tekrar eden bir ikilem vardır (Rivolin, 2008).

2.6.Stratejik Mekansal Planlama

Bu bölümde stratejik plan ve mekansal stratejik planlama kavramı teorik olarak açıklanacak, mekansal stratejik planlama ile geleneksel planlama yaklaşımıyla arasındaki farklar, mekansal planlamada ne gibi değişiklikler getirdiği, başarılı olabilmesi için nelere dikkat edilmesi gerektiği kısaca verilecektir.

Mekansal stratejik planlama, stratejik planlama yönteminin kentler planlanması sürecinde uygulanmasıdır. Küreselleşme ile birlikte ekonomik sistemlerdeki değişimler, teknolojik gelişmeler, bilgi, mal ve insan akışlarındaki yoğunluk, fiziksel sınırların önemini yitirmesi, rekabet kavramının etkisini göstermeye başlaması, temsili demokrasiden çoğulcu ve katılımcı demokrasi anlayışına geçiş vb. bir çok etken kentsel sistemleri etkilemiş ve geleneksel planlama yaklaşımları yeni kentsel

sistemlerde ortaya çıkan sorunların ve çözülmesi gereken problemlerin üstesinden gelememeye başlamıştır.

Albrechts'e (2006) göre; 1960'lı yıllarda; "kapsamlı planlama" olarak ifade edilen farklı yönetim düzeylerinde uygulanan planlama yaklaşımı, diğer yaklaşımlara göre güçlü görülmüş, fakat onaylanan yönlerine rağmen planlar; teknik sıkıntılar ve bütçe yetersizliği nedeniyle ilgili yönetimler tarafından sabote edilmiştir. Bu yaklaşımla beraber farklı planlama yöntemleri ortaya çıkarılmış ama tek başlarına yeterli olamamışlardır.

Stratejik planlamanın genel olarak 1970'lerde mekansal planlama alanında kullanıldığı teorisyenler tarafından dile getirilse de Mastop (1999) bu konudaki ilk girişimlerin Kuzeybatı Avrupa'da 1920'lere dayanan bir geçmişinin olduğunu savunmaktadır. Planlamaya dair literatürde ise 1960'ların başında araştırmaların bir parçası olarak kabul edilen stratejik planlama 1980'lerde uygulama süreçlerinde kullanılmış (Soysal, 2008), 1984'te San Francisco ve diğer Amerika kentlerinde uygulanmaya başlanmıştır (İMP 2005a). Entellektüel ve profesyonel hareket olarak iyi şehir ve bölge için arayışlar batı dünyasının insanoğlunun koşullarının iyileştirilmesine ek olarak planlamanın da temelini oluşturmaktadır.

Arazi planlaması temelde bütünleşik ve niteliksel bir şekilde konut, sanayi, rekreasyon, ulaşım, sağlık, doğa, tarım, kültürel aktiviteler gibi mekânsal fonksiyonlar için gerekli konum, yoğunluk, şekil, miktar ve gelişimin uyumlu olmasıyla ilgilenir. Bu şekilde, arazi planı bir arazinin gelecekteki gelişme ve yeniden yapılanmayla birlikte belirli bir politikayla uyumlu olarak nasıl kullanılması gerektiğine dair bir öneri getirir.

Geleneksel planlama; yeterince esnek olmaması, serbest piyasaya dayalı ekonomik büyümenin önünde bir engel olarak görülmesi, hızlı değişime ayak uyduramaması, düzenleyici ve emredici olması, stratejilerinin yetersiz olması ve kentsel gelişme ile ilgili aktörlerin planlama sürecine yeterince katılımının sağlanamaması gibi konularında eleştirilmiştir. 1980'li yıllarda, bir çok ülkede geleneksel planlama yaklaşımından vazgeçilmiş, daha esnek, parçacı, piyasa ve politik değişimlere kolayca adapte olabilen, proje-temelli ve kompleks sonuçlar doğuran bir yaklaşım hakim olmuştur. 1980'li yıllarda yaşanan proje temelli yaklaşımlar, 1990'larda yerini

stratejik planlamanın eylem odaklı ve vizyon çerçevesinde hareket eden anlayışına bırakmıştır.

Kentsel stratejik planlama, geleneksel planlama anlayışından daha kapsamlı ve daha az normatif olmakla ve arazi kullanım düzenlemesi yerine birbirine bağlanmış sosyo-ekonomik eylemler doğrultusunda daha sıkı temellenmesiyle farklılaşır. Ayrıca klasik, orta ve uzun vadeli planlamadan ‘normal’ eğilimler olarak tanımlanan beklentilerin uyarlanmasına sınırlanmamasıyla farklılaşır. Bununla birlikte, bütçelerde öngörülmüş belirli hedefler yerine yeni fırsatlar ve yeni çözümlere daha yakından odaklanır (İMP 2005a).

Çizelge 2.2: Geleneksel planlama ile stratejik mekansal planlamanın farklılıkları

Geleneksel Planlama	Mekansal Stratejik Plan
Kısa vadeli	Uzun Vadeli
Tek konu	Çoklu konular
Organizasyonel Konular	Toplumsal konular
Hiyerarşik	Hiyerarşik değil
Düşük ilgi	Yüksek ilgi
Direktif temelli	Anlaşma temelli
Çalışan temelli	Vatandaş temelli
Yönetim temelli	Politika temelli
Çalışan farkındalığı	Kamu farkındalığı
Operasyonel odak	Politik odak

Kaynak: Kemp, 1992

Stratejik planlama, geleneksel geniş kapsamlı planlamanın karşısında, daha esnek, aktörleri sürecin içine alan, katılımı her aşamada ön plana çıkaran, hedefe yönelik ve eylem odaklı, müzakereci yapısı ile yüceltilirken, eleştirildiği taraflar da bulunmaktadır: sermaye ve piyasa güdümüne girmeye müsait olması, ki burada müzakere sürecinde yerel yöneticilerin kişilik ve liderlik özelliklerinin bile, müzakereleri kamu lehine çevirmede belirleyici olabildiği belirtilmektedir (Castells ve Borja, 1997).

Bryson ve Roering’e (1998) göre, geleneksel planlama ile stratejik planlama arasındaki farklılıklar dört ana başlıkta toplanmaktadır. Bu başlıklar; (1) aksiyon-eylem, (2) katılımcılar (eylemle ilgili tüm yetkili düzeyler), (3) dışsal fırsatlar ve tehditler, (4) içsel sorunlar ve olanaklar ile mevcut ve potansiyel yatırımlar ile

yatırımcılardır. Kauffman ve Jacobs (1987); stratejik planlamayı geleneksel planlamadan, doğrudan eyleme ve uygulanabilirliğe yönelik olması, planlama sürecinin birbirine bağlı ve birbirini destekleyen parçaların bütünü oluşturması, rekabet ortamı sağlaması ve fırsatlar ile tehditleri tespit edip zayıf ve güçlü yönleri ortaya koyması bakımından farklılaştırmaktadır.

Mekansal stratejik planlama uzun vadeli bir yaklaşımdır. Geleneksel planlamaya kıyasla daha esnektir ve geniş kapsamlıdır. Geleneksel planlamada olduğu gibi sadece arazi düzenlemesi değildir ve planlama sosyo-ekonomik düzeyde değerlendirilir. Rekabet kavramını içinde barındırır ve demokratik bir anlayışla planlama yapar. Geleneksel planlamanın aksine yalnızca yerel yönetimlerle değil çok aktörlü bir süreçtir. Geleneksel planlamada teknik eleman olarak görev yapan plancı ise mekansal stratejik planlarda aktörler arasında iletişimi sağlar. Mekansal stratejik planlarda hem kısa hem de uzun vadede kararlar, faaliyetler, sonuçlar içerir ve uygulama üzerine odaklanmıştır. İzleme, geri besleme ve revizyon gibi unsurları da içerisinde barındırır.

Mekansal stratejik planlama yasal bir zorunluluk olarak gerçekleştirilmemektedir. Özden ve Turgut (2006)'a göre stratejik plan, planlama sürecinin kendi doğal işleyiş ve mantığı içinde kurgulanması gereken bir üst kademe çalışma olarak planlamanın önünde var olması gereken temel bir yol haritasıdır.

Özetle, stratejik mekansal planlama bir süreçtir. Bu kapsamda mekansal stratejik planlama sürecinde rol alan aktörlere bakıldığında; karar verme ve fikir geliştirme kapasitesine sahip, politik, ekonomik ve sosyal liderler, temsilciler (sivil toplum örgütleri, dernekler ve sosyal kuruluşlar vb.) ve vatandaşların kendileri olarak görülmektedir. Böylece mekansal stratejik planlama sürecinden kent sakinleri, yerel ve kamu yöneticileri, sermaye sahipleri gibi tüm paydaşlar faydalanmaktadır. Bununla beraber kentler de sürekli değişim geçiren mekanlar olup, küresel sistemle uyumlu vizyonlar kazanmaktadırlar. Kısıtlı kaynakların en verimli şekilde yönetilmesinin sağlanması, yeni yönetim ve organizasyon modellerinin oluşturulması sağlanmaktadır. Kent sakinleri de ekonomik rekabet edilebilirliğin sağlanmasıyla kentin geleceğini garanti altına almış olmaktadır. Albrechts (2006)'e göre mekansal stratejik planlar geleceği aydınlatırlar, gelecekteki sonuçları değerlendirerek günlük kararları alırlar, çevresel değişikliklerin gerçekleşmesini sağlarlar ve çeşitli kurumların işlevini geliştirirler.

Mekansal Stratejik Planlamanın Temel Özellikleri;

- Kentin sosyal ve ekonomik bir bütün olarak düşünülmesi: Şekillendirilen gelecek vizyonunda ekonomik ve sosyal boyutlar birbirinden ayrı düşünülmemektedir. Kent ekonomik ve sosyal yapısıyla bir bütün olarak ele alınmaktadır. Mekansal stratejik planlar, sadece ekonomik verimlilik değil, yaşam kalitesi, çevresel ve sosyal koruma konularını da içermekte, kent ve bölgesi için uzun dönemli, kapsamlı bir vizyon geliştirmeyi amaçlamaktadır.
- Kamu-özel etkileşimi: Dünyanın kentlere sunduğu yeni fırsatlar ve tehlikeler tek bir noktadan idare edilemez hale gelmiştir. Bu sebeple tanımlanan hedefler temelinde koordine edilen eylemlere ihtiyaç duyulmaktadır ve bu eylemler kamu sektörü ve özel sektör işbirlikleri ile gerçekleştirilmektedir.
- Eylem temelli: Mekansal stratejik planlar rafta terk edilecek dokümanlar değildir. Kentlerin geleceği için istenilmeyen eğilimleri değiştirmek ve olayları önceden görebilmek için uğraşan planlardır. Bu bağlamda uygulama temelli yaklaşımlardır.
- Fonksiyonel bir kalite modeli tasarımı: kentsel sistemlerdeki sorunların çözümü için bir çok kurumun birlikte çalışması gerekmektedir. Bu bağlamda planlama sürecinin en etkin ve verimli yöntemle ilerlemesi gerekli hale gelmektedir. Mekansal stratejik planlama yöntemi bu aşamada, ortak karar birliği ve uzlaşma sağlanması yönünde yeni organizasyonel oluşumlara olanak vermektedir.
- Daha küçük eylemlerin düşünülmesi: Kentlerin değişimi ve gelişimi için özel büyük ölçekli eylemler kadar önemli görünmeyen fakat ayrı ayrı düşünülmüş ve bir araya geldiklerinde değişime önemli katkılarda bulunan küçük eylemler de önemlidir. Mekansal stratejik planlama sürecinde küçük ölçekli projeler de bütün içerisinde düşünülüp uygulamaya konularak gelişime ve değişime katkıda bulunmaktadır (Santacana, 2000).

Her konuda tamamen başarılı olmuş bir mekansal stratejik plan örneği olduğu söylenemez. Fakat planların büyük ölçüde başarılı olabilmeleri için ise; sürece katkıda bulunması kararlaştırılan bütün kişi ve kurumların istekli olması önemlidir. Kamu ve özel kurumların en yüksek temsilcilerinin plana liderlik etmesi ve planın taslağını oluşturmak için gerekli olan minimum teknik altyapının sağlanması da

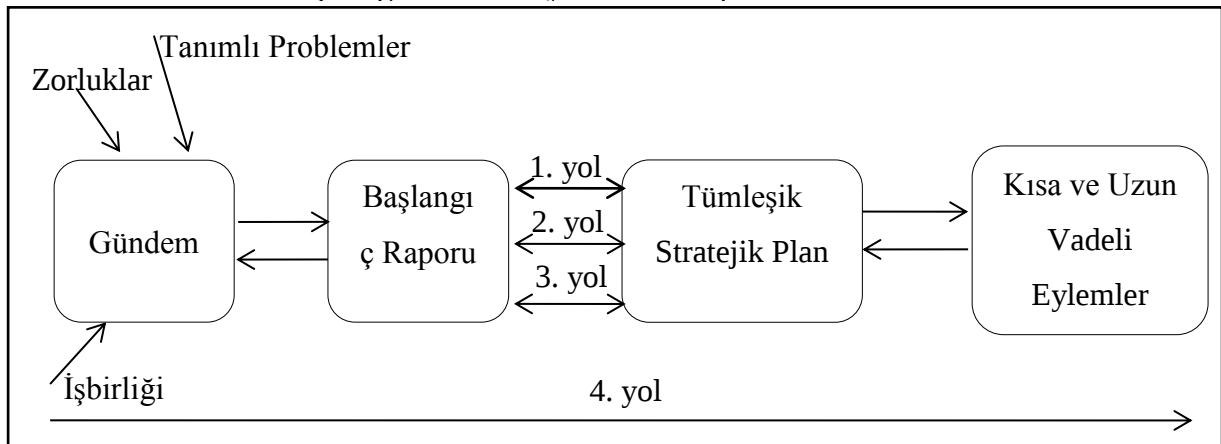
önemli bir başarı koşulludur. Ayrıca finansal açıdan kaynakların yeterli olması ve insan kaynaklarının hem niceliksel hem de niteliksel olarak yeterli olması, toplumsal hislerin güçlü olması ve duyarlı olunması planın başarılı olabilmesi için gereklidir. Eylem temelli olan planın bir diğer başarı şartı ise planın sonuçlarını uygulayabilme kararlılığıdır.

Mekansal stratejik planın yapısı şu şekildedir:

- Konsept (Yerleşimin uzun dönemli gelişimiyle ilgili çok genel bir vizyon)
- Strateji (Vizyonun nasıl gerçekleştirileceği)
- Stratejik amaçlar (Uzun dönemli, genel ve ölçülemeyen amaçlar)
- Programlar (Stratejik amacı gerçekleştirebilmek için uygulanan yolun sektörel ve yapısal evresi)
- Programın elemanları (Orta ve kısa dönemli ölçülebilir ifadeler: ne, ne zaman, ne kadar)
- Projeler (Amaçları tamamlamak ve gerçekleştirmek için somut elemanlar) (Tosics, 2003).

Stratejik mekansal planlamanın genel olarak işleyişi problemler, zorluklar, işbirlikleri dahil edilmiş olan gündemin belirlenmesiyle başlar. Eldeki verilerin değerlendirildiği bir rapor hazırlanır ve işlevsel yol olarak düşünülen dört yol ile tümleşik stratejik plan oluşturulur. Bunlar: biricisi vizyon, ikincisi kısa dönem ve uzun dönem eylemler, üçüncüsü kilit aktörlerin katılımı ve son olarak, dördüncüsü önemli kararlar için ve sürekli bir süreç için daha geniş bir katılımdır.

Çizelge 2.3: Stratejik mekansal planlama süreci

Kaynak: Albrechts vd., 1999

Stratejik mekansal planlama sürecine bakıldığında 1. yol uzun vadeli vizyonlar geliştirmek, 2. yol geliştirilen vizyon doğrultusunda eylemler geliştirip sorunları çözmek, 3. yol devamlı katılımları gerekli olan, yöntemsel yeterlilikleri ve aldıkları görevleri kabul görmeye, temel destek almaya ve meşrutiyet kazanmaya yardımcı olabilecek katılımcıları kapsamak, 4. yol vatandaşları önemli kararlara dahil eden, kapsamlı ve daha kalıcı olan yetkilendirme süreci ile ilişkilidir (Forester, 1989; Friedmann, 1992). Son ürün; gerçekçi, hareketli, bütünleşik ve belirleyici uzun vadeli vizyonlardan (ana hat), kısa ve uzun vadeli faaliyetler için plandan, bütçeden ve uygulamalar için esnek bir stratejiden oluşan ana sürecin eleştirisel analizini ve mekanlarımızı şekillendiren yapısal kısıtlayıcılardan meydana gelebilir. Anahtar katılımcılar arasında bir bağlılık ve (kısmi) anlaşma (anlaşmazlık) oluşturur. Uygulama için, bu eylemleri uygulamaya koyacak vatandaşların, özel sektörün, yönetişimin farklı düzeylerinin ve plancıların ahlaki, idari ve finansal anlaşmalara vardığı, eylem taahhüdü için güvenilir başlıklara bütçeye şeffaf ve açık bağlantılara ihtiyaç duyulmaktadır (Albrechts, 1999).

Stratejik mekansal planlamanın amaçları genellikle; İddialı, uyumlu ve koordineli vizyonlar inşa etmek, bütünleşmiş bir uzun-vadeli mekansal düşünce sisteminin ana çerçevesini oluşturmak (arazi kullanımı mevzuatı, kaynakların muhafazası, sürdürülebilir gelişim, mekansal kalite, vb. için), planlamanın kontrol aracı olarak kullanılmasından ziyade eylem güdümlü planlamayı öne çıkarmak ve daha açık birçok katmanlı yönetim şeklidir.

Plancılar artık dünya genelinde olan gelişmelerden bağımsız hareket edememektedir. Kapitalizmin neoliberal politikalar etkileri olarak tanımlabilen değişimler ile devlet birçok alandan çekilmeye başlamış; özel sektör okul, hastahane, kültürel alanlar gibi birçok kamusal mekanları bir yatırım alanı olarak görüp bu mekanları üretmeye başlamıştır. Özel sektör yatırımcıları bu noktada şehir planlamasından farklı şekillerde yararlanmaktadır. Bunlardan birincisi daha çok şehir içerisinde boşluk varsa “best use” ile olmaktadır. Yani özel sektör elinde olan bir arazide hem kar edebileceğı hem de yasalarla ve çevreyle çelişmeyecek faaliyetin ne olabileceğini plancıya sormaktadır. Bu arazinin hastahane, okul, AVM gibi yatırım konularından hangisiyle değerlendirilmesi gerektiğini araştırır. İkincisi ise plancıların en temel yaptıkları iş olan “yer seçimi” ile yatırımcı yapmak istediğı yatırım konusunu belirlemeye çalışmaktadır. Bu yatırım için kentte maliyeti en düşük olan ve işlevsel

olarak en faydalı olacak alanın neresi olduğunu araştırır. Plan da hastahenenin, okulun benzeri yatırımların nerede olması gerektiğine karar vermek, bu kararın çevresel etkileri ve kentteki dağılımları gibi konular plancının her zaman yaptığı işlerdir. Teknik analizlerin en iyi şekilde yapılması ve yasalarla çelişmeyen kararlar alınmaktadır.

Türkiye’de plancılar ancak devlet yatırımlarının olması halinde hastahane, okul gibi yatırımlar için mekan ayırmaktadır. Çevrenin genel ihtiyaç durumuna göre bu kararlar üretilmektedir. Batı ülkelerinde planlar yapılırken planda arazi ile ilgili “mix use” kararı almaktadır. Yatırımcı bu alanda yapmak istediği her hangi bir yatırım varsa bu konuyla ilgili belediyeye başvuruda bulunuyor. Yatırımın konusu önceden belirlenmiş olan sosyal etki değerlendirmesi, çevresel etki değerlendirmesi gibi performans kriterlerine göre değerlendiriliyor. Bu kriterlerden uymayan bir durum olduğunda yatırımcının yatırımının eksik olan taraflarını tamamlanması istenmektedir. Tüm koşulların sağlanması durumunda ise yatırımcıya “mix use” kullanımı ile tanımlanmış bu alanlara yatırımın yapılmasıyla esneklik sağlanmış olunuyor. Türkiye’de ise mevzuatımız düzenleyici planlamaya göre belirlenmiş olduğu için bu tarz bir performans kriterleri geliştirilmemiştir. Biz de ise planlarda mekanla ilgili farklı bir fonksiyon yapılmak istendiğinde plan değişikliği yapılmaktadır. Esneklik ancak bu şekilde sağlanabilmektedir.

Planlamada esnekliğin farklı şekillerde sağlanması mümkündür, fakat önemli olan bunun belirli bir kriterlere göre değerlendirilmesi, en uygun kullanımın sağlanması gerekmektedir. Kent içerisindeki kullanımların birbiriyle uyumunun sağlanması gerekmektedir.

2.7.Geleneksel Planlama ve Stratejik Mekansal Planlamanın Avantajları ve Dezavantajları

Bu bölümde iki farklı plan türü olan geleneksel planlama ile mekansal stratejik planlamanın farklı açılardan avantaj ve dezavantajlarının neler olduğu, iki yaklaşımın eksileri ve artıları verilmiştir.

Kapsamlı planlamanın amacı, öncelikle kentin bölgesi içindeki yerini tanımlayan, sosyal ve ekonomik yapısını anlamaya çalışan “araştırma” ve “analiz”e dayanan bir genel plan ya da 'nazım plan' üretmektir. Çevre düzeni planları gibi üst ölçek

planlarda yer alan tanım ve kararlar doğrultusunda alt ölçek planlarla mekana yönelik kararlar oluşturulur. Böylece mekanın gelişmesi yönlendirilmeye çalışılır. Nazım plan kentin üst-biçimini denetleyecek ve bu nazım plana birebir uyan tüm kentin uygulama planları hazırlanır (Ersoy, 2011). Planlar hazırlanırken seçeneklerin belirlenmesinde, plan kararlarının oluşmasında ve alınan kararların oluşmasında bürokrasi önemli bir yer tutmaktadır.

Arazi kullanım planlamasında düzenleyici yaklaşım ile bölgeleme ve yapılaşma, mekanın ise bölgelere ayrılması ve mekanda ne yapılıp ne yapılamayacağını tanımlamaktadır. Böylece arazi kullanımındaki karmaşadan uzaklaşıp bir kesinlik yaratılmaya çalışılmıştır. Arazi kullanımının ve tasarımının kontrolü, parametrelerin uyumu ve uyum yöntemlerinin yönetilmesi için güçlü bir ekonomik, sosyal ve çevresel bir araç olmuştur. Geleneksel düzenleyici planlama 3 önemli şekilde çalışmıştır;

- Ekonomik araç olarak; bölgelemenin niteliklerine dayanarak arazi değerlerinin korunması,
- Sosyal araç olarak kamusal mekanı ve kamu yararını koruyarak kabul edilemez aktiviteler dışında özel alanların oluşturulmasıyla toplumsal denetimin sağlanması ve arazi kullanım türünü ve yoğunlukları değiştirerek ve yeni gelişme alanları açarak konut alanı ihtiyacını karşılamak,
- Çevresel araç olarak; potansiyel olarak zararlı sanayi kullanımları ve kirliliğin etkilerinin düzenlenmesini amaçlamaktadır (Steele, Ruming, 2012).

1960'lı yıllardan başlayarak sıklıkla eleştirilen kapsamlı planlama yaklaşımına karşı tepki olarak geliştirilen “yapısal planlama”, zamanla Batı Avrupa'da yasal çerçeve içinde de tanımlanmıştır. Buna göre planlama iki kademedede yürütülmektedir. Birinci kademedede üretilen “yapısal plan”; arazi kullanımı ve gelişme politikalarını belirleyen “yazılı rapor” ile “ana şema”dan oluşmaktadır (Ersoy, 2011). Yapısal plan ile arazi kullanımının yanı sıra, çevre, ulaşım sistemleri, nüfus yapısı, konut, işyerleri, sosyal hizmetler ve diğer kent dinamiklerine yönelik stratejik kararları üretmek için “strateji planı” kullanılmaktadır.

Performansa dayalı planlama sistemleri batının kentsel yerleşmelerinin arazi kullanım modellerini şekillendiren katı düzenleyici planlamaya alternatif bir öneri

olarak görünüyor (Faludi, 2000). Fakat; önemli noktalar olan hız, verimlilik, hesap verilebilirlik ve şeffaflık ile vurgulanarak ifade edilmesi gerekmektedir.

Kapsamlı planlamada kamu kurumları tarafından belirli bir hiyerarşiyle yapılan planların yoğun bir bürokrasiden geçtikleri ve bunun da esnekliği azalttığı söylenebilir. Kamunun rolü çok güçlüdür, planların onaylanması uzun sürer. Stratejik mekansal planda ise eşgüdümle ve ağsal işbirliği ile üretilen planların daha esnek ve ağır bürokrasiden arındırılmış olduğunu söyleyebiliriz.

- Yasal sūtatū açısından geleneksel planlamanın yasal bağlayıcılığı olması alınan kararların ilgili birimlerce uygulanması zorunluluğunu getirirken stratejik mekansal planda yasal bağlayıcılığın olmamasın durumlarında kararların uygulanmasında isteksizlik olabilmektedir.
- Geleneksel planlama ile doğrudan fizik mekan düzenlenir, karma kullanıma engel olurken mekansal stratejik planlamada fiziksel mekan dışındaki gelişmeler de düzenlenebilir. Arazi kullanım planlamasının önceki yaklaşımı; düzenleyici bölgeleme çevrenin yapılaşmasına şekil veriyor, toplumları ilçe bölgelerine ayırarak bölgelerde ne yapılıp ne yapılmayacağını tanımlıyor (Stair et al., 2008).
- Türkiye’ye benzer yasal statūleri olan űlkelerde geleneksel planlamada plan sınırları belirli idari sınırlarda geçerli olduğu için bu sınırlar dışında kalan ve gelişmeleri etkileyen etmenlerle ilgili olarak kararlar üretilmemektedir. Stratejik mekansal planlama da ise bu gibi sınırlamalar yoktur, esnektir.
- Geleneksel planlamanın fiziksel gelişimi temel alması ve diğē etmenleri dolaylı olarak plana dahil etmesi kentin temel potansiyellerinin değēlendirilememesi neden olabilirken, stratejik mekansal planlamada ise bu potansiyellerin verimli bir şekilde değēlendirilmesi esas olandır.
- Geleneksel planlamada plan onaylandıktan sonra revizyonlar yapılarak aynı plan uygulanmaya devam edilirken stratejik mekansal planda sürekli değışim vardır. Değışēn dūnya dūzenine ve koşullara uyum sağlanmaya çalışılır.
- Geleneksel planlama ile gelişimler düzenlenir ve denetimi sağlanır. Stratejik mekansal planlamada ise kentin rekabet edebilirliğini arttıracak her türlü

gelişim, yatırım ve teşviklerini sağlamaya çalışmaktadır. Kentin sürdürülebilirliğine daha fazla önem verir.

- Geleneksel planlamada alınan kararlar uzun dönemi kapsar, kentin 20 yıl gibi sonrası bir dönemi tasarlamaya çalışır. Stratejik mekansal planlamada ise vizyon uzun dönemi kapsarken, bu vizyon çerçevesinde oluşturulan projeler, eylem planları kısa dönemli ya da uzun dönemli olabilmektedir.

Genel bir yaklaşımla her iki plan türünün artılarını ve eksilerini tanımlayacak olursak aşağıdaki çizelge elde edilmektedir.

Çizelge 2.4: Geleneksel planlama ile esnek planlamanın artıları ve eksileri

	Artılar	Eksiler
Geleneksel Planlama	• Kesin karar verme • Daha hızlı planlama uygulamaları • Tutarlı karar verme şartları • Karar verme temsili amacı • Karar vermede çatışmalardan kaçınma	• Esnek olmayan karar üretme • Daha yavaş plan yapma • Bireye tepkisiz • Topluma tepkisiz • Müzakere için küçük potansiyel olması
Esnek Planlama	• Esnek karar alma • Plan yapımının hızlandırılması • Bireysel koşullara cevap • Karar alma temsilleri amacı • Karar alma sürecinde çatışmadan kaçınma	• Belirsiz kararlar alma • Yavaş planlama uygulamaları • Tutarsız karar alma • Keyfi karar alma • Karar alma sürecinde çatışma potansiyeli

Kaynak: Carmona (2003)'dan yola çıkarak düzenlenmiştir.

Toplum açısından geleneksel planlama; sistemi çevresel ve ekonomik faktörlerin değerleri konusunda farkındalığın yetersiz olması, oturumların çok maliyetli olması, bilgiye erişiminde yetersizlik, devlet bürokratlarına tanınan aşırı takdir yetkileri (Memon ve Gleeson 1995) nedeniyle olumsuz karşılanabilmektedir.

Stratejik mekansal planlar oluşturulan vizyona ulaşmak için çeşitli eylem planları ve projeleri içermektedir, uygulama aşamasında mekanlara kentsel projeler olarak uygulanmaktadır. Kentsel projeler kültürel aktiviteler, konutlaşma ve ekonomik

gelişme için nitelikli sosyal çevre olarak, kentsel alanları seçici bir tarzda yeniden yaratmayı amaçlamaktadır.

Kentsel projelerden biri olan kentsel dönüşüm projeleri özellikle ülkemizde yaşanan süreçler birçok konuda eleştirilmiş, kentsel dönüşüm sürecindeki uygulamalar bazı durumlarda stratejik mekansal planlama yaklaşımının çıkış noktasındaki ana amaçlarla çelişen sonuçlar vermiştir. Yerel yönetimlerin bu projeleri, kentin yoksul kesimlerinin yaşam koşullarını iyileştirecek ve onlara yeni iş alanları yaratacak fırsatlar olarak tanıtmaları ve bu projeler dönüştürülecek alanlarda yaşayanların katılımıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Fakat süreç içerisinde yapılan eleştiriler bu projelerin çoğu zaman bu amaçtan uzaklaştığını göstermektedir. Belirli kesimlerin bu kavramların arkasına sığınarak kamunun kaynaklarını kullanması eleştirilmiştir. Muir'e (2003) göre bir diğer eleştiri, dönüşüm projelerine katılanların, ortakların projelerin işleyişine yön verecek yetkiler elde edemediği, böyle bir güç kazanmalarının engellendiği yolundadır. Projelere gerekli katılımın sağlanamaması ve aktörler arasında güç dengesinin sağlanamaması önemli eleştirilerden olmuştur.

Stratejik mekansal planlamanın eleştirildiği diğer bir nokta ise performans değerlendirmesinin yapıldığı kriterlerdir. Performans kriterleri ile ilgili çok sayıda görüş mevcuttur. Fakat bu kriterlerin belirlenmesinde net bir ölçüm yoktur. Performans standartlarının uygulaması toplumsal farklılıklar göz önünde bulundurularak belirlenmeye çalışılmıştır, başarılı ve başarısız farklı deneyimler ortaya çıkmıştır. Performans standartları formüle etmek ve uygulamak, değişen düzende bu standartların güncelleştirilmesi zordur. Gelişmenin karmaşıklığının da etkisiyle uygulama ve performans standartlarının güncellenmesi daha fazla zaman ve mali kaynak gerektirmektedir.

Stratejik planlamaya yönelik yapılan bir diğer eleştiri ise sürecin yönetilmesinin zorluğu ve alınan kararların uygulanmasındaki zorluklar olmuştur. Finansal kaynakların ve teknik ekipman yetersizliği sürecin güncellenmesi ve uygulamaları güçleştirmektedir.

Sahaya özgü projeler açısından stratejik planlama başarılı fakat toplumun ifade edilmesi ve kapsayıcı olamaması sorunlara yol açabilmektedir. Birçok aktörlerin (yatırımcılar ve toplum) beklentileri uygulanma noktasında esnek olamama, beklentilere cevap verilememe durumu söz konusudur.

Avusturalya, Yeni Zellanda gibi geleneksel planlamanın hakim olduğu bazı Avrupa ülkelerinin mekansal stratejik planlamaya geçiş süreçleri ve yapılan uygulamalar bazı akademik çalışmaların araştırma konusu olmuştur.⁵ Bu çalışmalarda esnek planlama sistemlerinin son değerlendirmelerinin resmen benimsenmesinin zorlukları vurgulanır. Bu ülkelerdeki uygulamaların sonucunda genellikle daha kuralcı veya melezleşmiştir planlama sistemi modellerine dönüşü hatırlatan reformlara sebep olmuştur (Steele, 2011). Çalışmalar göstermiştir ki geleneksel planlama ve stratejik mekansal planlamanın avantajları ve dezavantajları planlama sürecinde bazı kaymalara yol açmıştır. Böylece planlama süreci olumsuz etmenlerden arındırılıp iki yaklaşım arasında optimum bir noktaya ulaşılmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki çizelgede iki plan türündeki kaymalar ok yönünde gösterilmiştir.

Çizelge 2.5: Avusturalya planlama çalışmalarıyla ilgili araştırmaya göre plan türleri arasındaki kaymalar

	Geleneksel Planlama	Esnek Planlama
Prensip	Hiyerarşi ←	<u>Dikey ve Yatay Yetki</u>
Avantajlar	Kesinlik ←	<u>Esneklik</u>
Dezavantajlar	Katı	<u>İsteğe bağlı</u>
Planın Rolü	<u>Düzenlevici</u> →	Stratejik
Fonksiyon	Yürütme	Uygulama
Ölçek	Yerel	Bölgesel, ülkesel, ulusüstü
Örnekler	ABD, birçok Avrupa ülkesi	İngiltere, Yeni Zellanda, AB mekansal planlama

Kaynak: Rivolin (2008)'den derlenmiştir.

Akademik araştırma kapsamında yapılan görüşmeler ve anketlerin sonucunda, dezavantajların tolere edilmesi için geleneksel ve esnek planlama arasında ideal bir karışım tercih edildiğini verir. İlginçtir, bu çalışma hem akademik çalışmaların, hem özel sektörün, hem de plan uygulayıcılarının benzer bir tercihi olduğunu göstermiştir. Planlama düzenlemelerin melezliği yansıtan, özel sektör aktörleri planlama sistemine esneklik arasında etkili bir karışım reformlarının teşvikinin gerektiğini söylemişlerdir. Kesinlik, diğeri üzerinden bir üstünlük değil, daha ileri reformların sisteme uygulanmasına ihtiyaç vardır.

⁵ Wendy Steele & Kristian J. Ruming, 2012 Flexibility versus Certainty: Unsettling the Land-use Planning Shibboleth in Australia.

Küresel olarak, planlama sistemleri esneklik ve kesinliği optimize etmeye çalışan esnek imar kullanımına, planlanmış isteğe bağlı sistemleri de dahil olmak üzere ve bağlayıcı olmayan politika programlarının artan teşviki ve kolektif bir mekansal stratejiyi 'gerçekleştirilmesi' mümkün olan projeleri içeren bir dizi farklı melez formlar almıştır (Healey et al., 1997; Albrechts et al., 2003; Carmona et al., 2003; Elliot, 2008). Vurgu; teknik, yasal düzenleme ya da arazi kullanım planlarının “uyum”u yerine arazi kullanımın planlamasından seçici stratejik ve eylem odaklı vizyonlara nasıl gidebileceğine kaymıştır (Albrechts, 2006).

Akademik çalışmalar ve uygulanan planların birçoğu iki farklı plan türünde avantajlı ve dezavantajlı olduğu tarafları olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle geleneksel planlama yaklaşımının benimsenmesi küreselleşme sürecine ayak uydurabilmek için stratejik mekansal planlamaya geçişleri zorlayabilmektedir. Kentlerin kendilerine özgü siyasal, sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerine bağlı olarak kentlerin planlama süreçlerinde iki plan türünde karşılaştıkları sorunlar değişkenlik gösterebilmekte, planlama sorunlarının çeşitlenmesiyle beraber şiddetlenmektedir.

3. TÜRKİYE’DE PLANLAMA SÜRECİ, PLANLAMADA YASAL VE KURUMSAL YAPILAR

Türkiye’de stratejik mekansal planlama sürecinin değerlendirilebilmesi için öncelikle ülke planlama sisteminin genel esasları ile ortaya konması gerekmektedir. Ülkemizde mekânsal planlamanın geçmişi Tanzimat ile başlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de kent planlaması konusunda merkezi hükümetçe 1848’de Ebniye Nizamnamesi (Yapılar Tüzüğü), 1863’de Turuk ve Ebniye Nizamnamesi (Yollar ve Yapılar Tüzüğü), 1882’de Ebniye Kanunu (Yapılar Yasası) çıkarılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde genel olarak mekânsal planlama alanında tek bir plan türünden söz edilebilir ve bu planlar, bir semt ya da mahalle ölçeğinde, yani “yerel altı”/mevzii düzeyde hazırlanmaktadır (Ersoy,1989). Planlama konusunda Cumhuriyetin ilanından sonraki 10 yıl boyunca Osmanlı dönemi mevzuatı kullanılmaya devam edilmiştir. Bu bölümde, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana, planlamaya ilişkin genel ilke ve esasları ortaya koyan yasal düzenlemeler, planlamada yetki ve sorumluluklar bakımından incelenmektedir. Bu bölümde Türkiye’deki planlama sistemi geleneksel kapsayıcı planlama ve stratejik mekansal planlama süreçleri değerlendirilecektir.

3.1.Türkiyede Düzenleyici (Geleneksel) Mekansal Planlama

Kapsamlı planlamada amaç, öncelikle kentin bölgesi içindeki yerini tanımlayan, sosyal ve ekonomik yapısını anlamaya çalışan, araştırma ve analiz temelli bir genel plan ya da nazım plan üretmektir. Nazım plan kentin üst-biçimini denetleyecek ve bu nazım plana birebir uyan tüm kentin uygulama planları hazırlanmaktadır. Bu süreçte farklı seçeneklerin oluşturulması, bunlar içinde en uygununun seçilip, plan kararlarının alınarak planın hazırlanması ve uygulanması gibi evrelerin tümünde planlama bürokrasinin önemli bir ağırlığı vardır. Birinci kademede üretilen yapısal plan; arazi kullanımı ve gelişme politikalarını belirleyen yazılı rapor ile ana şemadan oluşmaktadır.

Cumhuriyetin kurulmasıyla Türkiye’de yönetim idareleri, kuruluşları bakımından merkezi ve mahalli idareleri olmak üzere iki yapı oluşturulmuştur. Anayasa, merkezi yönetim şekli olarak merkezden ve yerinden yönetim ilkesini birlikte benimsemiştir. Yönetim şekli yetki genişliği esasına dayanmaktadır. Bakanlıklar ve merkezdeki kuruluşlar, taşradaki bağlı birimlerine görevlerinin ve yetkilerinin bir kısmını devrederek yetki genişliğini sağlamaktadırlar.

1920’lerde Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla, merkezi yönetimle birlikte, yerel yönetimlere de ülkenin yeniden imar edilmesi, yurt kalkınmasına katılma, altyapının kurulması vb. önemli görevler yüklenmiştir. Belediyelerin yetki ve sorumluluklarını belirleyen 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile 1933 tarih ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu, Cumhuriyet döneminde çıkartılan en önemli kanunlardan olup belediyelere imar planı yapma zorunluluğu bu dönemde getirilmiştir.

Planlama, yapılanma ve denetim konularına ilişkin genel ilke ve esasları ortaya koyan 6785 sayılı İmar Kanunu 1957 yılında yürürlüğe girmiştir (Çubuk, 1999). Kanunda belediyelerin planlama ve denetim yetkisi, belediye sınırları dışında mücavir alanları (beldenin gelecekteki gelişmesi için ayrılmış alanları) da içine alacak şekilde genişletilmiş ilk kapsamlı imar yasamızdır. Mücavir alanlar dışındaki yerlerin planlanması sorumluluğu ise valiliklere verilmiştir. Yasada belediye ve valiliklerce hazırlanan planların yasal geçerliliğe kavuşması için merkezi yönetimin onayı gerekli görülmüştür.

1957 yılında yürürlüğe giren ve 1972 yılında 1605 sayılı yasa ile güçlendirilen 6785 sayılı İmar Kanunu en kapsamlı planlama yasalarındandır. 1605 sayılı yasa ile kent bütünü yanı sıra kentin yakın çevresinin/mücavir alanının planlanması sorumluluğu da belediyelere verilmiş, ayrıca ilgili bakanlığa da birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar planlarını yapma yetkisi getirilmiştir.

1980’ler ve sonrasında gerçekleştirilen düzenlemeler ile planlama alanında yetki ve sorumluluk paylaşımına yönelik değişiklikler ve dönüşümler yapılmıştır. Planlama uygulamalarında kapsam açısından stratejik planlamaya, nitelik açısından ise ulus üstü planlamaya doğru bir geçiş başlamış, yerel yönetim yasalarında ve diğer yasalarda yapılan düzenlemelerle birlikte stratejik planlama pek çok yerel yönetim birimi için yasal zorunluluk olmaya başlamıştır.

1985 onay tarihli 3194 sayılı İmar Yasası ile planlama alanının kapsamı da daha da genişletilerek bölge düzeyine çıkartılmıştır, 648-644 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle Çevre Şehircilik Bakanlığına üst ölçekli mekânsal strateji planları adıyla ulusal ve bölgesel nitelikte mekânsal planlar hazırlama yetki ve görevi verilmiştir. Ayrıca yerel düzeyde hazırlanan imar planlarının onay yetkisi merkezi yönetimden alınarak, yerel yönetimlere ve valiliklere bırakılmaktadır.

Planlama sistemimiz ülke ölçeğinden en alt düzeydeki uygulama planlarına kadar kademeli bir ast-üst ilişkisi içinde kurulmuştur. Planlama sisteminin bütünlüğü ve planlar arasında koordinasyonun kurulması bakımından, alt ölçekteki planların ana karar ve ilkeler açısından üst ölçekli planlara uygun olarak hazırlanması zorunlu görülmektedir.

Türkiye’de planlamaya ilişkin yasal düzenlemelerde, ülke mekânsal planından başlayan bir planlama kademelenmesi tanımlanmakla birlikte, bugüne kadar ülke ölçeğinde bir mekânsal plan hazırlanmamıştır. Bugün planlama konusunda çerçeve yasa niteliğinde olan 3194 sayılı İmar Kanunu gereği hazırlanan İmar Planlarının Düzenlenmesi ile ilgili Teknik Şartlaşmada (1986) ülke mekânsal planı aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

“Ülke bütününde sosyal ve ekonomik plan kararlarının mekâna yansımaları, mekândaki oluşumların kalkınma planlarına aktarılmasını, ülke ölçeğindeki yatırımların dengeli dağılımını, şehirleşme ve nüfus dağılımını sağlayan, bölge ve kent ölçeğindeki planları yönlendiren üst düzey planlar”.

Ülke geneline yönelik hazırlanan kalkınma planları ve bölge planları, planlama sisteminin en üst kademesinde yer alan sosyo-ekonomik planlardır ve Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmaktadır. Ülke ölçeğinde ekonomik, sosyal ve kültürel politika hedeflerini, stratejilerini ortaya koymak üzere sektörel yönlendirmelerin yapıldığı ülke kalkınma planları, TBMM’nin onayından sonra yürürlüğe girmektedir.

Ülke kalkınma politika ve stratejilerini bölgesel ölçekte mekâna indiren bölge planlarının hazırlanması konusunda yasal bir zorunluluk getirilmemiş, bu planların yerleşmelerin sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, sektörel hedeflerini, faaliyetlerin ve altyapıların dağılımını belirlemek üzere, DPT tarafından gerekli görüldüğü hallerde hazırlanacağı belirtilmektedir.

Planlama kademelenmesi içinde, Metropoliten İmar Planları ve Çevre Düzeni Planları üst düzey mekânsal planlar olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanmaktadır. Ülke ve bölge planı kararlarına uygun olarak hazırlanan Çevre Düzeni Planlarıyla; sanayi, konut, tarım, ulaşım, turizm gibi yerleşme ve arazi kullanım kararları belirlenmektedir. Çevre Düzeni Planları doğrultusunda hazırlanan yerel ölçekteki mekânsal planlarda da sorumluluk yerel yönetimler olan belediye ve valiliklere verilmiştir.

Yerel ölçekte mekânsal plan olarak yerel yönetimlerce hazırlanan Nazım İmar Planları; 1/5000 veya 1/2000 ölçekte bölgenin genel arazi kullanımı, nüfus yoğunluğu, yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklüklerini ve ulaşım sistemine ilişkin ilkeleri belirleyen planlardır. Proje plan niteliğinde olan Uygulama İmar Planları ise, planların uygulanması için gerekli imar programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve esaslarını ortaya koymaktadır. 1/1000 ölçekte hazırlanan bu planlar, bölgenin yerleşme düzenini, yapı adalarını ve yoğunluklarını ayrıntılı olarak belirlemektedir.

İmar Kanunu ile getirilen planlar kademelenmesi dışında, planlamaya ilişkin bazı yasalarda da özel amaçlı plan türleri tanımlanmıştır. Turizm amaçlı imar planları, koruma amaçlı imar planları belediye ve valiliklerce hazırlanmakla birlikte, bu planların yasal geçerliliğe kavuşması için merkezi yönetimin onayı gerekmektedir. Özel çevre koruma bölgesi planları ise, doğrudan merkezi yönetim tarafından hazırlanarak yürürlüğe girmektedir. Ayrıca özel yasalarla belirlenen alanlarda da farklı planların ıslah imar planları, organize sanayi bölgesi planları, teknoloji geliştirme bölgesi planları, endüstri bölgesi planları, kıyı alanları planları, toplu konut alanı planları, özel orman alanı planları, su havzaları planları, tarım alanları planları, arsa ofisi planları ve özelleştirme amaçlı planlar da bulunmaktadır. Farklı plan türlerinin yetkili kuruluşların dağılımı çizelge 3.1’de verilmiştir.

Özetle, ülkemizde 170 yılı aşan bir süre öncesinde yerel altı/mevzii düzeyde başlayan mekânsal planlamaya ilişkin ilk yasal düzenlemeler bugün yerini planlama alanını ülke düzeyine dek genişleten düzenlemelere bırakmıştır.

Çizelge 3.1: Türkiye’deki plan türleri ve yetkili kuruluşlar

PLAN TÜRLERİ	PLANLAR SIRADÜZENİ	YETKİLİ KURULUŞ
SOSYO EKONOMİK PLANLAR	Ülke Kalkınma Planları Bölge Planları	TBMM-Kanun DPT
FİZİKİ PLANLAR	ÜST DÜZEY FİZİKİ PLANLAR Çevre Düzeni, Strateji Pl. (1/200000, 1/100000 ölçek) Metropolitan Alan Çevre Düzeni Pl. (1/50000 1/25000 ölçek) Çevre Düzeni Nazım Pl. (1/25000 ölçek)	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
	YEREL FİZİKİ PLANLAR Nazım İmar Pl. (1/5000 veya 1/2000 ölçek) Uygulama İmar Pl. (1/1000 ölçek)	Belediyeler, Valilikler Belediyeler, Valilikler
	ÖZEL AMAÇLI FİZİKİ PLANLAR Koruma Amaçlı İmar Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Turizm Amaçlı İmar Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Özel Çevre Koruma Bölgesi Pl. (1/25000, 1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Köy Yerleşme Planı (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) İslah İmar Planı (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Organize Sanayi Bölgesi Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Teknoloji Geliştirme Bölgesi Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Endüstri Bölgesi Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Kıyılarda İmar Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Toplu Konut Alanı Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Özel Orman İmar Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Su Havzaları İmar Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Tarım Alanlarındaki Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Arsa Ofisi Planlamaları (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek) Özelleştirme Amaçlı İmar Pl. (1/5000, 1/2000, 1/1000 ölçek)	Koruma Kurulları, Belediyeler, Çevre ve Şehircilik Bk., Turizm Bk., ÇED ve Pl. Gn. Müd., Valilikler Valilikler Belediyeler, Valilikler, Sanayi Bakanlığı, İl İdare Kurulu Sanayi Bakanlığı Sanayi Bakanlığı Belediyeler, Valilikler Çevre ve Şehircilik B. Belediye ve Valilikler Belediyeler, Valilikler Belediyeler, Valilikler Belediyeler, Valilikler Belediyeler, Valilikler Özelleştirme Yüksek Kurulu

Kaynak: Ünal, 2003’ten uyarlanmıştır.

3.2.Türkiyede Stratejik Mekansal Planlama

Türkiye’de özellikle 1980 sonrası dönemde kamusal alanda yaşanan mali ve yönetsel bunalımların karar vericileri daha stratejik düşünmeye ve gelecekteki belirsizliklerin üstesinden gelebilecek uzun vadeli planlar yapmaya yönlendirmesi ile 2003 yılında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çıkarılmış ve “kamuda stratejik

planlama” sürecinin yasal alt yapısı oluşturulmuştur. DPT Müsteşarlığı, hazırladığı ‘Stratejik Planlama Kılavuzunu’ ilgili tüm kuruluşlara sunmuştur (Yıldız vd., 2006).

1980’ler ve sonrasında gerçekleştirilen düzenlemeler ile planlama alanında yetki ve sorumluluk paylaşımına ilişkin dönüşümler yaşanmıştır. Planlama uygulamalarında kapsam açısından stratejik planlamaya, nitelik açısından ise ulus üstü planlamaya doğru bir geçiş olmuştur. Yerel yasal düzenlemelerle stratejik planlama pek çok yerel yönetim birimi için yasal zorunluluk olmuştur.

“Stratejik Planlama” 2003/14 ve 2004/37 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararları gereğince sekiz kamu idaresinde stratejik planlama pilot çalışmaları ile yürütülmeye başlanmıştır. Bu kuruluşlar; Tarım ve Köy işleri Bakanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi, Denizli Valiliği İl Özel İdaresi, İller Bankası Genel Müdürlüğü ve Kayseri Büyükşehir Belediyesidir.

Stratejik planlamadan bahsedilen, 2000 yılında hazırlanan Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) ise Uzun Vadeli Gelişmenin (2001-2023) temel amaç ve stratejileri yer almaktadır. Uzun Vadeli Gelişmenin temel amacı; Türkiye’nin 21. yüzyılda kültür ve uygarlığın en ileri aşamasına ulaşarak dünya standardında üreten, insan hak ve sorumluluklarını güvenceye alan, hukukun üstünlüğünü, katılımcı demokrasiyi en üst düzeyde gerçekleştiren, küresel düzeyde etkili bir dünya devleti olması, bilgi toplumuna dönüşümün sağlanarak dünya hasılasından daha yüksek oranda pay alınması, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, bilim ve uygarlığa katkı ile bölgesel ve küresel düzeylerdeki kararlarda etkin söz sahibi olunması biçimindedir (DPT, 2008).

“Mekansal stratejik planlama” konusunu ise ilk olarak detaylandıran kanun 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’dur. Bu kanunda stratejik yönetim kavramı vurgulanmakta ve Büyükşehir Belediyelerinin yetkileri ‘ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görüşlerini alarak stratejik planı, yıllık hedefleri, yatırım programlarını ve bunlara uygun olarak bütçeyi hazırlamak’ olarak belirtilmiştir. Metropoliten yönetim olarak ülke mekansal gelişme stratejilerinin belirlendiği perspektif içinde, bilimsel kriterler göz önüne alınarak belirlenecek bölge ve metropoliten bölgelerde, mekansal stratejilerin oluşturulması ülkesel planlama sisteminin bütünlüğünün sağlanması bakımından önemlidir ve Büyükşehir

Belediyelerinin yetki alanının bilimsel kriterler göz önüne alınarak belirlenecek fonksiyonel bölge ile karşılaştırılması, stratejik mekansal planlamanın etkinliği bakımından büyük önem taşımaktadır (Yıldız vd., 2006).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında; yatırımların desteklenmesinde AB uygulamaları da dikkate alınarak daha etkin araçların kullanılması, bürokrasinin azaltılması, şeffaflık, genellik ve yansızlık temel ilkeleri kabul edilmektedir. Planda ekonomi alanında yatırımların üst plan kararlarından bağımsız olarak günlük kararlarla yürütülmesinin kentsel çarpıklıkların yanında bölgesel dengesiz gelişmeyi körüklediğine, plan hiyerarşisini dikkate almayan gelişmenin büyümeye dönüştüğüne, bu ortamdan doğal çevre, sosyal çevre ve teknik altyapının olumsuz biçimde etkilendiğine vurgu yapılmaktadır.

Türkiye'nin AB'ye katılımı çerçevesinde, bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu bakımından yeni çalışmalar yürütülmektedir. Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanının oluşturulması amacıyla ülke genelinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması tanımlanmıştır. Bu konudaki Bakanlar Kurulu Kararı 22 Eylül 2002'de yürürlüğe girmiştir. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasında; iller 'Düzey 3' olarak tanımlanmış, ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak 'Düzey 1' ve 'Düzey 2' olarak gruplandırılarak hiyerarşik İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmıştır. Sınıflamanın amaçları; bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulmasıdır.

AB uyum yasaları çerçevesinde oluşturulan İBB (İstatiki Bölge Birimi) sistemi ile, uygulamada Kalkınma Bakanlığının taşra birimleri gibi görev yapan Kalkınma Ajansları, toplam 26 adet İBB 2 düzeyinde üst ölçek planlar hazırlamaktadır. Tek bir büyükşehirin sınırlarını kapsayan İBB 2 bölgeleri olmasına karşılık 2 ya da 3 il bütününe kapsayanlar sayıca daha fazladır. İBB 2 bölgeleri içinde kalan illerin tamamı büyükşehir olabileceği gibi, tek il düzeyinde büyükşehir olanlar ya da kısmen büyükşehir kısmen de il belediyesi olanlar ya da tamamı il belediyesi olanlar

vardır. 644 sayılı KHK ile de Çevre ve Şehircilik Bakanlığına “bölge düzeyinde” Çevre Düzeni Planı hazırlama yetkisi verilmiştir. Bu “bölge”lerin tanımı ise yine bu Bakanlıkça yapıldığı için kimi durumda İBB 2 illerinin tümünü, kimi durumda ise bir İBB 2 düzeyi il ile komşu İBB 2 illerinden bazılarını kapsamaktadır.

2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde kısa vadede; Ulusal Kalkınma Planı ve İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS) Düzey 2 (NUTS 2) bölgelerinde, bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması suretiyle, bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi ve bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi istenmektedir (DPT, 2003b). Orta vadede ise, kalkınma planlarını uygulamak üzere, Düzey 2 bölgelerinde bölge birimlerinin oluşturulmaktadır.

Bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi ve NUTS 2’lerde bölge birimlerinin oluşturulması konusunda yürütülen çalışmalar kapsamında, merkezi ve yerel düzeyde kurumsal kapasitenin geliştirilmesi konusu öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak amacına yönelik olarak, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin bir kanun tasarısı gündeme gelmiştir. 19.01.2005 tarihinde TBMM’ne sunulan bu tasarı, kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımı ile bölge planı ve programlarını hazırlama görev ve yetkisini NUTS 2 bölgelerinde kurulması öngörülen Kalkınma Ajanslarına vermektedir.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının oluşturulması ile, merkezi yönetimin planlama organı olan DPT’nin etkin olduğu bir kurumsal yapılaşma önerilmektedir. Ajansların yönetim kurullarında, merkezi yönetim, yerel yönetim, meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin yer alması, aktif ve katılımcı bir planlama yaklaşımının benimsenmesi bakımından olumlu olduğu söylenebilir.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulmasına ilişkin kanun tasarısı, stratejik mekânsal planlama yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, NUTS 2 bölgelerinin oluşturulmasında, bilimsel kriterler yerine yönetsel yetki sınırlarının esas alındığı görülmektedir. Bölge ölçeğinde mekânsal stratejilerin geliştirilmesinde, fonksiyonel ilişkiler doğrultusunda tanımlanacak bölgelerin oluşturulması, stratejik mekânsal planlamanın etkinliği bakımından büyük önem taşımaktadır. Ülke mekânsal gelişme stratejilerinin belirlendiği perspektif içinde, bilimsel kriterler göz önüne alınarak

belirlenecek bölge ve metropoliten bölgelerde, mekânsal stratejilerin oluşturulması ülkesel planlama sisteminin bütünlüğünün sağlanmasında önemlidir.

Kalkınma Ajansları tarafından İBB2 düzeyinde hazırlanan Bölge Planları ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan ve birden çok ili kapsayan Çevre Düzeni Planları ile il ölçeğinde hazırlanan il çevre düzeni planları “üst ölçek planlar” tanımı içinde değerlendirilen plan türleridir. Bu kademelenme içinde büyükşehir belediyeleri tarafından hazırlanan 1/25.000 ölçekli nazım planlar geleneksel planlama yaklaşımı ile hazırlanabilecek alt ölçekli planlar olarak değerlendirilebilir (Tekeli, 2011).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planının temel beklentileri; stratejik amaç ve öncelikleri netleştiren ve finansman boyutunu içeren eylem programlarının etkin olarak kullanılması ve doğru bir izleme mekanizması kurularak hesap verebilirliğin sağlanması olarak belirlenmiştir. Planın hazırlanması aşamasında 57 adet Özel İhtisas Komisyonu oluşturulmuş, komisyonlarda özel sektör, kamu sektörü ve akademisyenlerden oluşan 2252 kişi yer almıştır. Planda üzerinde önemle durulan konular; yerleşimlerin mekansal analizi, merkezi yönetim-yerel yönetimler arasında yetki paylaşımı sorunu, stratejik planlamanın sunduğu olanaklar ve neden olabileceği sorunlar, mevzuatın planlama boyutunda sunduğu olanaklar ve sorunlar, çevre sorunları ve ekolojik planlama olmuştur. Planın vizyonu ise ‘istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye’ olarak ifade edilmektedir. Planda üzerinde önemle durulan konular; yerleşimlerin mekansal analizi, merkezi yönetim-yerel yönetimler arasında yetki paylaşımı sorunu, stratejik planlamanın sunduğu olanaklar ve neden olabileceği sorunlar, mevzuatın planlama boyutunda sunduğu olanaklar ve sorunlar, çevre sorunları ve ekolojik planlama olmuştur. Planın vizyonu ise ‘istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye’ olarak ifade edilmektedir (DPT, 2008). Plan, Uzun Vadeli Strateji (2007-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır. Kalkınma Planında, bölgesel gelişme açısından ulusal düzeyde eşgüdümü sağlamak ve hazırlanacak alt ölçekli plan ve stratejilere genel bir çerçeve oluşturmak üzere ulusal düzeyde bölgesel gelişme stratejisi hazırlanması hedefi ile aşağıda verilen çalışma hazırlanmıştır (DPT, 2006):

Çizelge 3.2: Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planında mekansal planlamada kademelenme ve yetki dağılımı

PLAN KADEMESİ	ALT KADEMELER	YETKİLİ İDARE	DENETİM- EŞGÜDÜMKATILIM MEKANİZMALARI	ONAY KURUMU
ÜST ÖLÇEK PLANLAR MEKANSAL STRATEJİ PLANI	Ülke Mekansal Strateji Planı	Devlet Planlama Teşkilatı ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Plan Denetim Kurulu -İlgili kamu kurum ve kuruluşları -Üniversiteler -Meslek Odaları -Sivil Toplum Kuruluşları	Bakanlar Kurulu ve Yüksek Planlama Kurulu
	Bölge Strateji Planı	Devlet Planlama Teşkilatı veya Bölge Kalkınma Ajansları	Plan Denetim Kurulu -İlgili kamu kurum ve kuruluşları -Bölge Valilikleri -Üniversiteler -Meslek Odaları -Sivil Toplum Kuruluşları	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı veya Yüksek Planlama Kurulu
	Alt Bölge Ana Strateji Planı (Çevre Düzeni Planı)	Valilikler, Büyükşehir Belediyeleri	Plan Denetim Kurulu -İlgili kamu kurum ve kuruluşları -Üniversiteler -Meslek Odaları	İl Genel Meclisi ve Büyükşehir Belediye Meclisi
İMAR PLANLARI	Nazım İmar Planı	Belediyeler Valilikler, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Plan Denetim Komisyonu -İlgili kamu kurum ve kuruluşları -Meslek Odaları	Belediye Meclisi/ İl Genel Meclisi
	Uygulama İmar Planı	Belediyeler Valilikler, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Plan Denetim Komisyonu -İlgili kamu kurum ve kuruluşları -Meslek Odaları	Belediye Meclisi/ İl Genel Meclisi
	Kırsal Yerleşme Alanı Planı	Valilikler ve İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Plan Denetim Komisyonu -İlgili kamu kurum ve kuruluşları -Meslek Odaları	İl Genel Meclisi

Kaynak: (DPT, 2006)

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planına göre; mekansal planlama sürecini uluslararası ve ulusal sistem içinde kavrayan mevzuatın geliştirilmesi, planlama ve yapılaşmaya ilişkin mevzuat ve yetki karmaşasının giderilmesi, yasalar arasında stratejik bütünselliğin sağlanması yönünde yasal kurumsal düzenlemelerin yapılması ve Şehircilik Bakanlığının kurulması öncelikli gereksinimlerdir (DPT, 2006). Planlama kademelenmesinde ülke, bölge ve alt bölge düzeylerinde mekansal planların üst ölçekli planlar olarak tasarlanması, nazım ve uygulama imar planları ile kırsal yerleşme planlamanın üst ölçekli planlara dayalı olarak ve aralarında hiyerarşik ilişki olan alt ölçekli planlar olarak düzenlenmesi, sektörel amaçlı ve kentsel sitler gibi alan temelli yaklaşım gerektiren planların bütünlük ilkesi ile ele alınması ve uzman kişi, kurumlarla işbirliği ve eşgüdüm sağlanması gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Bölge Planı ve Çevre Düzeni Planlarının içerik bakımından alt ölçekli planlar üzerindeki etkinliğini artırıcı önlemlerin alınması, bu planların yönlendirici program ve eylem planları ile bütünleştirilmesi, Bölge ve Çevre Düzeni Planlarının yapım ve onay sürecindeki yetkilendirmelerin planlama kademesinde kopukluğa neden olmayacak biçimde kurumsal sürekliliğinin sağlanmasının önemi belirtilmekte ve ülkede stratejik planlama ve performans dayalı denetimin yasal düzenlemeye girmiş olması güçlü yön olarak gösterilmektedir (DPT, 2006).

3.3.Türkiye’de Geleneksel ve Stratejik Mekansal Planlama Uygulamalarındaki Sorunlar ve Belirsizlikler

Türkiye’de küreselleşmenin etkileri ve Avrupa Birliği’ne uyum süreciyle birlikte stratejik mekansal planlama gündeme gelmiştir. Stratejik mekansal planlama ile metropoliten alanların hızlı değişime ayak uydurması, ihtiyaçların her an değişmesiyle oluşan kaotik ortamın en iyi şekilde yönetilmesi çabası vardır. Bölgesel ölçekte ise ülkedeki bölgesel eşitsizliklerin giderilmesine yönelik çalışmaların önemli bir aşaması da stratejik mekansal planlar olmuştur. Bu bölümde Türkiye’de stratejik mekansal planlama uygulamalarındaki sorunlar ve belirsizlikler ile ilgili genel literatür bilgisi ile metropoliten kent ve bölgesel ölçekte stratejik mekansal planlama süreçlerinde karşılaşılan sorun ve belirsizliklere yönelik yapılmış kurumsal ve akademik araştırmaların genel bir değerlendirilmesi verilecektir.

Stratejik mekânsal planlama; mekanın stratejileri ve onu destekleyen politika, program ve projeleri üreten, onaylayan ve sürekliliğini sağlayan yönetim organizasyonu olarak tanımlanabilir.

Çamur’a (2005) göre; stratejik planlama, kent ve bölge planlamada yaygın olarak kullanılan; organizasyonların ve mekanın planlanmasına yönelik olarak geleneksel planlamadan farklı içerik taşımaktadır. Geleneksel planlama yapanlar bu tür planın kendisine ait yasalar ve kurumlar oluşturmuş olması nedeniyle genellikle stratejik davranmakta güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Ayrıca geleneksel planlamanın farklı fonksiyonları birbirine ekleyen, toplumun gereksinimleri ve gelişimi doğrultusunda mekanın organizasyonunu gerçekleştirici fonksiyonu bulunmamaktadır.

Türkiye’de planlama sisteminin gözden geçirilmesini ve uygulamada yetersiz kaldığı noktaların ortaya konmasını amaçlayan önemli bir araştırma, Bayındırlık ve İskan

Bakanlığı (1999) tarafından yaptırılmıştır. Planlama sisteminin afet zararlarını azaltacak biçimde yeniden düzenlenmesini amaçlayan bu çalışmada, İmar Kanunu ve yönetmelikleri ile planlamaya ilişkin diğer yasal düzenlemeler incelenmiş, imar planlama, uygulama ve denetim konularında yetki ve sorumluluğu olan merkezi ve yerel yönetim kuruluşları ile yapılan görüşmeler değerlendirilmiştir. Söz konusu araştırma sonuçlarına göre; mevcut planlama sisteminin sorunları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Türkiye’de mekânsal planlamada yetkili olan çok sayıda kamu kurum ve kuruluşu bulunmaktadır. Uygulamadaki temel sorun, bu farklı birimler arasında koordinasyonun sağlanamamasıdır. Mevcut yasal düzenlemelerde, hangi kurumun hangi alanlarda, hangi ölçeklerde yetkili olduğu açık ve net olarak tanımlanmadığından uygulamada yetki çatışmaları yaşanmaktadır.
- Planlamanın en temel ilkelerinden birisi olan birbirini yönlendiren ve denetleyen farklı ölçeklerdeki planlar arasındaki ‘kademeli birliktelik’ ilkesi sağlıklı olarak kurulamamıştır. Yürürlükteki yasada, üst ölçekli planlar olarak DPT tarafından hazırlanan bölge planları gösterilmekle birlikte, bu planların içeriği, yapım, onama ve uygulama süreçleri ortaya konmamıştır. Bir alt kademede yer alan Çevre Düzeni Planlarının hazırlanması konusunda da yetki çatışmaları söz konusudur. Bu planların ne içerikte hazırlanacağı belirli değildir. Nazım ve Uygulama İmar Planları, planlamanın iki temel ölçeği olarak görülmekte, daha alt ölçeklerdeki çalışmaların ise planlamanın dışında kaldığı düşünülmektedir.

Türkiye’de metropoliten bölge ölçeğinde stratejik mekânsal planlamada yetki konusu incelendiğinde, planlama ile ilgili yetki ve sorumlulukların yasal düzenlemelerde açık bir şekilde tanımlanmaması nedeniyle, uygulama sürecinde hem merkezi yönetim ile Büyükşehir Belediyeleri arasında, hem de merkezi yönetimin kendi Bakanlıkları arasında anlaşmazlıkların yaşandığı görülmektedir (Çamur, 2005).

Çıracı ve Yıldız (2006)’a göre Türkiye’de metropoliten bölge ölçeğinde stratejik mekansal planlama süreci, Avrupa ülkelerindeki yeni planlama yaklaşımları göz önüne alınarak değerlendirildiğinde, ülke mekansal planlama bütünlüğü içinde sağlıklı bir planlama sistematığının kurulamamasından dolayı, metropoliten

bölgelerin gelişme stratejilerinin belirlenmesinde önemli sorunların yaşandığı görülmektedir.

Mevzuatta yapılan değişikliklerle birlikte; yapılan eklemeler ve bazı kurumlara verilen haklarla giderek karmaşık hale gelen planlama mevzuatının, birbirinden kopuk hale gelen planların ve birbirleri ile ilişkilendirilemeyen planlama ölçeklerinin uygulamadaki yansımalarından, bazılarının ise uygulama şansı bulamaması durumları söz konusu olmuştur. Özellikle 2000 yılı sonrasında ortaya çıkan plan bolluğuna karşılık, uygulamaların hem kısıtlı olduğu hem de uygulamaların planlamadan amaçlananlardan çok farklı sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir (Eraydın, 2008).

Planlamanın en temel ilkelerinden birisi olan birbirini yönlendiren ve denetleyen farklı ölçeklerdeki planlar arasındaki ‘kademeli birliktelik’ ilkesi sağlıklı olarak kurulamamıştır. Yürürlükteki yasada, üst ölçekli planlar olarak DPT tarafından hazırlanan bölge planları gösterilmekle birlikte, bu planların içeriği, yapım, onama ve uygulama süreçleri ortaya konmamıştır. Bir alt kademede yer alan Çevre Düzeni Planlarının hazırlanması konusunda da yetki çatışmaları söz konusudur. Bu planların ne içerikte hazırlanacağı belirli değildir. Nazım ve Uygulama İmar Planları, planlamanın iki temel ölçeği olarak görülmekte, daha alt ölçeklerdeki çalışmaların ise planlamanın dışında kaldığı düşünülmektedir.

Türkiye’de yeni bir şehircilik hukukunun oluşturulmasına yönelik çalışmaları olan Çubuk’un (1999) saptamaları da benzer niteliktedir. Türkiye’de planlama süreci ve otoriteleri açısından ülkesel bütünlük çerçevesinde bir sistematığın ve kademelenmenin kurulamadığı ve uygulamada yetki çatışmalarının yaşandığı belirtilmektedir. Mevcut yasal düzenlemelerde, ülkesel, bölgesel ve kentsel mekânların planlanmasında, gelişme-kalkınma ve çevre sorunlarını bütün olarak ele alan sistematik bir yaklaşımın yer almadığı, ülke bütününde ve sektörel alanlara ilişkin alınan kararlarda koordinasyonun sağlanamadığı rapor edilmektedir.

1980’li yılların sonlarından başlayıp 1990’lı yıllar boyunca süren dönemde plan yapma yetkisi verilen kamu kurum ve kuruluşlarının sayısı hızla artmıştır. Bugün 14’ü merkezi olmak üzere toplam 19 kamu kurum ve kuruluşu kendi ilgi konularına ilişkin alanlarda plan yapma yetkisine sahiptir ve bu şekilde yapılan mekânsal plan

sayısı da 61’dir (Ersoy,2011). Güncel mevzuata göre, il düzeyinde üst ölçekli planlar şöyle sıralanabilir:

- Kalkınma Bakanlığı ve Kalkınma Ajansları tarafından hazırlanan Bölge Planları
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan birden çok ili kapsayan Çevre Düzeni Planları
- İl Çevre Düzeni Planları
- Büyükşehir belediyeleri tarafından hazırlanan 1/25.000 ölçekli nazım imar planları.

Üst ölçek olarak tanımladığımız planların “alt ölçekli” imar planlarından farkı mekânsal stratejik planlar olmasıdır. Ancak, ülkemizde yürürlükteki mevzuatta bu yönde bir tanımlama olmadığı gibi, mevzuatta verilen tanımlar da daha az ayrıntılı içeren, ancak niteliksel olarak birbirinden farklı olmayan planlardan söz edilmektedir. Diğer bir deyişle, üst ölçek planlar ayrıntıları azaltılmış kapsamlı planlar olarak kavranmakta ve tanımlanmaktadır (Ersoy, 2011).

2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı kanun ile birlikte büyükşehirlerde il özel idareleri kaldırılmış, il özel idarelerinin birçok yetki görevleri büyükşehir belediyelerine bırakılmıştır. Büyükşehir belediyelerinin sınırları il bütününe kapsayacak şekilde değiştirilmiş ve il bütününde yapılan planlardan büyükşehir belediyeleri de sorumlu olmuştur. Yasa ile büyükşehir belediyelerinin il bütününde uyumlu ve tutarlı planlar yapma imkanı oluşmuştur. Fakat il düzeyinde hazırlanan çevre düzeni planı yapma yetkisinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nda da olması nedeniyle bakanlığın belediyeler tarafından hazırlanan planlara müdahale yetkisi vermiştir.

Türkiye’de metropoliten bölge ölçeğinde planlama sorunları incelendiğinde, planlama ile ilgili yasal düzenlemelerde, metropoliten bölge ölçeğinde stratejik mekânsal planlama süreci, yetkiler ve planlama yaklaşımının açık olarak tanımlanmaması nedeniyle uygulamada yetki çatışmalarının yaşandığı görülmektedir.

Aşağıdaki çizelgede bu plan türleri bir bütün olarak sunulmaktadır.

Çizelge 3.3: İl düzeyini kapsayan üst ölçekli plan yapma görev ve yetkisine sahip kurumlar

Planın Kapsadığı Alan	Yetkili Kurum ve Kuruluşlar	Plan Türü ve Kademelenme	Yasal Dayanak
Bölge veya İBB 2 Düzeyi	Kalkınma Bakanlığı ve Kalkınma Ajansları	Bölge Planı	İmar Kanunu (3194);Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun (5449).
Birden Çok il Düzeyinde	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Bölge Düzeyinde Çevre Düzeni Planı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (644)
İl Düzeyinde	Büyükşehir Belediyeleri	İl Çevre Düzeni Planı	(5538 sayılı "Bütçe Kanunlarında Yer Alan Bazı Hükümlerin İlgili Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelere Eklennesi ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelere Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 29.maddesi ile değişik) Belediye Kanunu (5393) Ayrıca İl Özel İdaresi Kanunu (5302)
Büyükşehir	Büyükşehir	1/25.000 Ölçekli	Büyükşehir Belediyesi
Belediye Sınırları İçinde	Belediyeleri	Nazım İmar Planı	Kanunu (5216)

Kaynak: Ersoy,2011

3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu kapsamında TEPAV tarafından yayınlanan “Planlamadan Uygulamaya” bildiri kitabında bölgesel kalkınmayı hedefleyen çalışmalar doğrultusunda hazırlanan stratejik mekânsal planların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Planların yapımı ve uygulama süreçlerinin

değerlendirildiği bu çalışmada sorun ve belirsizliklere yönelik önemli tespitler yapılmıştır. Bu kapsamda değerlendirmeler aşağıdaki gibidir;

Eraydın'a (2008) göre özellikle üst ölçek planların hem hazırlanmasında hem de uygulanmasında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bu planların uygulamasından sorumlu olan kurum ve kuruluşların açıkça tanımlanmamış olması, yetki paylaşımında sorunlar, farklı kurumların plan hazırlama konusundaki isteklerine karşılık, uygulamaya sürecinde etkin olamamaları ve sorumluluk yüklenmedeki isteksizlik ve örgütsüzlükleri "plandan uygulama geçiş" sürecinin istenilen etkinlikte ve nitelikte olmasını engellemektedir.

Bölge planlarının özellikle uygulanması konusunda bir belirsizlik sürerken bu konudaki yetki ve sorumluluğun tanımsız olduğu ve son dönemde "Çevre Düzeni Planı", "İl Stratejik Planı" gibi plan ölçekleri ile bu karmaşanın arttığı görülmektedir. Özellikle,

- Mevcut planların kim tarafından uygulamaya aktarılacağı ve bu süreçte hangi aktörlerin nasıl görevler yükleneceği
- Planlama-uygulama birlikteliğinin nasıl kurulacağı
- Planların içeriğinin ne olacağı
- Ekonomik ve sosyal içerikli kararlar ile mekânsal kararların nasıl bütünleştirileceği konularındaki belirsizlik sürmektedir.

Eraydın (2008) bu tespitlerine çözüm olarak; Türkiye'de planlama-uygulama birlikteliği kuracak yeni yasal ve yönetsel düzenlemelere gereksinim olduğunu vurgulamıştır. Bu bütünlüğün bu güne kadar kurulamaması bölgeler ve bölgelerarası düzeylerde sorunların artarak sürmesinde önemli rol oynamıştır. Yapılacak çalışmalar bölgeyi sadece ekonomik kalkınma amaçlı bir çerçevede değil, toplumun demokratikleşmesi ve sosyal grupların sağlanan gelişmelerden pay almasını sağlayacak bir yapının kurulması ve politika ve planların bu konuları içselleştirerek hazırlanması ve uygulamaya aktarılmasının ana amaç olması gerektiği belirtilmiştir.

Yine sempozyuma katılan Doğu Karadeniz İlleri Hizmet ve Kalkınma Birliği Teknik Koordinatörü Ramazan Çağlar'ın tespitleri ise aşağıdaki gibidir;

Türkiye'de hazırlanan tüm bölgesel kalkınma planlarının yapıları benzerlik göstermektedir. Teknik olarak hepsinde mevcut durum analizini takiben ekonomik,

sosyal, çevresel ve mekânsal gelişme stratejileri çizilmektedir. Oluşturulan gelişme senaryoları ve sektör stratejileri bunlara uygun olabilecek projeler ve fizibilite etütleri ile desteklenmektedir.

Bu planlar genellikle birkaç ili aynı anda içeren, uzun süreli, daraltılmış hedefler yerine çok geniş sektörel bazlı uygulamaları herhangi bir idari ve kanuni düzenleme öngörmeden öneren ve en önemlisi ayrı bir bütçesi bulunmayan öneriler paketi şeklinde kurgulanmışlardır. Yapıları benzer olan planların içerdiği veya yaşadığı sorunlarda benzerlik arz etmektedir. Bu sorunlar aşağıdaki gibidir;

Aktörler ve Katılım; Bütün plan çalışmalarının da yerel yönetimler ve idarelerden çok akademik bilgiyi elinde tutan üniversitelerin etkin olduğu görülmektedir. Uygulayıcı kurumlar olan yerel belediyelerin ve kamu kuruluşlarının katkısının toplantılara katılmak dışında çok sınırlı kalması farkındalık ve sahiplenmeyi de aşağıya çekmiştir. Bölge illerindeki yerel meclisler, sivil toplum kuruluşları veya yönetimler plana ilişkin uygulayıcıların kim olduğu ve planın neleri içerdiği konularında halen çok az şey bilmektedirler.

Uygulama; GAP deneyimi dışında bölge planlarının uygulama kurumları yoktur. Planların tasarım aşamasında uygulama kurumlarının kurulamamış olması planın bölgede ki bilinirlik ve gerçekleşme oranlarını düşürmüştür. Ayrıca eğitimden turizme çok geniş bir içeriğe sahip olan planların tek bir kurum tarafından yürütülüp uygulanması da mümkün değildir. Planlarda ki önerilen projelerin detaylandırılmadan bırakılması ve özel bir bütçenin bölgelere tahsis edilememesi duraklama ve değişiklikleri beraberinde getirmektedir.

Mekân; Planın uygulama alanının görece büyük olması da koordinasyonu zorlaştırmaktadır. 7 ilden oluşan plan bölgesinde ki tüm idari ve sivil yapıların aynı genel plana yönelik hareket etmelerini sağlamak her açıdan zordur.

Finansman ve İzleme; Planlarda projelere ilişkin yerelde izleme ve değerlendirme mekanizması bulunmamaktadır. Halen planların yüzde kaç oranında gerçekleştiği ve öngörülen tamamlanma tarihi açıklanmamıştır. Planın finansmanında, kurumların yatırım oranlarının belirtilmesine rağmen, projelerin detaylı bütçelerinin olmaması, harcamaların nereden finanse edileceğinin ve tarafların katkı paylarının belirtilmemesi planın uygulanabilirliğini azaltmaktadır.

Sempozyum da ayrıca stratejik mekânsal planların yapımı sürecinde liderlik ve sahiplenme çerçevesi, hazırlanma süreçleri, diğer bağlayıcı metinlerle ilişkisi, mevcut durum analizi, gelecek senaryosu, kaynak çerçevesi, katılımcılık düzeyi, uygulama ilişkisi ve hesap verebilirlik çerçevesi boyutları ele alınmıştır. Yetkili kurumların bir araya gelerek kimin neden sorumlu, nasıl sorumlu olduğu sorularının cevaplandırılmasının güçler dengesi açısından önemli olduğu belirtilmiştir. Finansman kaynak gereksinimi Türkiye’deki plan - uygulama birlikteliğinin sağlanamamasında çok önemli bir yer tuttuğu da ifade edilmiştir. Önceliklerin belirlenmesi yine önemli konular arasında gösterilmiştir. Planların yapım sürecindeki en büyük sorunlardan birinin de belirsizliklerin çok fazla olduğu ekonomik ve sosyal koşullarda bu tür bir yaklaşım değişiminin çok önemli olduğu, değişimlere ayak uydurmanın zorlukları vurgulanmıştır.

Fulya Sınacı’nın (2009) “Stratejik mekânsal planlamanın yasal boyut açısından değerlendirilmesi: Türkiye-AB karşılaştırması” başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında Türkiye’de stratejik mekânsal planlama sürecinde kentsel mekânda doğrudan uygulama yetkisine sahip olması bakımından “Belediyeler” düzeyinde bir akademik araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda stratejik mekânsal planlamaya yönelik çalışmaları olan ülkenin en büyük iki metropoliten kenti İstanbul ve Ankara kentlerinin stratejik planlama çalışmaları ele alınmıştır. Bu kapsamda araştırmacı İstanbul’da Zeytinburnu ve Üsküdar İlçe Belediyeleri, Ankara’da Altındağ ve Çankaya İlçe Belediyeleri ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Görüşmelerin hedefi; hazırlanan stratejik planların neden, nasıl bir süreçte, hangi yerel dinamikler ile düzenlemeler temelinde oluştuğunun tespit edilmesi ve bu süreçte yaşanan sorunların belirlenmesi olmuştur.

Görüşmeler neticesinde Belediyelere göre yasal düzenlemelere dair sorun olarak nitelendirilen konular;

- Stratejik plan yapımının zorunlu hale getirilmesi,
- Yasalarda bu tür planlama sisteminin açıkça ifadesinin bulunmaması,
- Mevcut yönetsel sistemdeki yetki karmaşalarının stratejik planlama uygulamalarını zorlaştırması ve süreci olumsuz etkilemesi,
- DPT Müsteşarlığı tarafından hazırlanan yönlendirici Kılavuz belgesinin Belediyeleri yönlendirmede yetersiz kaldığı,

- Stratejik planlama sürecine dair kavramların yasalarda ve Kılavuzda net biçimde ifade edilmemiş olmasıdır.

Görüşmelerde, stratejik mekânsal planlama ile belediyelerin içsel dinamikleri ve ülkesel politikalarla ilişkili aşağıdaki yorumlar getirilmiştir;

Türkiye’de stratejik planlamanın yerinin ve öneminin yasal mevzuatta ifadesinin yetersiz olduğu, kurumların en eksik noktalarının stratejik planın kentler için önemini farkında olmamaları, Türkiye’de stratejik planlamanın “mali programlama” olarak algılandığı, Belediyelere göre; stratejik planın yatırım programı olarak algılanması neticesinde stratejik planları işletme ve kamu yönetimi uzmanlarının yaptığı sosyal ve mekânsal kurgu oluşturulamadığından sonuçta büyük başarılar elde edilemediği belirtilmiştir.

Altındağ Belediyesi, stratejik planlamanın tam olarak algılanıp uygulanamasa da “planlı düşünmeye sevk edilmek” açısından önemli bir çalışma olduğunu ifade etmiştir. Çankaya Belediyesi, stratejik plana sahip olmanın henüz hiçbir açıdan faydasının görülmediğini ifade etmiştir. Zeytinburnu Belediyesi stratejik plana sahip olmanın hissedilir ölçüde avantajının olmadığını ancak tecrübelerden faydalanarak daha doğru bir belge hazırlamak konusunda gelişme sağlandığını belirtmiştir.

Zeytinburnu Belediyesi, Stratejik planlama kavramının içeriği ile ilgili bir donanımına sahip olunmamasından dolayı sonraki aşamalarda performans göstergelerinin oluşturularak ölçüleceği tahmin edilememesinin sorun yarattığı belirtmiştir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi, üst yöneticinin stratejik planı iyi algılaması ve sahiplenmesi ile belediyenin avantajlı konuma geçtiğinden bahsetmektedir. Stratejik planın başarısını en fazla etkileyen faktörün ‘yöneticinin ilgisi, ileri görüşlülüğü ve bakış açısı’ olduğu söylenmiştir. Çankaya Belediyesi, Türkiye’de kaynağa göre proje yapılması, projeye göre kaynak ayrılması eleştirilmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne göre; üst ölçek planlar ve eylem planları ile planlama kademesi oluşturulmadan sektörlerin temel kararları verilmeden bütünleşik bir planlama yapısının oluşturulabilmesi mümkün değildir. Farklı dönemler için farklı ölçeklerdeki planların parçalar halinde yapılıyor olması en önemli sorundur.

Sonuç olarak, Türkiye’nin gelişmekte olan bir ülke olması nedeniyle ekonomik ve sosyal istikrarsızlığın oluşumu durumunda planlama da etkilenmektedir. Ülke genelinde coğrafi, kültürel ve etnik farklılıklar, gelişmişlik farklılıklarının olması,

potansiyellerin ve sorunların çeşitlenmesi stratejik planlama süreçlerini de etkilemektedir. Ülkenin stratejik mekansal planlama deneyiminin çok fazla olmaması, kurumsal ve yasal yetki karmaşaları, finansman ve zaman yetersizliği gibi etmenler planlama sürecini zorlaştırmaktadır. Ülkenin planlama geçmişi 170 yıla yakın olsa da geleneksel planlamanın kendi içerisindeki sorunların bile tam olarak aşılammış olması birlikte stratejik mekansal planlama türüne geçişinde sıkıntılar olabilmektedir. Geçmişten gelen bir takım sorunları çözemediğimiz için yeni gündeme ayak uydurmakta zorlanmamız kaçınılmazdır.

4. 2030 YILI 1/100.000 ÖLÇEKLİ BURSA İL ÇEVRE DÜZENİ PLANI SÜRECİ VE UZMAN GÖRÜŞLERİ

Bursa ilinin kent merkezi, Türkiye'nin büyük metropol kentlerinden ve en çok nüfusa sahip 4. şehridir. Ekonomik açıdan Türkiye'nin gelişmiş kentlerinden biri olan Bursa doğal ve tarihsel zenginlikleriyle de önem taşır. Bursa'nın Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olması dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş dönemine ait tarihî eserler bulunmaktadır. Bursa alışveriş merkezleri, parkları, müzeleri ve çarşısıyla bölgede öne çıkmaktadır. Ayrıca Bursa Marmara bölgesinin İstanbul'dan sonra gelen ikinci büyük şehridir. Türkiye'nin en önemli sanayi kentlerindendir. Şehir İstanbul'dan sonra en büyük ikinci ihracatı gerçekleştirmektedir.⁶

Türkiye'nin en büyük metropollerinden olan Bursa ilinin geleceğe yönelik gelişmelerin yönlendirilmesi amacıyla ilgili kurumların katılımı ve görüş bildirmesiyle kısmen katılımın olduğunu söyleyebileceğimiz üst ölçek planlarından biri olan, 1998'de yapılan ve 2020'yi hedef alan 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı düzenleyici planlama yaklaşımı ile hazırlanmıştır. Fakat bu planın uygulanmasında ve mevcut talepleri karşılamasında yaşanan sorunlardan dolayı yeni bir çevre düzeni planı yapılması kararı alınmıştır. 1998 tarihli 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planının (2020) yeniden ele alınmasındaki gerekçeler;

- Çevre Düzeni Planlarının üst ölçekli plan olarak bölgenin ve kentin gelişme ve koruma hedeflerini belirlemesi açısından güncelliğini yitirmiş olması,
- 1998 Onaylı Çevre Düzeni Planının 1990'lı yılların verileri esas alınarak hazırlanmış olması ve onaylandığı tarihten bugüne kadar geçen sürede gerek Bakanlıkça gerekse yerel idareler tarafından planın izlenememesi, planın uygulanan ve uygulanmayan hükümlerinin saptanamaması ve uygulamama nedenleri ve çözüm imkanlarının araştırılmamış olması planın Bursa'nın geleceğine yön verip veremeyeceği hususunda tartışılması,
- 5403 sayılı toprak koruma ve arazi kullanımı kanunu ile tarım arazilerinin sınıflamaları, bölünemez büyüklükleri, tarımsal yapılar, tarım dışı kullanım

⁶ Url-1: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bursa>

izinleri, toprak kurulu gibi mevzuatta yaşanan köklü değişikliklerin mevcut plana yansıtılmaması,

- Bursa'nın ekonomik gelişim sürecinde sektörel hedeflerinin yeniden değerlendirilmesine olan ihtiyacı,
- Sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimler ve değişimlerin olması,
- Bursa'nın gerek dünya gerekse Türkiye'deki değişimler çerçevesinde yeniden vizyon belirlemeye olan ihtiyacı,
- 1999 yılında ülkemizde yaşanan deprem felaketinin ardından, depremsellik konusu ülke gündeminde önem kazanırken mevcut planda yeterince ele alınmamış olması,
- Deprem kuşağında yer alan Bursa'nın, öncelikle deprem ama genel olarak tüm afetlerle ilgili güvenli şehirler kapsamında detaylı olarak ele alınmasına duyulan ihtiyacı ve planlama mevzuatındaki değişiklikler,
- 1998 planından sonra teknolojik imkânların gelişmesi ile Coğrafi Bilgi Sistemleriyle uyumlu sayısal planların elde edilebilme imkanının yaygınlaşması,
- Bursa İl Çevre Düzeni Plan yapımının Büyükşehir Belediye Başkanının Çalışma Programında ve Büyükşehir Belediyesinin Stratejik Planlarında yer almasıdır.⁷

2030 yılını hedef alan, stratejik mekansal planlama anlayışı temel alınan yeni planın genel olarak planlama sürecinde;

- Çalışma ekibinde yaklaşık 60 Akademisyen, Danışmanlık, Veri Analizi ve Değerlendirmesi çalışmalarında yer almıştır.
- İstanbul Teknik Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, İstanbul Şehir Üniversitesi ve Galatasaray Üniversitesi olmak üzere 5 Ayrı Üniversiteden hocalar görev almıştır.
- Şeffaf ve Katılımcılık esasına göre hazırlanan 1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı çalışmalarında 1.5 yılda toplam 180 toplantı yapılmış, bu toplantılara 2780 kişi iştirak etmiştir.

⁷ 16 Mayıs 2014, Türkoğlu, Handan, Bursa Çevre Düzeni Planında Katılım Semineri, İTÜ

- Bu toplantılara;
 - Yerel ve Merkezi Yönetimin üst düzey yöneticileri ve uzman kadroları
 - Tüm Resmi Kurumların üst düzey yöneticileri ve uzman kadroları
 - Sivil Toplum ve Meslek Odaları üst düzey yöneticileri ve yönetim kurulu üyeleri,
 - Uzmanlar, medya ve üniversite temsilcileri katılmıştır.
 - Ayrıca belediyenin resmi web sitesinden herkesin kolayca ulaşabileceği www.bursacevreduzeniplani.org sayfasından bilgilendirmeler yapılmış, görüş ve öneriler alınmıştır.
- Tüm bu katılımların sonucunda 35 hedef, 104 Strateji ve 246 Proje belirlenmiştir. Belirlenen projeler sonrasında plan kararları oluşturulmuştur.
- Danışman ekip ve yüklenici firmaların kurumlardan edindiği veriler doğrultusunda, sayısallaştırma yapılarak çok sayıda tematik harita hazırlanmıştır.
- 400'e yakın paydaşa katılım konularında resmi yazı yazılarak çağrıda bulunulmuştur.
- Taslak planın Büyükşehir Belediye Meclisine havale edilmesinden sonra yerel yönetimlere, tüm kurum ve kuruluşlara (yaklaşık 50) Taslak Plan hakkındaki kurum görüşleri sorulmuştur.
- 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı; Türkiye'de planlama sürecinde Aktif Katılım Modeliyle Üretilen İlk Plan olacaktır.
- 1/100000 ölçekli plana esas Jeolojik Etüd Raporu, Türkiye'de ilk defa 1/100000 ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı ile, 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 7. maddesine göre 28.09.2011 tarihli genelge doğrultusunda 05.09.2012 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylanmıştır.
- 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı yasa ile büyükşehirler bulunan İl Özel İdarelerinin kapatılıp, bir kısım yetki ve görevlerin Büyükşehir

Belediyelerine devredilmesiyle Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından onanması gerekmiştir. 2030 Yılı 1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı; Bursa Büyükşehir Belediye Meclisinin 26.03.2013 tarih ve 410 sayılı kararı ile prensipte uygun bulunmuştur.⁸

Planlama yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde süreç açısından stratejik mekansal planlama sistematığı yedi aşamada detaylandırılmıştır. Bu aşamalar;

1. Mevcut Yerel Bilginin Saptanması [saha çalışması, iddia sahipleri ile odak çalışmaları, birebir görüşmeler, grup toplantıları]
2. Sentez [diyalog toplantıları, birebir görüşmeler]
3. Vizyon Belirleme [odak gruplar, geniş katımlı çalıştaylar, diyalog/netleştirme toplantıları]
4. Stratejik Eksenlerin ve Hedeflerin Tanımlaması [diyalog/netleştirme toplantıları]
5. Projelerin ve Eylem Planlarının Detaylandırılması [grup toplantıları]
6. Stratejilerin Önceliklendirilmesi [diyalog/önceliklendirme toplantısı]
7. Çevre Düzeni Planı'nın Hazırlanması [plan çalıştayı].⁹

Hem İstanbul hem de Bursa Çevre Düzeni Planları yapım süreçlerinde yer almış olan, Bursa Çevre Düzeni Planı Proje Koordinatörü Prof. Dr. Handan Türkoğlu Bursa Planında özellikle yerel bilginin saptanması ve bilgilerin sentezinden sonra 3. aşamada vizyonun belirlendiğini belirtmiştir. İstanbul Çevre Düzeni Planı'ndan en temel farkın da Bursa'da sürecin en başından itibaren katılımın gerçekleşmesi ve vizyonun ortak belirlenmiş olmasıdır. Bu Katımlı Planlama Süreci;

- Kentte yer alan tüm kesimlerin (aktörlerin) katılımına olanak sağlayan,
- Müzakereci,
- Vizyon oluşturan,
- Projelere Yönelik,
- Alt ölçekli planlara yol gösterici olan,
- Mekansal ve mekansal olmayan etmenleri barındıran

⁸ Url-2: <http://www.skb.org.tr/wp-content/uploads/2013/01/Oturum-3-Uluay-G%C3%BCvener-Bursa-100-%C4%B0l-%C3%87evre-D%C3%BCzeni-Plan%C4%B1.pdf>

⁹ Mayıs 2014, Türkoğlu, Handan, Bursa Çevre Düzeni Planında Katılım Semineri, İTÜ

- Sadece plan içeriğinin değil, karar alma–uygulama–izleme–değerlendirme aşamalarının da tasarımını amaçlayan bütüncül bir yaklaşım olarak ele alınmıştır.¹⁰

Planın Vizyonu; “Doğal ve kültürel zenginliğini koruyan ve yaşatan, sektörel çeşitliliğini insan, çevre ve bilgi odaklı geliştiren ve yöneten, rekabet gücüne sahip, yenilikçi, yaşam kalitesi yüksek, güvenli ve bölgesinde öncü Bursa” olmuştur.

Plan kapsamında bölgesel değerlendirme grubu, doğal ve kültürel mirasın korunması grubu, sanayi ve tarım sektörleri grubu, ticaret, hizmetler ve turizm sektörleri grubu, ulaşım, lojistik ve altyapı grubu, konut, sosyal donatılar ve yaşam kalitesi grubu, risk grubu, yönetim grubu olmak üzere 8 çalışma grubu oluşturulmuştur. GZFT (Güçlü, Zayıf, Fırsatlar, Tehditler) analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler ve belirlenen vizyon doğrultusunda 9 stratejik eksen oluşturulmuştur;

- **SE1.** Ekosistem dengesini koruyarak, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması
- **SE2.** Kültür varlıklarının bütünleşik ve etkin korunması ve koruma-kullanma dengesinin sağlanması
- **SE3.** Bursa ili bütününde merkezler arası dengeli gelişmenin sağlanması
- **SE4.** Sektörel çeşitliliğin geliştirilmesi, bölgesel rekabet gücü yüksek ve tüm sektörlerde yenilikçi teknolojiler kullanan, bilgi odaklı, çevre dostu, sürdürülebilir üretimin desteklenmesi
- **SE5.** Herkes için kaliteli erişilebilirliğin sağlanması
- **SE6.** Yaşam ve mekan kalitesinin yükseltilmesi ve sosyal bütünleşmenin sağlanması
- **SE7.** Doğal ve teknolojik tehlikelere karşı risklerin azaltılması ve çevre kirliliğinin önlenmesi
- **SE8.** Plan uygulama-izleme-denetleme mekanizmasının katılımcı ve demokratik bir yönetim anlayışıyla etkinleştirilmesi ve geliştirilmesi

¹⁰ Mayıs 2014, Türkoğlu, Handan, Bursa Çevre Düzeni Planında Katılım Semineri, İTÜ

- **SE9.** Toplumsal ve kurumsal kapasitenin ve sahiplenmenin artırılması olmuştur.¹¹

Planın aşamalarında ilgili aktörlerin de katılımlarıyla her sektör için plan kapsamında detaylı analizler yapılarak sorunlar tespit edilmiş, ilkeler belirlenerek çözüm önerileri geliştirilmiş, sonuç olarak plan kararları, eylem planları ve projeler üretilmiştir. Belirlenmiş olan stratejik eksenler kapsamında odak grup toplantılarında projeler oluşturulmuştur. Projelerin oluşturulması süreci danışman akademisyenlerin projeleri organize ederek yine ilgili aktörlerin katılımlarıyla gerçekleşmiştir. Herbir projenin aşamaları, ilgili aktörleri ve diğer detaylar ortaya koyulmuştur.

4.1.2030 Yılı 1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı Sürecinin Değerlendirilmesinde Uzman Görüşleri

Çalışmanın bu bölümünde teorik olarak ele aldığımız geleneksel planlama ile stratejik mekansal planlamanın Türkiye genelindeki uygulamaları da göz önünde bulundurarak 2030 Yılı 1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı sürecinin katılım boyutu ve esnekliği değerlendirilmiş, uygulamada ne gibi durumların söz konusu olduğundan bahsedilmiştir. Bu değerlendirmenin yapılması için süreçte yer almış olan farklı uzmanlarla görüşülmüştür. Seçilen uzmanlar Bursa Çevre Düzeni Planı ile İstanbul Çevre Düzeni Planlarının hazırlanması sürecinde görev alan, uzun yıllar mesleki geçmişi ve tecrübeleri olan akademisyenler ve Bursa Stratejik Mekansal Plan sürecinde yer almış plancılar oluşmaktadır. Konuyla ilgili uzmanlarımıza açık uçlu sorular sorularak görüşleri alınmıştır. Temel olarak “planların yapım süreçlerinde; hangi paydaşların sürece dahil edildiği, kimlerin hangi sebeplerden dolayı dahil olamadığı ve eylem planlarının uygulamaya koyulup koyulamamasındaki temel faktörün ne olduğu hakkında” görüşleri sorulmuştur. Uzmanlara;

1. Sektörünüzle ilgili plana katılım sizce yeterli oldu mu?
2. Katılım sürecinde yaşanan sorunlar nelerdir?

Sorun var ise sebepleri nelerdir?

¹¹ Url-2: <http://www.skb.org.tr/wp-content/uploads/2013/01/Oturum-3-Uluay-G%C3%BCvener-Bursa-100-%C4%B0l-%C3%87evre-D%C3%BCzeni-Plan%C4%B1.pdf>

3. Katılım sizce yeterli miydi? Hangi kurum, kuruluş, STK gibi aktörler katılıma ilgi göstermedi?
4. Sektörünüzle ilgili formüle edilen eylem projelerinin gerçekleştirilmesi zorlaştıracak faktörler sizce nelerdir? Soruları sorulmuştur.

1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı sürecinde Doğal Yapı Grubundaki çalışmalarda yer alan uzmanın sorulan dört soruya verdiği cevaplar şu şekilde olmuştur;

1. Katılım daha iyi olabilirdi fakat genel olarak iyi bir katılım olduğunu söyleyebiliriz. İlgili STK'lar, kamu kurumları, özel sektör yatırımcılarından katılım olduğu söylenebilir.
2. Katılımda sorun birbiriyle ters düşen kurumlar arasında olmuştur. Örneğin madencilik sektörü maden alanlarının açılmasını isterken ormancılık sektörü koruma- kullanma dengesinin sağlanmasını istediği için birbiriyle ters düşmüştür. Bu konularda tartışmalar çok yaşanmıştır. Genel olarak kurumlar arasında da koruma ve kullanma dengesinin sağlanması anlamında sorunlar olmuştur. Orman bölge müdürlüğü, milli parklar bölge müdürlüğü ile belediye arasında sorunlar olmuştur. STK ile kurumlar arasında sorunlar olmuştur. Genel olarak katılımcılar fikirlerini açıkça söyleyebildiler. Siyasi aktörler, yöneticiler toplantılarda olmadığı için fikirler rahatça belirtildi ve eleştiriler yapıldı.
3. Aktörlerden belirli bir katılım vardı fakat katılımın kalitesi açısından bir yetersizlik söz konusu oldu. İl Tarım Müdürlüğü toplantılara katılmamıştır. Maden Tetkik Arama da hiçbir şekilde katılmamıştır.
4. En açık problem kararların plan, plan hükmünleri ve projeler olarak geliştirildiği için projelerin yasal altyapı yok. İlgili aktörlerin belirlenmesi, hangi aşamada hangi aktörün ne yapması gerektiği oluşturuldu fakat bunun yasal bir bağlayıcılığı yok. Uygulamada yasal bir zorunluluk olmadığı için projeler gerçekleştirilemeyebilir. Örneğin DSİ Uluabat Gölü'nün temizleme kararı alınmasına rağmen temizlemek istemezse temizlemez, burada bir yaptırım yok. Bu gibi durumlar için projelerle ilgili kurumların yasal mevzuatında yer verilmeli. Ayrıca finans kaynaklarının olması, uygulayıcı kurumların istekli olması, yasal

mevzuattaki ilgili sorunların giderilmesi gerekmektedir. Aktörlerin özverili ve istekli olması gerekmektedir.

1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı sürecinde Ulaşım/Lojistik ve Teknik Altyapı Grubundaki çalışmalarda yer alan uzmanın sorulan dört soruya verdiği cevaplar şu şekilde olmuştur;

1. Ulaşım sektörüyle ilgili olan, toplantılara davet edilenlerin %90'na yakını katıldı. Kentin en önemli konusu, 7/24 kullanılan bir alan olduğu için katılım yüksekti ve her yönden katılım sağlandı.
2. Süreç içerisinde çatışmalar yaşandı fakat bunlar zaten olması gereken şeylerdi. Ulaşım konusu mülkiyete dokunmadığı için çok fazla sorunla karşılaşılmaı. Beklentiler genelde aynıydı, kara, hava, demir ve deniz yolu ile ulaşımın geliştirilmesi genel bir beklenti olmuştur. Katılım açısından sorun olmadı fakat belki alınan kararların gerçekleştirilmesi konusunda sorunlar olabilir. En büyük sıkıntı kişilerin projeleri gerçekleştirilmesi konusunda üzerine düşeni yapmaması olabilir. Örneğin 1994'lerde Bursa'nın demiryolu bağlantısının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaya başlandı, şunda 2014 yılındayız 10 yıldır net bir ilerleme katedilemedi.
3. Üst düzey bir katılımıla süreç gerçekleşmiştir. Katılım STK, kurum ve kuruluşlar açısından yeterli olmuştur. Planlarda alınan kararlar kent konseylerinden geçiyor. Kent konseylerinde STK'ların, sivil toplum örgütlerinin, muhtarların da olduğu birçok aktörü barındırıyor. Kamu kurumlarının sürece resmi olarak katılmak zorundalar. Katılımda değil projelerin gerçekleştirilmesinde sorunlar yaşanabilir. Kararlara sağdık kalmayıp aksi yönde uygulamalar yapabiliyor.
4. İlgili kurumların, ilgili birimlerin ödenek anlamında desteklenmesi gerekiyor. Sonuçta herşey paraya dayanıyor. Ülke içerisindeki ulaşımaya yönelik stratejik hedefler merkezi yönetimde belirleniyor. Bu nedenle alınan kararlarda yerel idarenin yaptırım gücü çok olmuyor, merkezin bu kararları kabul etmesi lazım. Siyasi erkler planın sonraki sürecinde önemlidir. Siyasi öncelikler plandaki kararlardan önce gelmektedir. Bu da projelerin uygulanmasında engel olabilir.

Türkiye’de plancının görüşü, kişinin görüşü önemli olmuyor. Aslında yasallar ve süreçler yeterli olarak tanımlanmış durumdadır. Planları plancılar değil siyasi erkler yapıyor. Siyasi erkler tılandıkları noktalarda kentin bütünün faydası yerine münferit kişiler yararına kararlar almaları ciddi bir sorundur. Yanlış kararlar alınarak, yasal düzenlemelerle kentleri mahvediyoruz. Bursa ovası yasal düzenlemelerle mahvedilmiştir.

1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı sürecinde Konut, Sosyal Donatılar, Yaşam Mekan Kalitesi Grubundaki çalışmalarda yer alan uzmanın sorulan dört soruya verdiği cevaplar şu şekilde olmuştur;

1. Bursa Stratejik Mekansal Planlama sürecinde katılım, Türkiye şartlarında iyi olarak nitelendirilebilir.
2. Bursa’daki çalışmalarda daha yakın ilişkiler kurularak ve plancılar ile sivil toplum arasında güvenin sağlanmasıyla, direk ilişkiler kurularak daha sağlıklı bir katılım sağlanmıştır. Politik nedenlerle sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Katkı yapmak istemeyenler olabiliyor. Ayrıca organizasyon sorunu olabiliyor. Tüm kuruluşları bir araya getirip görüşlerini almak, katılımını sağlamak çok ciddi çalışmalar gerektiriyor. Bunun sağlanabilmesi için de ya katılıma inanmak yada yasal olarak katılımın zorunlu olması gerekiyor, katılıma zorlanması gerekiyor. Bursa’da katılım organizasyonlarının sağlanması için Orta Doğu Teknik Üniversitesi’den uzmanlar programlar yapmıştır.
3. Konut sektörü açısından aktörlerin katılımı yeterli oldu. Stratejik planlama açısından önemli sonuçlar elde edildi. Konutla ilgili stratejiler tartışıldı. Sonra stratejilerin aktörler açısından olumlu ve olumsuz yönleri giderilmeye çalışıldı, ilkeler belirlendi. En son projeler oluşturuldu. Projelerin oluşturulması sürecin çeşitli sivil toplum ve kamu kuruluşları davet edilmiştir. Örneğin il milli eğitim müdürlüğünün eğitime yönelik belirlenen sorunlar için çözüm önerileri ve projeler olması durumunda bu projeler de plana dahil edilmiştir. Benzer şekilde; spor, kültür, trafik, bisiklet kullanımı, yayalaştırma ve benzeri konularda fikirler geliştirilmiştir. Konut alanlarında çevresel kalitenin artırılması gibi projeler ve sosyal projeler üretilmiştir. Tüm bu süreçler gayet iyi ilerlemiştir. Fakat sonrasında ortaya çıkan projelerin belediyenin takip edip, gerekli kaynakların sağlanması ve hayata geçirilmesi çok önemlidir.

Tüm projelerin gerçekleştirilmesi ve takibinin de yapılması gerekmektedir.

Vatandaşın tutumu önemli olmuştur. Kendi fikrinin projeye yansımada öneminin olmadığını düşünebiliyor, güvenemeyebiliyor. Bilgi eksikliği olabiliyor. Katılımın olması durumunda bile kişilerin ne kadar katkı sağladığı da önemlidir. Bilinçli ve örgütlü katılım dernekler ve meslek odaları tarafından sağlansa da halkın katılımı bu şekilde olmayabiliyor. Halkın her aşamada katılımı sorun olabilir, teknik bilgiler hakkında görüş verebilmesi için önce halkın bu konuda bilgilendirilmesi, eğitilmesi gerekebiliyor. Bu da süreci zorlaştırmaya başlıyor. Kimlerin hangi aşamada katılacağı konusunda sorunlar olabiliyor. Katılımcılardan örgütlü kesim olan STK'lar kurum temsilcileri daha bilinçli olmaktadır.

Özel sektör yatırımcıları tarafından katılım pek olmadı. Onların da kendi kararlarını bir şekilde hayata geçirdikleri için katılıma ihtiyaç duymadıklarını düşünmekteyim. Gayrimenkul kurumlarının katılımı ise çok zayıf olmuştur.

4. Organizasyon problemleri olabilir. Belediyenin yakın ilişkilerle organizasyonları yapması gerekebilir. Mali kaynak gereken projelerde gerekli kaynak sağlanamayabilir. Bazı projelerin gerek duyulmaması halinde uygulaması yapılmayabilir.

Planların geleceğe yönelik başarılı olabilmesi için katılımın sağlanması ve esnek olması gerekiyor. Belirli tanımlar ve kriterler yapılarak esneklik sağlanmalıdır. Demokrasiye inanmak gerekiyor. Demokrasi olduğu zaman kişiler plana katılma ihtiyacı duyarlar. Bursa'da plan sürecine katılmayan kişiler çoğunlukla ihtiyaçlarını bir şekilde karşılayan, istediği kararları alan kişiler olmuştur. Mevzi imar plan değişiklikleriyle istediklerini elde edebiliyorlar. Böyle olunca katılım toplantılarıyla vakit kaybetmek istemiyorlar. Stratejik plan dışında kararlar alınması durumunda katılım anlamlı olmuyor. Sadece plancının katılımı istemesi yetmiyor, yöneticilerin de katılımı istemeleri gerekmektedir. Halkın endişelerinin giderilmemesi, organizasyon güçlükleri nedeniyle sürecin uzaması gibi nedenlerle katılımı göstermelik yapmaktadır.

1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı sürecinde Sanayi Sektörü Grubundaki çalışmalarda yer alan üç uzman ile görüşülmüştür. İlk uzmanın sorulan dört soruya verdiği cevaplar şu şekilde olmuştur;

1. Aidiyet konusu çerçevesinde plana katkıda bulunmak isteyenlerin katılımı olmuştur. Büyükşehirden, ilçelerden, her sektörden temsilcilerin, kamu kuruluşlarından, kent konseyi ve bazı meslek odalarından, vatandaşlardan belli bir oranda katılım olmuştur. Fakat daha çok katılımın olması gerekirdi. Planlama sürecinde katılımın sağlanabilmesi için iyi bir organizasyon yapıldı, davetler ve toplantılar düzenlendi.
2. Katılım sürecinde çok fazla sorunlar olmadı. İlgi duyanlar geldiler. Çok sayıda toplantılar yapıldı. Fakat katılım yoğunluğu çok fazla olmamıştır. Süreci benimsemeyenlerin katılımı pek olmamıştır. Sürece dahil olanlarla birlikte üretilen kararlara daha sonra katılmayanların itirazları olmuştur. Yapıcı olmaktan çok eleştirel bir yaklaşım olmuştur. Toplantılara katılan kişilerin zamanında katılıp, zamanında eleştirilerin yapmaları kritiktir. Fakat toplantılara katılmayan kişilerin, eleştirilerini zamanında yapmamaları ve fikirlerinde ısrar etmemeleri, toplantı sonrasında çıkan kararlara itiraz etmeleri yapıcı olmamıştır. Katılımda yer alıp fikirlerini paylaşan fakat fikirlerinin planlama sürecinde değerlendirilmediğini savunanlar da olmuştur. Bu kişiler süreç içerisinde fikirlerini savunmuş ve takibini de yapmışlardır. Bu tarz yaklaşımda olan katılımcıların da ortak bir noktada buluşulması sağlanmıştır.
3. Katılımın tamamen yeterli olduğunu söylemek çok zor. Toplumumuzda katılım mantalitesi tam olarak oturmuş değil, yaşadığı çevrenin aidiyetini, tam olarak benimsenmesi sağlanamamıştır. Belirli menfaat dokunmaları olduğu durumlarda kişi ilgi duyuyor ve katılıyor. Kurum ve kuruluşlar açısından toplantılara gelmeyenler çoğunlukta olmasına rağmen gelenlerin önemli katkısı olmuştur. Stratejik planda herşeye rağmen, katılım ve ilginin düşük olmasına rağmen ortaya çıkan sonuç ürün halka anlatılıyor. Çevre ve Şehircilik Bakanlığına da süreç içerisinde sık sık davetler yapıldı, katılımı istendi, görüşler soruldu. Fakat Bakanlık tarafından direk bir katılım olmamıştır.
4. Eylem planlarının gerçekleştirilmesinde engel olacak çok fazla faktör var. Ortaya çıkan planın halka açıklanması, halktan daha geniş kapsamda eleştiriri

alıp düzenlemelerin yapılması, planın onaylanması ve yürürlüğe koyulması gibi süreçler vardır. Onaylanan planın Çevre ve Şehircilik Bakanlığına gönderilip onaylanması söz konusu olmuştur. Bakanlık tarafından da plan onaylanmıştır. Örneğin sanayi sektörüne yönelik 8-10 tane stratejik karar üretilmiştir. Bu kararların gerçekleştirilmesi için yapılması gerekenler arasında projelerin yapılması söz konusu olmuştur. Şehirde belirli bölgelerdeki sanayinin organize sanayi bölgesine taşınması kararı verildiğinde; organize sanayi bölgelerinde yer olması gerekmekte, tesislerin aktarımı için bir kaynak, fon gerekmekte, ayrıca taşınması gereken sanayi yatırımcılarının bu fikre olumlu bakması ve fikrin ortaya çıkması sürecinde görüş bildirip katılımında bulunması gerekmektedir. Bütün bunların (katılım, karar üretme, uygulama aşamaları) da belirli bir takvime göre oluşturulması tek başına yeterli değildir. Süreç içerisinde geri besleme gereklidir. Alınan kararların uygulanıp uygulanmadığı, hangi noktalarda aksaklıkların olduğu, bu aksaklıkların giderilmesi için neler yapılması gerektiği gibi sürecin takibi ve denetim organizasyonu gereklidir. Sorunlara yönelik çözüm üretip, uygulamanın sistemin işlemlerini sağlamak, akışların sağlandığı sistemin işlerliği şarttır. Sürecin her adımının denetlenip yönetilmesinin sağlanamadığı durumda yapılan çalışmalar raporlar ve kitaplar halinde raflarda kalmaktadır. Yapılan çalışmaların üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra zaten herşey eskimekte, güncelliğini yitirmektedir. Koşullar çok sık değişmektedir, bütün bunların güncellenmesi sağlanması gerekmektedir.

Yapılan işin sürdürülebilirliği ve uygulanabilirliği konusunda son aşamaya gelinmiş, yapılması gereken plan ve projeler, destek ve kaynağın belirli bir yönetim organizasyonu ile belirli bir takvim içerisinde gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Belirli bir aşama kaydedilmesi ile birlikte diğer tüm sektörlerin (ki bu sektörler birbirini tamamlamaktadır) yakın çevreyle ilişkili olarak birbirini tetiklemesi gerekmektedir. İlgili stratejilerin gerçekleştirilmesi ve gerekli koşullar ana vizyona bağlı sapmalar yapmadan tüm sektörler birlikte takip edip sürdürürse daha iyi sonuçlara ulaşmak mümkün olabilir. Fakat bunlar daha çok kuramsal bir çerçeve olarak kalmaktadır. Hem yönetsel, hem kaynak sağlanması, hem ilgili

kurumlardaki teknik personel yetersizliği gibi sorunlar ortaya çıkmakta ve tüm bunlar gerçekleştirilememektedir.

İkinci uzmanın sorulan dört soruya verdiği cevaplar şu şekilde olmuştur;

1. Bursa’da plan süreci katılım modeli bir sistem üzerine kurgulanmıştı. Fakat sektörden katılım yeterli olmamıştır, sanayiciler tarafından plana ilgi çok fazla gösterilmemiştir. Bunun nedeni olarak da sanayicilerin talep ve beklentilerinin plan sürecine dahil olmadan da belki de bir şekilde bu ihtiyaçlarını karşıladığını söyleyebiliriz. Sanayicilerle görüşmek için ısrarlı toplantı talebi olmuş, sanayiciler odasıyla görüşme yapılmak istenmiş fakat görüşmeler gerçekleştirilememiştir. Bursa gibi bir sanayi kentinde sanayicilerden katılım olmamış sadece iki firmadan katılım olmuştur.
2. Katılım demek plancının belirli aşamalarda planı anlatıp, sunum yapmasıya da anket yapmak (anketler de önemlidir ama tek başına yetmez), hazırlanan planı askıya çıkarıp itiraz edilip edilmemesi demek değildir. Katılım; sürecin birlikte götürölmesidir. Bursa’da yapılan çalışma bu anlamda iyi bir katılım kurgulanmasının yapıldığı iyi bir çalışma olmuştur. Bir yıl içerisinde binlerce kişinin katıldığı 150’ye yakın toplantı yapılmıştır. Bu noktada problem katılımcıların devamlılığı sorunu olmuştur. Bu noktada problem bazı katılımcılar ara ara toplantılara dahil oluyor, söylediğinin takibini yapmıyor. Bunun yerine katılımcının söylediklerinin ne kadar etkin olduğunu, etkin olmaması durumlarını sorgulaması gerekmektedir.

Katılımcıların bazen konuları çok iyi anlayamadığı durumlar olmuştur. Bazı konuşmacıların ilgili konu dışında gündemden bahsetmeleri, konudan uzaklaştıkları görölmüştür. Zaman zaman başkanlar kendi birimlerinin ya da yaptıklarının propagandası yapmaya başlamışlardır. Esas tartışılmak istenen konuya insanlar çok çekilmiştir.

3. Yapılan alışma Türkiye’de bir ilk olması anlamında iyi bir çalışma olması, katılımın belli oranda gerçekleşmiş olduğu söylenebilir. Fakat katılım daha iyi olabilirdi. Katılımcıların devamlılığı ve takibi konusunda bir takım problemler olmuştur.

Ticaret odası sanayicilere oranla daha iyi bir ilgi göstermiş fakat bu yeterli düzeyde olmamıştır. Meslek odalarının da sınırlı ilgi gösterdiklerini

söyleyebiliriz. Belki de itiraz haklarını ellerinde tutmak için odalar sürece dahil olmak istememekteler.

4. Belediyenin tutumu çok önemli. Birçok konuda sektörleri ilgilendiren projeler önerildi. Örneğin MİA alanları gibi alanlarda ticaret, hizmet, sanayi, konut gibi farklı sektörleri ilgilendiren alanlara yönelik projeler üretildi fakat bunlar gerçekleşmedi. Belediyelerin bunları önemsemesi, bu projelere fon ayırması ile ilgili durumlar söz konusu olmaktadır. Stratejik mekansal planlama sistemi çok iyi kurgulandı. Sistemin ortaya koyduğu vizyonda önemli çalıştaylar yapıldı. Adım adım süreçler tam manasıyla gerçekleştirildi. Ama uygulama kısmı belediyelerin yetkisinde kalmaktadır. Bazen amaç plan elde etmek oluyor.

Esneklik açısından; planlamada kararlar mekanın en iyi görülebildiği ölçeğe bırakılmalıdır. Mesela 1/5000 ölçekte gelişme alanları belirleniyor. Ulaşım kararları, ulaşım aksları dışında, gelişme alanlarının donatılarının yerleri şematik olarak veya yazı ile sadece açıklansa daha iyi olabilir. Burada kastedilen bir belirsizlik değildir. Donatı hesapları ve donatılar belirlenmeli fakat bunların yerleri planda tam olarak şurasıdır diye belirtilmemelidir. Bunun yerine bu donatılar plan notunda nelerin planda yer alacağı ve bunların 1/1000 ölçekte değerlendirileceği yazılmalıdır. Bu üst ölçekte diğer planlar için de geçerlidir. Kararların mekanın en iyi görüldüğü alt ölçeklere bırakılması gerekmektedir. Esnekliğin olabileceği yerlerde esneklik maksimum düzeyde kullanılmalıdır.

Diğer uzmanın sorulan dört soruya verdiği cevaplar şu şekilde olmuştur;

1. Sektör açısından katılım yeterli değildi.
2. Yaşanan sorunları 2 şekilde değerlendirebiliriz;
 - Akademisyenlerin süreçleri yönetmede çok başarılı olduklarını düşünmüyorum. Süreç iyi yönetilemedi. Katılımcı süreçleri yönetmek için ayrıca bir ekip oluşturulmuştu. ODTÜ'den bir ekip geldi fakat bunlar da çok başarılı olamamışlardır. Tecrübe olmayınca akademik bilgi başarı getirmiyor.
 - Belediyedeki bürokratların süreçlerin yönetimi hakkında çok fazla bilgiye sahip olmamaları sorun olmuştur. Üst yönetimden aktif bir katılım olmamıştır.

Örneğin sanayiciler ilgi göstermemişlerdir. Katılmamalarının sebebi olarak kendilerini iyi bir konumda gördükleri için plandan ümitli değillerdi. Plan sürecinde sanayiciler inovasyon gerçekleştirilmediğini düşünmüştür. Üniversitelerin, akademisyenlerin yol gösteremediklerini düşünmekte. Kirlletici sanayi çevreye zararlı faaliyet yaptığı için belediyenin kendisine yer göstermemesini eleştirmiştir. Akademisyenlerin kirlletici etkiyi azaltmaya yönelik yol gösteremediklerini düşünmüşlerdir. Bu gibi nedenlerle plana karşı ümitsizlerdi.

Diğer yandan plan süreçler bitmeden, sonuç kararları alınmadan belediye başkanın sanayi sektörüne yönelik açıklamaları olmuştur. Başkan sanayiye karşı olmadıklarını fakat daha fazla sanayi alanında yatırımlar istenmediğini söylemesi sanayicilerin katılımını dolaylı olarak olumsuz etkilemiştir. Halbuki bu gibi kararların birlikte alınması gerekmektedir.

3. Sanayiciler, TMMOB ilgi göstermemiştir. Mimarlar Odasından bir temsilci olmuştur fakat çok zayıf bir katılım göstermiştir. Baştan olumsuz yaklaşımlar olmuştur. Belediyenin siyasi yandaşlarının lehinde kararlar alınacağı ön yargısı olmuştur. Bunda bürokratların ve akademisyenlerin süreçleri iyi yönetememesi etkili olmuştur. Toplantılar katılımdan çok bilgilendirme toplantıları havasında geçmiştir. Kişiler karar üretme süreçlerine entegre edilmemiştir.

Üniversitelerden, STK'lardan, kamu kurumlarından ve diğer aktörlerden katılım olmuştur.

4. Birçok karar hayata geçirilemez çünkü planlama bazlı kararlar ortaya çıkmamıştır. Paydaşların hangi aşamada ne yapacağına yönelik bir protokol oluşturulmadı. Projeler protokollerle resmileştirilmemiştir. Mekansal olmayan projeler var, bu konudaki çalışmaları yapacak bir altyapı ya da bir örnek uygulama yok.

Projelerin ilgili olduğu alanlara yönelik karayolları müdürlüğü gibi farklı kurumların aldığı bir karar olması durumunda projeleri hayata geçiremiyoruz. Merkezi yönetime bağlı kurum ve kuruluşların aldığı kararlar projelerimizi etkiliyor.

Bursa Stratejik Mekansal Planlamasında sürece STK'lar, meslek odaları, Bursa'yla ilgili kişilerin, yatırımcıların, akademisyenlerin sürece dahil

edilmesiyle Türkiye’de iyi bir çalışma yapılmış oldu. Esneklik konusunda bir örnek verecek olursa yatırımcı bir çimento fabrikası belediyeden izin alamadığı durumda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’ndan 644 sayılı kanunun verdiği plan onaylama yetkisiyle 1/100000 planda değişiklik yaparak yatırım izni verdi. Bu aslında tam ve doğru bir esneklik yaklaşımı değil. Bu aslında kent için, plan için bir kırılma noktası olmuştur.

1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı sürecinde Ticaret ve Hizmetler Sektörü Grubundaki çalışmalarda yer alan iki uzmanla görüşülmüştür. İlk Uzmanın sorulan dört soruya verdiği cevaplar şu şekilde olmuştur;

1. Katılım yeterli olmuştur. İki farklı katılım yapıldı; birincisi geniş katılımcıların olduğu, daha fazla katılımcının yer aldığı toplantılar yapıldı. Sonra daha dar katılımcıların olduğu toplantılar yapılmıştır. İkincisi, ticaret sektöründe Bursa Ticaret Odası’yla ayrıca görüşmeler yapıldı. Belediye ve ticaretle ilgili kurumlara ziyaretler yapıldı.
2. Katılımlı planlara inanç pek yok, herkes kendi çıkarları doğrultusunda kararlar üretilmesinde ısrarcı olunca ortak paydada buluşmak zor oldu, çatışmalar yaşandı. Kişiler kendi kararlarını bastırırken karşı grubun düşüncelerini anlamayabiliyor. Sektörde baskın olan yatırımcıların yoğun mesaieleri olduğu için zaman ayırmak istemiyorlar. Katılmak istedikleri durumlarda ise karşılarında üst düzey yöneticiler olan belediye başkanı yada valiyi görmek istiyorlar. Bu gibi yöneticilerin olmadığı toplantıları terk etmişlerdir.
3. Sanayi, ticaret, doğal yapı, kültürel miras, turizm gibi farklı grupların yaptığı toplantılar oldu. Farklı grupların toplantılarına katılmak isteyen kişiler mecburen ilgili gruplardan bazılarına katılabildiler, seçim yapmak zorunda kaldılar. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı plana ilgi göstermedi.
4. Çok fazla kurumun ortak çalışmasını gerektiren durumlar var, kurumlararası diyalogun sağlanmasında sorunlar olabilir. Farklı kurumların ortaklaşa yapması gereken projelerin hayata geçirilmesi, işbirliğini sağlamak zor olabiliyor. Projelerin denetimine yönelik sorunlar var. Özellikle madencilik sektörünün denetimi gerekiyor. Plan sonucunda bazı yerlerde madencilik yapılmaması sonucu çıkıyor, bazı bölgelere bu aktivite önerilmiyor. Fakat ilgili yerin yöneticileri gelir elde edilen bu

alanların devamlılığını isteyebiliyor. Bu gibi sonuç kararların uygulanmasında direnen aktörler oluyor.

Diğer uzmanın cevapları şu şekildedir:

1. Katılım yeterli olmadı. Turizm sektörü ve Hizmetler sektörünün toplantıları ayrı ayrı yapıldı, Hizmetler sektörüne katılımın olmadığı görülünce bu sektörlerin toplantıları birleştirildi, buna rağmen katılımcıların çoğu Turizm sektöründen olmuştur. Katılım azlığının sebebi olarak da “hizmet” kavramının katılımcılar tarafından tam olarak kavranamadığı kanaatindeyim. Hizmet sektörü içerisinde birçok iş alanını barındırmasına rağmen net bir yarar göremedikleri için, bu konuda nasıl faydalanacaklarını bilemedikleri için katılmamışlardır. Plancılar açısından Hizmet sektörünün çok temel faaliyetleri arasında bankacılık ve sigortacılık vardır. Bu sektörlerin katılmaması da büyük eksiklik olmuştur. Bursa sanayi ve ticaret şehri olduğu için bu iki sektör Bursa için çok önemli, fakat katılım bu sektörlerden olmamıştır.
2. En temel sorun Hizmet sektöründe katılımın olmaması olmuştur. Katılanların bazıları katılım süresince görüşlerini daha fazla belirtmek isterken bazı katılımcılar daha çok dinlemeyi tercih etmişlerdir, aktif bir katılım göstermemişlerdir. Sanayi ve Ticaret Odası temsilcisi katılım süreçlerine gelmemiştir. Yürütücüsü olduğum Hizmetler Sektörü ve Sanayi Sektörü temsilcileri birlikte Bursa TSO ya gittik. Bu görüşme de anladığımız manada bir katılım değildir. Diğer katılımcılarla da karşılıklı tartışmaları gerekirdi. Neden gelmediklerini “TSO ile ilgili her türlü kararın yönetim kurulu tarafından alınması gerektiğini, katılan temsilci olması durumunda bireysel görüş bildireceğini ve bunun da oda açısından hiçbir bağlayıcılığının olmayacağını.” belirterek açıklamışlardır.
3. Mimarlar Odası, Plancılar Odası, Sanayi ve Ticaret Odası toplantılara gelmemiştir.
4. Muhtemel sebepler; projelerin yasal bağlayıcılığının olmaması, finansman açısından aktörlerin bağlayıcılığının olmaması, uygulamalarda isteksiz olan aktörlerin olabileceği olasılığı, organizasyon ve koordinasyon yetersizlikleri gibi engeller olabilir. Belediyenin güçlü bir irade gösterip projelerin takipçisi olması gerekiyor. Bazı projelerde STK’lar lider durumunda olmasından

dolayı bu konularda STK'ların tutumları önemlidir. Projelerin başarılı olup olmadığını zaman gösterecektir.

1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı sürecinde Turizm Sektörü Grubundaki çalışmalarda yer alan uzmanın sorulan dört soruya verdiği cevaplar şu şekilde olmuştur;

1. İstanbul Strateji Mekansal Planlama sürecindeki katılıma kıyasla Bursa'da daha fazla bir katılım olmuştur. Vizyon belirleme katılımlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Her sektörün kendi odak grup toplantıları ve arama toplantıları yapıldı. Bir takım kurumların temsilcisi düzeyinde kalan katılımlar oldu, bu da kaçınılmaz bir durumdur. Turizm sektörüyle alakalı özel sektör ve kamu kurumlarının temsilcileriyle katılım olmuştur. İstekli bir şekilde katılan, düşüncelerini savunan, katıda bulunan katılımcılar oldu, fakat toplantılar ilerledikçe son toplantılarda katılım azalmaya başladı. Turizm Bursa için plan vizyonunda öncelikli görünüyordu ama sanayinin baskın sektör olmasından dolayı o kadar da ilgi görememiştir. Belediye Bursa'da sanayi sektörünün iyi konumda olduğunu düşündüğü için turizm sektöründe gelişmeyi istemiştir. Fakat zamanla katılımın düşmesiyle turizm sektörü hizmetler sektörüyle birleştirilip sürece devam edilmiştir. Bu durumda da hizmetler sektörüne oranla turizm sektörüne yönelik katılım daha fazla olmuştur. Toplantılarda hizmetler sektörü ne durumda olduğunu değerlendirecek kişiler yoktu.
2. Katılım sürecinde yaşanan en önemli sorunlardan biri söz alan konuşmacının konuşmasını uzatıp diğer kişilerin katılımlarını düşürmesi olmuştur. Bazı katılımcılar süreçte daha baskın oluyor, daha sık söz alıp daha çok konuşmaktadırlar. Planda önceliklendirme yapılırken dominant olanların görüşleri ağırlık kazanmaya başlıyor. Katılıma çok fazla kişi davet edilmiştir fakat herkes sürece dahil olmamıştır.
3. Katılım açısından Bursa için bu düzeyde yapılan çalışmanın Türkiye şartlarına kıyasla yeterli olduğu söylenebilir. Süreç içerisinde belirli ölçülerde katılımlar oldu, herkesin görüşü alınmaya çalışıldı. Katılımlı, kapsamlı ve belirli bir süreye yayılmış bir süreç olduğu söylenebilir. Fakat dengelerin sağlanması sorunu ve toplantıların uzun sürelerle yayılmış olması durumundan dolayı zamanla katılım düşmeye başlamıştır. İlgi azalmaya

başlamıştır. Çok uzun yada kısa sürede sonuç almak doğru olmuyor. Uzun süreye yayılan programlarda katılımcılar “söyleceklerimizi söyledik artık” fikrinde olmaya başlıyorlar. Yürütücüler açısından; bir takım şeyler belli olmaya başlıyor fakat yerelle ilgili bir takım bilgilerin gelmesi gerekirken bu bilinmeyenlerin sürece dahil olmaması sonucu belirlerken sıkıntılara yol açabilmektedir.

4. Belediyenin ve ilgili kişilerin planı sahiplenip devam ettirmesi gereken bir süreçtir aslında, son ürün değildir. Türkiye’deki genel deneyimler bize şunu gösteriyor; plan yapılması gerek bir şey, sürece güncel ve moda olan bir takım yaklaşımları koyalım eğilimi var. Ama planın sonrasındaki takibi sınırlı kalmaktadır. Planın asıl sahibi olan belediye ve projeleri gerçekleştirmesi gereken aktörlerin istekli olması, üzerlerine düşen görevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Plancıların ve sürece dahil olan herkesin tüm bunların takipçisi olması gerekmektedir. Katılımın karar süreçlerinde etkinliği ve plan sonrasında planın uygulanmasına yönelik takibin yapılmasında genel olarak sorunlarımız var. Bunlar dışında planı delen, geçersiz kılan kararların olması (İstanbul’da 3. Köprü, 3. Havaalanı gibi üstten verilen aykırı kararlar gibi) durumunda projelerin hayata geçirilmesinde sorunlar olmaktadır. Bakanlık tarafında üstten verilen kararlar varsa ve bunlar stratejik plana ters düşüyorsa stratejik plan kararları etkisiz hale getirebilmektedir. Bu da katılımı göstermelik hale getirir ve katılımcıları umutsuzluğa yöneltir. Ayrıca plan sürecinde üretilen bütün kararların birbiriyle etkileşim halinde, bir bütün olarak düşünülmesi gerekmektedir.

Zaman içerisinde planın izlenmesi, hayata geçen projelerin kente etkisinin takibinin yapılması da bir esneklik sağlamaktadır ve çok önemlidir. Gerekli durumlarda plananın ana eksenini değiştirmeyecek bir takım değişikliklerin yapılması bir çeşit esnekliktir. Fakat ana plan kararlarını bambaşka bir noktaya getirecek kararların olması durumunda esneklik olmuyor, katılımın da bir anlamı olmuyor. Yereli dışlayarak kararlar üretmek ciddi hatalara sebep olabilmektedir. Zaman içerisinde kentin ve kentlilerin ihtiyaçlarının gözetilmesi, değişimlerin takip edilmesinde geri dönüşüm ve esneklik anlamında katkı sağlamaktadır.

Stratejik mekansal planlama ve planlamada esnekliğin sağlanmasıyla ilgili Bursa'daki planlama süreçlerinde ne gibi durumlarla karşılaşıldığıyla alakalı bir uzmanın aşağıdaki genel değerlendirmeyi yapmıştır;

Aslında metropoliten alanlarda özellikle göç alan yerlerde genel olarak şu ana kadar geleneksel planlama ile orman alanları veya tarım alanları gibi küçük alanların korunmasına yönelik çalışmalar vardı, bunlar yasalarda belirtildiği gibi yapılıyordu. Fakat Bursa'ya yapılan aşırı göçlerle birlikte birçok sorun çözülemedi, yapılan planlar yetersiz kaldı, stratejik planlamaya geçiş bir ihtiyaç olmaya başladı. Özellikle ekonominin lokomotif olan özel sektör yatırımcılarının aldığı devlet teşvikleriyle benzer alanlarda icraat yapan yatırımcılar bir araya gelerek, belirli alanları satın alıp bu alanların planlamadaki tanımlarının değişmesi için belediyelere başvurularda bulunmaktadır. Oluşan bu tür talepler doğrultusunda kalkınma ve iş imkanı sağlama vaadiyle tarım ve orman gibi korunması gereken alanların planlarda tanım ve statüleri değiştirilerek sanayi alanı olarak kullanıma açılmaya başlanmıştır. Benzer şekilde konut yapan mütaahhitler konut ihtiyaçlarının karşılanması için açılan yeni gelişme alanlarının arazi fiyatlarının yüksek olması nedeniyle fiyatları daha düşük olan tarım alanlarını tercih etmektedirler. Genel olarak özel sektör yatırımcısı yatırım yapmak istediğinde şehrin herhangi bir yerinde kendisinin bulunduğu arazi fiyatları ucuz olan yerlerde yatırım yapmak için belediyeden izin almaya ve planlarda bu alanların tanımları ve işlevlerini değiştirmeye çalışıyor. Belediyenin plan yaparken her türlü değerlendirmeleri yaptıktan sonra en uygun alanları yatırımcılara önerdiğinde ise bu alanlar genel olarak yüksek arazi fiyatları nedeniyle tercih edilmiyor. Bu gibi nedenlerden dolayı ihtiyaçların karşılanmasında planlar bütünsel olarak yetersiz kaldığı için küçük alanlarda eylem planlarıyla talepler karşılanmaya çalışılıyor.

Yapılan planlar ihtiyaçları tam olarak karşılayamaması, işlevlerini yerine getirememesi gibi nedenlerden dolayı ayağı yere daha fazla basan planlar yapma isteği katılımı gerekli kılmıştır. Halkın fikirlerini planlama sürecinde dile getirmesi isteniyor. Planlama sürecine katılmayanlar ise daha çok özel sektör yatırımcıları oluyorlar. Çünkü yatırımcılar ihtiyaçlarını karşılamak için genel olarak belediyelerle iletişime geçmeyi amaçladıkları için katılıma gerek duymamaktalar. Fakat çok büyük yatırımlarda ise belediye başkanının vizyonu ve kararlılığı ön plana çıkmaktadır.

Şuanda en büyük sorun siyasi platform olan karar vericiler ile planlama yapanlar arasında bir köprü kurulamamasıdır. Planlar farklı şeyleri savunurken politikacılar

farklı kararlar almakta, karar vericiler planlamayı yapılacak özel sektör yatırımlarının planlama ile yasallaşması olarak görmektedirler. Belediye meclislerinde reddedilen yatırım kararları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na başvurarak 644 sayılı kanun ile yatırımlarını onaylatıp gerçekleştirebiliyorlar. Çevresel değerler göz ardı edilebiliyor. Merkezi hükümetin yatırımı artırma politikaları bu tarz uygulamalara yol açabilmektedir. Ayrıca afet yasasının birçok yasanın üstünde olan bir yasa niteliğinde olması da bu yasaya atıfta bulunup istenilen kararları alarak planlama yapmayı mümkün hale getirmiştir.

Günümüzde yatırımcılar planlardan bağımsız olarak aldıkları yatırım kararlarını uygulayabilmekte, yapılan yatırımların herhangi bir alt yapı ve yol gibi ihtiyacı ise belediyeler tarafından karşılanmaktadır.

Plan değişiklikleri bir yerde planlama da esneklik sağlamaya çalışmaktadır. Yapılmış planlar değişen toplum dinamikleri doğrultusunda plan değişiklikleri yapılmasını gerektirmektedir. Fakat planlama mesleği günümüzde ülkedeki gelişme ve değişimlerde çok yetersiz kalmaktadır. Planlama açısından çevreye zarar veren, planlamaya aykırı uygulamaları engellemeye çalışmak gerekmektedir. Belediyenin tahsis edilen alanlarda yatırımcıların izin verilen kullanımın dışına çıkıp, sağlanan imkanların kötüye kullanımı da sorunlardan biridir, yatırımcıların denetiminin yetersiz kalması planlamayı da zorlaştırmaktadır.

Eylem planların hayata geçememesinin en önemli sebeplerinden biri yetkiler arası uyuşmazlıkların çok fazla olmasıdır. Herhangi bir alanda yapılacak bir planın çok sayıda mercide onaylanması gerekmektedir. Örneğin bir alanda hem karayolları genel müdürlüğü, hem ilgili belediye hem de bakanlıklar sorumlu olabiliyorlar. Bir alanla ilgili alınan kararlarda bakanlık gibi üstten gelen bir karar var ise yapılan planlarda buna uyma zorunluluğu vardır. Bu nedenle alınan plan kararları uygulamaya geçirilememektedir.

Doğrudan mekanla ilgili olmayan, sosyal alanlara yönelik alınan kararlar ve sosyal çalışmalar için ise kent konseyleri vardır. Bunun dışında plancıların kent dinamiklerinin takip edilebilmesi gerekmektedir. Plancıların bu alanlarda kararları uygulayabilmeleri için siyasileri ve özel sektörü ikna edebilmelidirler.

5. SONUÇ

Dünya genelinde yaşanan dönüşümlere ayak uydurabilmek amacıyla kentler farklılaşmakta, yeni rolleriyle küreselleşmenin ideal kent formuna kavuşan kentler küresel kentlere dönüşmekte ve küresel kentler küreselleşmenin etkilerinin gözlenebildiği, küreselleşmeyi içselleştiren ve yansıtan alanlar olmaktadır. Yaşanan değişimlerle birlikte planlamanın çözüm bulması gereken sorunları da değişmektedir. Kentler daha karmaşık yapılara dönüşmüş, planlama anlayışı da buna bağlı olarak sivil toplum merkezli, tartışma ve karşılıklı uzlaşmaya dayanan, işbirliği yapıcı yaklaşımlar yönünde gelişim göstermeye başlamıştır.

Planlamaya daha çok ihtiyaç duyulan, dinamiklerin çok hızlı değiştiği yerlerde planlamanın çok fazla başarılı olamamasından dolayı planlamada esnekliğe ihtiyaçlar duyulmuştur. Uzun vadeli bir yaklaşım olan mekansal stratejik planlama geleneksel planlamaya kıyasla daha esnektir ve geniş kapsamlıdır. Geleneksel planlamada olduğu gibi sadece arazi kullanım kararlarını değil, kent planlamada sosyo-ekonomik düzeyde gelişimi sağlayacak karar ve projeleri de kapsamaktadır. Geleneksel planlamada teknik eleman olarak görev yapan plancı ise mekansal stratejik planlarda aktörler arasında iletişimi sağlamaktadır.

Geleneksel planlama ile stratejik mekansal planlama arasındaki en temel farkın planlama kararlarına toplumsal “katılım” olduğu ifade edilmişti. Geleneksel planlamada, plan yapıldıktan sonra belli bir süre askıya çıkar, kişisel ve kurumsal itirazların yapılması sonucunda yeniden değerlendirme yapılır. Stratejik mekansal planlamada ise planlamanın en başından itibaren katılım sürecinde ilgili aktörlerin fikirlerini açıkça söyleyip, tartışmalarla ortak bir sonuca ulaşılmasıyla katılım gerçekleşir.

İki plan türü arasındaki bir diğer fark stratejik mekansal planlamada eylem projelerinin olması ve bu projelerde de katılımın sağlanmasıdır. Geleneksel planlamada ise eylem projelerin bahsedemiyoruz. Planlara katılım ile bir nevi esneklik sağlandığı söyleyebiliriz. Planlamada esneklik; planların bir takım taleplerle

değişmesi değil, planlamada yararlanılan standartlar çerçevesinde toplum lehine ve çevreyi gözeterek belirli kurallara bağlı olarak esnekliğin sağlanmasıdır.

Türkiye'nin en büyük metropollerinden olan Bursa'nın değişen taleplere cevap verebilmesi, hızlı değişime ayak uydurabilmesi için yapılan 1/100000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planında, stratejik mekansal planlama anlayışına dayanan plan süreci ile kentteki ilgili aktörlerin plana katılımı sağlanmış, beklentilerinin neler olduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bursa'nın doğal ve kültürel zenginliklerinin nasıl korunarak kullanılacağı, Bursa için sorun ve tehdit olan konuların nasıl çözüme kavuşturulacağı, ekonomik büyümenin nasıl yönlendirileceği, kentlilerin ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı gibi bir çok konu tartışılmış, çözüm olarak eylem projeleri oluşturulmuştur. Planlama süreçleri en başından itibaren katılımı gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın konusu olan Bursa ili örneğinde yapılan Çevre Düzeni Planı katılım açısından değerlendirildiğinde çoğunlukla mevcut koşullarda iyi bir katılım sağlandığını, katılım sistem modeli olan ve Türkiye için bir ilk olan katılımlı bir süreç olduğunu ortaya koyulmuştur. Fakat Türkiye şartlarında iyi olarak nitelendirilebilen bu katılımın daha fazla olması gerektiği de ortak bir görüştür. Plan sürecindeki toplantılara genel olarak davet edilen üniversitelerden, STK'lardan, kamu kurumlarından ve diğer aktörlerden katılımın olduğu görülmüştür. Katılıma ilgi göstermeyen aktörler ise çalışma gruplarına göre farklılaşmıştır. Fakat genel olarak dengelerin sağlanması sorunu ve toplantıların uzun sürelerle yayılmış olması durumundan dolayı zamanla katılım düşmeye, ilgi azalmaya başlamıştır.

Ticaret ve sanayi kenti olan Bursa için en önemli aktörlerden olan yatırımcılar ve bu sektörleri destekleyen hizmet sektöründen katılımın olmaması plan açısından ciddi bir eksiklik olmuştur. İş adamlarının yoğun programlarının olması, plandan çok fazla ümitli olmamaları, talep ve beklentilerinin plan sürecine dahil olmadan da üst mercilerle görüşerek karşılanması gibi sebeplerden dolayı özel sektör yatırımcılarının plana ilgi göstermemesi, toplantılara katılmaması önemli bir sorun olmuştur. Plana ilgi göstermeyen aktörlerin bir kısmının "katılım" kavramını tam olarak kavrayamamış olması, hangi konuda nasıl bir katılım göstereceğini bilmiyor olması da süreci etkilemiştir.

Katılım sürecinde yaşanan sorunlar ise çalışma gruplarında farklılık göstermiştir. Doğal yapı çalışma grubundaki katılım sorunu doğal kaynakların koruma ve kullanma dengesinin sağlanmasında yaşanmıştır; kurumlar arasında ve STK ile sorunlar olmuştur. Toplantılara katılımının çok önemli olmasına rağmen İl Tarım Müdürlüğü ve Maden Tetkik Arama Müdürlüğü katılmamıştır. Konut, sosyal donatılar, yaşam mekan kalitesi grubu toplantılarına özel sektör yatırımcıları katılmamış, gayrimenkul kurumları ise çok zayıf bir katılım göstermiştir. Sanayi sektörü grubunda özel sektörün, Sanayi ve Ticaret Odasının, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının katılımı olmamış, Bakanlıktan görüşler istenerek katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. TMMOB plana ilgi göstermemiş, Mimarlar Odasından bir temsilci ile zayıf bir katılım göstermiş olması ayrıca eleştirilmiştir.

Plan kapsamında geliştirilen eylem planları ve projelerinin hayata geçirilmesini zorlaştıracak olası faktörler değerlendirildiğinde projelerin aktörler açısından yasal bir bağlayıcılığının olmaması başta gelmektedir. Kamu kurumlarının mevzuatların projelere yer verilmemesi, uygulama da yasal zorunlulukların olmaması projeleri bir inisiyatifte dönüştürmüştür. Kurumların mevzuatlarıyla çelişen durumların ise giderilmesi gerekmektedir. Özel sektör açısından ise projelerin herhangi bir protokolle karşılıklı bir sözleşmeye dayandırılmaması benzer bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Projelerin hayata geçirilmesi aşamasında proje formatlarına uygun olarak gerekli protokollerin yapılması gerekecektir. Önerilen projeler ile ilgili daha önce yapılmış, uygulanmış örnek çalışmaların mevcut olmaması olumsuz bir faktördür.

Plan kapsamında oluşturulan eylem projelerinin yürütücüsü olan Belediye ve STK'ların güçlü irade gösterip projeleri hayata geçirmesi ve takibini yapması önemlidir. Belediye ve projeleri gerçekleştirmesi gereken aktörlerin istekli olması, sorumluluklarını yerine getirmesi ve paydaşların tüm bunların takipçisinin olması önemlidir. Alınan kararların uygulanıp uygulanmadığı, hangi noktalarda aksaklıkların olduğu, bu aksaklıkların giderilmesi için neler yapılması gerektiği gibi sürecin takibi ve denetim organizasyonu gereklidir. Sorunlara yönelik çözüm üretip, uygulamanın sistemin işlemlerini sağlamak çalışmanın sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.

Eylem planların hayata geçememesinin en önemli sebeplerinden biri yetkiler arası uyumsuzlukların çok fazla olmasıdır. Merkezi yönetime bağlı kurum ve

kuruluşların aldığı kararlar da eylem projelerini etkilemektedir. Merkezi yönetimin geliştirdiği bölge gelişim stratejilerinin çevre düzeni planı ve eylem planlarına ters düşen kararlar içermesi durumunda alt ölçekteki kararlar işlevsiz kalabilmekte, bu nedenle ilgili bakanlıkların ve yereldeki temsilcilerin alınan kararları göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Türkiye’de mekânsal planlamada yetkili olan çok sayıda kamu kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Uygulamadaki temel sorun, bu farklı birimler arasında koordinasyonun sağlanamamasıdır.

Çok fazla kurumun ortak çalışmasını gerektiren durumlarda kurumlar arasında diyalogun sağlanmasında sorunlar olabilmekte, farklı kurumların ortaklaşa yapması gereken projelerin hayata geçirilmesi, işbirliğini sağlamak zor olabilmektedir. Projeleri hayata geçirmede organizasyonel problemlerle karşılaşmak söz konusu olmuştur. Projeler için gerekli finansal kaynağın sağlanamaması, teknik personel yetersizliği diğer engeller olarak görülmüştür.

Stratejik planların esnek olması, katılım süreçleri ile yapılması, eylem projelerinin üretilmesi ile sağlanılmaya çalışılmıştır. Fakat stratejik mekansal planın arkasından gelmekte olan 1/25000 ve 1/5000 ölçekli nazım planlar esnek olmayan geleneksel mekansal planlardır.

İngiltere ve benzeri planlama yöntemlerini uygulayan, bizim gibi düzenleyici plan mevzuatına sahip olmayan ülkelerde mekansal stratejik plan kavramı, “mekansal gelişme stratejileri” olarak tanımlanmaktadır. Mevcut planlama mevzuatımız ve sistemimiz hem düzenleyici plan hem stratejik mekansal planı kapsamaktadır. Mekansal stratejik plan kavramı, AB Uyum Yasaları çerçevesinde mevzuatımıza girmiştir ancak bir yandan mevcut düzenleyici plan mevzuatının gereği olarak geleneksel 1/25000, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli arazi kullanım planları yapımı devam etmektedir. Dolayısıyla arazi kullanımı kararlarının dili ve anlatımı, mekansal gelişme stratejilerinden farklı olarak gerekli yatırım ve kullanım esnekliğini sağlamamaktadır.

Planlamaya toplumsal katılım kapsamında bir son söz söylemek gerekirse; ülkeler demokratikleşme düzeylerine, planlama mevzuatlarına ve kültürlerine uygun farklı katılım modelleri uygulamaktadırlar. Bu modellerin ayrıntılı olarak incelenmesi, değerlendirilmesi bu çalışmanın kapsamı dışında kalmakla birlikte bize özgü katılım süreci modelleri geliştirilirken incelenmeleri ve değerlendirilmeleri gerekmektedir.

Bu değerlendirmede teorik yaklaşımlar yanısıra ülkemizdeki katılım pratiklerinden sağlanacak bilgiler önemlidir. Türkiye gibi çok geniş bir coğrafyada kültürel farklılıklara sahip iller ve yörelerde tek tip katılım modelinin aynı başarılı sonucu vermesi beklenmemelidir. lke olarak çok kültürlü bir yapıda olmamız dolayısıyla bir ilde başarılı olabilen bir sürecin başka bir ilde başarısız olması mümkündür. Zamanla katılım pratiklerimiz geliştikçe bize özgü olan daha doğru yaklaşımlar ortaya çıkacaktır.

Ülkenin stratejik mekansal planlama deneyiminin başlangıç aşamasında olması, kurumsal ve yasal yetki karmaşaları, finansman ve zaman organizasyonunda karşılaşılan zorluklar, planlama sürecini zorlaştırmaktadır.

Benzer şekilde plancılarının da katılım süreçleri ile alakalı deneyim eksiklikleri vardır. Plancılarının yıllar içerisinde deneyimleri arttıkça daha başarılı katılım süreçleri yönetilebilecektir. Türkiye’de çok yeni olan, karşılıklı görüşmelere dayanan süreçleri oluşturan bu sistem, uygulamalar çoğaldıkça öğrenilecek ve başarı oranları da artacaktır.

KAYNAKLAR

- Akyazı, Haydar ve Topal, Kadir**, (Ekim 1997). “Yeni Küresel Ekonomik Sistem ve Ulusal Kalkınmada Kentlerin Önemi”, Çağdaş Yerel Yönetimler, C. 6, S. 4 s.12-18.
- Albrechts vd.** (1999): **Van Den Broeck, J.** (1987). Structuurplanning in praktijk: werken op drie sporen in Ruimtelijke Planning II.A.2.C 53-119
- Albrechts, L.** (2006). “Bridge the gap from spatial planning to strategic projects”, European Planning Studies, 12: 1487-1500
- Altan Ö. ve Duygulu, F.** (2004). Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması Tasarıları Üzerine Notlar, Mimarlık Dergisi, 317, 17-22.
- Alver, Köksal**, (2007). Siteril Hayatlar: Kentte Mekansal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler, Hece Yayınları, Ankara.
- Arnstein, S.** (1969) A Ladder of Citizen Participation, Journal of the American Institute of Planners (35: July) 216-24.
- Aslanoğlu, Rana**, (1998). Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa, Asa Kitabevi, s.138.
- Atkinson, R.** (2004) Kentsel Dönüşüm, Ortaklıklar ve Yerel Katılım: İngiltere Deneyimi, Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu: İstanbul 2004, İstanbul.
- Batmaz, Yücel, Nazlı**, (2010). Küresel Kentlerin Yönetimi ve İstanbul İçin Bir Model Önerisi, GÜSBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara
- Bozkurt, Veysel**, (2000). “Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Veysel Bozkurt (der.), İstanbul, Alfa Yayınları, s.18.
- Brugmann, Jeb**, (2009). Welcome to the Urban Revolution, Bloomsbury Press, New York. Clark, David, 1996. Urban World/ Global City, Routledge, London.
- Carmona, M., Carmona, S. & Gallant, N.** (2003). Delivering New Homes: Processes, Planners and Providers (London: Routledge).
- Castells, M. ve Borja, J.** (1997). Local and Global Management of Cities in the Information Age, London, Earthscan Publications Ltd.
- Cullingworth, B.** (1993). The Political Culture of Planning: American Land-use Planning in Comparative Perspective (New York: Routledge).
- Cullingworth, B. & Nadin, V.** (2006). Town and Country Planning in the UK, 14th ed. (Oxford: Routledge).
- Çamur, K., C.** (2006). “Stratejik Planlama Nedir? Fiziki Mekânın Planlamasında Sunduğu Olanaklar – Taşıdığı Riskler”, Kent Gündemi, Ocak 2006, sy. 82–87, SPO, İstanbul.

- Çınar, Tayfun**, (1998). “Dünya Kenti ve Toplumsal Kutuplaşma (İstanbul Dünya Kenti Olmalı mı?)”, Tartışma Metinleri, No:12, AÜSBF, Aralık 1998, s.76.
- Çıracı, H. ve Yıldız, R.**, (2006) “5216 sayılı yeni Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun Stratejik Mekansal Planlama Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi”, İTÜ Dergisi/Mimarlık, Planlama, Tasarım, 5 (2): 197-206.
- Çıracı, H. ve Yıldız, R.**, (2006). Türkiye’de Metroliten Bölge Ölçeğinde Stratejik Sistem Modeli Önerisi, Kent Gündemi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 07, 74-81.
- Çubuk, Mehmet**, (1999). İmar Mevzuatından Şehircilik Mevzuatına, Mimar Sinan Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- Demir, Ömer, Acar, Mustafa**, (1992). Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ağaç Yayıncılık, İstanbul-1992, s.202.
- Doğan, Ali Ekber**, (2002). “Yeni Uluslararası Göç Dalgasının Eşiğinde: “Dünya Kentleri’ne Göç”, Kentleşme Göç ve Yoksulluk, Ahmet Alpay Dikmen (ed.), 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara, İmaj Yayıncılık, ss. 20-53.
- DPT**, (2006). Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu, 2. Sürüm, Ankara
- Elliot, D.** (2008). A Better Way to Zone: Ten Principles to Create More Liveable Cities (Washington: Island Press).
- Eraydın, Ayda**, (2001). “Küreselleşme- Yerelleşme ve İşlevleri Farklılaşan Kentler”, Cevat Geray’a Armağan, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, s. 363- 392.
- Eraydın, Ayda**, (2003). Kentleşme, Kalkınma ve Nüfus, Türkiye’nin Nüfus ve Kalkınma Yazını: Eleştirel Bir Değerlendirme, TUBA Raporları, İstanbul.
- Eraydın, Ayda**, (2004). Sosyal Sistemin Fiziki Mekandaki Organizasyonundan Bölgesel Adanmışlık Kuramına, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokiyumu, Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge, ODTÜ, Ankara, 8-10 Kasım, s. 93-115.
- Ercan, Fuat**, (1996)“Kriz ve Yeniden Yapılanma sürecinde Dünya Kentleri ve Uluslararası Kentler: İstanbul”, Toplum ve Bilim, Kıs 1996, s.61-93.
- Ergin, D.** (2005). Demokrasinin Değişen Yüzü ve Yeni Planlama Yaklaşımı, PiVOLKA, 2(6), 4-9
- Erkut G.** (2006). Toplumsal Değişme ve Planlama Eğitimi, Eraydın A (Derleyen), Değişen Mekan Mekansal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003, Dost Kitabevi, Ankara
- Ersoy, Melih**, (1989). Türkiye’de Merkezi Yönetim- Yerel Yönetim İlişkileri, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, c.9, s.1, ss. 45-66.
- Ersoy, Melih**, (2011). 6360 Sayılı Yasa ve Mekansal Planlama Sorunları
- Faludi, A.**, (2000). The performance of spatial planning, Planning Practice and Research, 15, pp. 299–318.

- Fişek, Kurthan**, Yönetime Katılma, TODAİE Yay., Sevinç Matbaası, Ankara -1977.
- Forester, J.** (1989). Planning in the Face of Power, Berkeley, California, University of California Press.
- Friedmann, J.** (1992). Empowerment. The Politics of Alternative Development, Oxford, Blackwell.
- Giddens, Anthony**, (2008). Sosyoloji, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- HABİTAT II**, (1996) Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı HABİTAT:II Türkiye Ulusal Rapor Ve Eylem Planı, İstanbul-Haziran-1996.
- Hague, C.** (2004) Konut Alanlarında Dönüşüm ve Konut Alanları Yenileme Projelerinin Başarılması, Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu: İstanbul 2004, İstanbul.
- Harvey, David**, (1999). Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınları, İstanbul.
- İMP**, (2005a). “Metropolitan Planlama Kavramı ve Mekânsal Stratejik Plan Örnekleri”, Ülke Ve Bölge Planlama Küresel – Bölgesel Gelişmeler ve Küresel Kent Stratejileri Grubu, İstanbul Metropolitan Planlama Merkezi, İstanbul.
- Karakurt, Elif**, (2004). “Dünya Kenti” Kavramına Alternatif Bir Bakış”, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, C. I, Mart 2004, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, s.320-336.
- Keleş, Ruşen**, (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi.
- Keleş, Ruşen**, (2001). “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler”, Cevat Geray’a Armağan, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No: 25, s.564.
- Keleş, Ruşen, Ertan, Birol** (2002), Çevre Hukukuna Giriş, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, Ruşen**, (2004). Kentleşme Politikası, 8. baskı, Ankara, İmge Kitabevi.
- Keleş, Ruşen**, (2005). “ Kent ve Kültür Üzerine” Mülkiye, Cilt: 29, Sayı: 246, Bahar, ss. 9 17.
- Kelly, E.**, (1993). Managing Community Growth, Policies, Techniques and Impact (Westport: Praeger).
- Kemp, R.L.**, (1992). Strategic Planning in Local Government, A Casebook, Planners Press, American Planning Association, Chicago
- Kiper, Perihan**, (2007). “ Küreselleşme Sürecinde Değişen Kentler- Yitirilen Değerler”, Der.
- Knapp, W. ve Schmitt, P.**, (2002). Re-structuring Competitive Metropolitan Regions: On Territory, Institutions and Governance, RheinRuhr compared with London, Paris and the Randstad Holland, European ERSA Congress, Dortmund, 27-31 August
- Lo, F. C.-Yeung, Y. M.**, (1998). Globalization and The World of Large Cities, Tokyo: The United Nations University Pres.
- Marcuse, Peter, Kempen, Ronald Van** (2000). Globalizing Cities: A New Spatial Order?, Oxford: Blackwell Publishers, ss.1-22.

- Mastop, H.**, (1998). 'Re-Institutionalising Strategic Spatial Planning: Some North-West European Experiences', paper presented at the AESOP congress, Aveiro, 22 – 25 July
- Massey, D.**, (1993). Power-Geometry and A Progressive Sense of Place, J.Bird-B.Curtis (ed.) Mapping The Futures Local Cultures Global Change, London: Routledge Publications.
- Memon, A., and B. Gleeson**, (1995). Towards a new planning paradigm? Reflections on New Zealand's resource management act. Environment and Planning B: Planning and Design 22:109-24.
- Mendieta, Eduardo**, (2001). " Invisible Cities: A Phenomenology of Globalization From Below", Cities, Vol:5, No: 1, ss.7-26
- Mengi, Aysegül**. (t.y.) Kent Ve Politika: Antik Kentten Dünya Kentine, Ankara, İmge Yayınevi ,ss.77-88.
- MERTEX**, (2003). "The Revised Metrex Practice Benchmark of Effective Metropolitan Spatial Planing", The Network of European Metropolitan Regions And Areas, Glasgow
- Muir, J.**, (2003). "The Representation of Local Interest in Area-based Urban Regeneration Programmes", www.york.ac.uk/inst/chp/hsa/papers/autumn03/Muir.pdf.
- Noon, D. vd.** (2000) Chapter 4: Economic Regeneration and Funding, Urban Regeneration der. P. ROBERTS, H. SYKES, Sage, London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Osmay, Sevin, Ataöv, Anlı**, (2007/2), Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım, METU JFA
- Ökmen, Mustafa**, (2003). "Globalleşme- Yerelleşme Dinamikleri ve Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar", Yerel ve Kentsel Politikalar, M. Aktif Çukurçayır ve Ayşe Tekel (ed.), Konya, Çizgi Kitabevi, s. 17-63.
- Özden, P.P. ve Turgut, S.**, (2006). Stratejik Plan Üzerine Birkaç Not..., Kent Gündemi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 07, 21
- Rivolin, U.** (2008). Conforming and performing planning systems in Europe: An unbearable cohabitation, Planning Practice and Research, 23, pp. 167–186.
- Ruming, K. J.** (2011). Cutting red tape or cutting local capacity? Responses by local government planners to NSW planning changes, Australian Planner, 48, pp. 46–57.
- Santacana, F.**, (2000). Strategic Planning, The Barcelona Model, Management Booklets, Barcelona
- Sassen, Saskia**, (1996). "Rebuilding the "Global City": Ethnicity and Space", Representing the City- Ethnicity, Capital and Culture i the 21st Century Metropolis, A.D. King (ed.), Malesia,.
- Short, John Rennie, Breitbach, Carrie, Buckman, Steven, Essex, Jamey** (2000). " From World Cities to Gateway Cities: Extending the boundaries of Globalization Theory", City, Vol: 4, No: 3, pp.317-340.

- Stair, P., Wooten, H. & Raimi, M.** (2008). How to Create and Implement Healthy General Plans: A Toolkit for Building Healthy, Vibrant Communities Through Land Use Policy Change (Los Angeles: Public Health Institute).
- Steele, W.** (2011). Strategy-making for sustainability: An institutional learning approach to transformative planning practice, *Planning Theory and Practice*, 12(2), pp. 205–223.
- Steele, W., Ruming, K.J.,** (2012). Flexibility versus Certainty: Unsettling the Land-use Planning Shibboleth in Australia, *Planning Practice & Research*, 27:2, 155-176
- Sınacı, Fulya,** (2009). Stratejik Mekansal Planlamanın Yasal Boyut Açısından Değerlendirilmesi: Türkiye-AB Karşılaştırması, Yüksek Lisans Tezi
- Şenlier, Nihal ve Eryılmaz, S. Semiha,** (2004). “Kentlerarası Rekabette İstanbul’un Yeri”, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, C. I Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, s. 232-243.
- Tekeli, İlhan,** (2004). Türkiye’de Kent Bölgeleri Üzerine Düşünmek, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu, Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge ODTÜ, Ankara, 8-10 Kasım, s. 83-89.
- Tortop, Nuri,** (1995) “Yerel Yönetim Anlayışında Gelişmeler ve Yerel Yönetimlerin Önemi” Yeni Türkiye Dergisi, Yıl:1, Sayı:4, Mayıs-Haziran 1995.
- Türkoğlu, Handan,** Mayıs 2014, Bursa Çevre Düzeni Planında Katılım Sempozyumu, İTÜ
- Uluengin, Öze,** (2011). “Tüm Öteki’lerin Kenti”, İdeal Kent, Sayı 3, ss. 130-141.
- UNDP** (1997a), Governance for Sustainable Human Development, Policy Document, January.
- Url-1:** <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bursa>, alındığı tarih: 25.04.2014
- Url-2:** <http://www.skb.org.tr/wp-content/uploads/2013/01/Oturum-3-Uluay-G%C3%BCvener-Bursa-100-%C4%B0l-%C3%87evre-D%C3%BCzeni-Plan%C4%B1.pdf>, alındığı tarih: 30.04.2014
- Uysal Sezer, Birkan,** "Political Participation And Influence of The Family on Participation", *Turkish Yearbook of Human Rights*, Vol:5-6, 1983-1984.
- Ünal, Y.,** (2003). Türk Şehir Planlama Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Wirth, Louis,** (2002). “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme”, Der: Duru Bülent, Alkan Ayten, 20.YüzYıl Kenti, Ankara, İmge Yayınevi, ss.77-106.
- Yaylı, Hasan,** (2012). Küreselleşmenin Kentler Üzerine Etkisi: “İstanbul Örneği” 3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu “Planlamadan Uygulamaya” (2008). Mersin Bildiri Kitabı, TEPAV Yayınları.
- Local Government and Shires of New South Wales (2007) Media Release: Minister Admits Council Report Card Doesn’t Give “Full Picture” (Sydney: LGSA).

ÖZGEÇMİŞ

SERPİL ŞİMŞEK DENİZ

Adres Bilgileri: İçerenköy Mah. Serin Sk. Askent Sitesi A Blok D:64
Ataşehir/İstanbul

e-MAIL: serpilsimsek02@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite (Yüksek Lisans)

Tarih

İstanbul Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Yüksek Lisans

02.2012-06.2014

Üniversite (Lisans)

Mimar Sinan Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama

09.2007- 06.2011

Lise

Adıyaman Anadolu Lisesi
Fen Bilimleri

09.2003-06.2007